

UNIVERSITATEA DIN BUCUREȘTI
FACULTATEA DE TEOLOGIE ROMANO-CATOLICĂ

ASISTENȚĂ SOCIALĂ A BISERICII

LUCRARE DE DISERTAȚIE

**ACTUALITATEA SCRISORII ENCICLICE *PACEM IN*
TERRIS ÎN SECOLUL XXI.**

**IMPLICAREA SOCIALĂ A BISERICII ÎN CONTEXTUL
CONFLICTULUI DIN SIRIA**

Coordonator științific:

Sr. asist. dr. Daniela Ionela Mare

Masterand:

Gentea Ana-Violeta

BUCUREȘTI

2017

Mulțumiri

Gânduri de profundă recunoștință și apreciere față de toți profesorii; această lucrare nu ar fi fost posibilă fără cunoștințele dobândite în cadrul masterului în Asistență Socială a Bisericii.

Îi mulțumesc în mod special coordonatorului lucrării de disertație, sr. asist. dr. Daniela Ionela Mare, care, în afara materialului bibliografic oferit, m-a îndrumat în toată această perioadă cu spirit deschis și generos și comentarii valoroase pentru realizarea acestui studiu.

Mulțumiri pr. lect. dr. Emil Moraru care m-a inspirat în alegerea temei și m-a ajutat cu material de studiu, extrem de util în lămurirea diferitelor aspecte legate de subiectul ales.

Merită o recunoaștere specială și frații mariști, în special Antolín Santos, care mi-a pus la dispoziție cu dărnicie cărți, dar și informații valoroase legate de activitatea plină de dăruire și speranță a mariștilor albaștri în Siria.

Gânduri dragi către Pr. Martin Cabalaș și prietenii de la Parohia „Bucureștii noi” care, prin exemplul lor, mă fac să-mi doresc să fiu un om mai bun.

Nu aș dori să omit din aceasta sumară înșiruire susținerea și încurajările pline de înțelegere și răbdare ale prietenilor, fiicei și soțului meu, pe toată durata redactării acestei lucrări.

Tuturor, alese mulțumiri!

Cuprins

Sigle și abrevieri	5
Introducere	1
1. Săracii lui Dumnezeu	3
1.1. Cauza săracilor, cauza lui Dumnezeu.....	3
1.2. „Fericiți cei săraci în duh...”.....	4
1.3. Femeia – între marginalizare și neglijare	5
1.4. Sărăcia – binecuvântare sau blestem?	7
1.5. Lupta pentru dreptate.....	10
1.6. Prezența lui Dumnezeu în migranți	11
1.7. <i>Evangeliile Gaudium</i> – invitație la o nouă etapă evanghelizatoare.....	13
1.8. Dreptate, egalitate, solidaritate	16
1.9. Sărăcia evanghelică și sărăcia marginalizării	17
1.9.1. <i>Sărăcia evanghelică</i>	17
1.9.2. <i>Sărăcia - privațiuni, penurie și marginalizare</i>	18
1.10. Drepturile și îndatoririle națiunilor.....	19
1.11. Către o etică universală a relațiilor interumane	21
2. Pacem in Terris și Declarația Universală a Drepturilor Omului - asemănări și deosebiri	23
2.1. De la Leon al XIII-lea la Ioan al XXIII-lea.....	23
2.2. Ioan al XXIII-lea – apostol al păcii și dreptății	25
2.2.1. <i>O enciclică a păcii și demnității umane</i>	26
2.2.2. <i>Un paralelism necesar – Declarația Universală a Drepturilor Omului și scrisoarea enciclică Pacem in terris</i>	27
2.3. <i>Pacem in terris</i> – enciclica drepturilor omului.....	28
2.4. Ordinea între ființele umane	29
2.4.1. <i>Drepturile și libertățile</i>	31
2.4.2. <i>Dreptul la emigrare – un drept printre drepturi</i>	34
2.4.3. <i>Alte drepturi civile</i>	35
2.4.4. <i>Aceleași drepturi – o abordare diferită</i>	36
2.4.5. <i>Obligațiile</i>	38
2.4.6. <i>Semnele timpului - ascensiunea claselor muncitoare, intrarea femeii în viața publică, organizare socială și politică transformată</i>	40
2.5. Raporturile dintre oameni și puterile publice în cadrul fiecărei comunități politice	41
2.6. Raporturile dintre comunitățile politice.....	42

2.7.	Raporturile dintre oameni, comunitățile politice și comunitatea mondială.....	42
2.8.	Directive pastorale.....	42
2.9.	O enciclopedie mereu actuală.....	43
3.	De la războiul rece la conflictul din Siria, de la Papa Ioan al XXIII-lea la Papa Francisc..	44
3.1.	Omenirea și iraționalitatea etică a războiului	44
3.2.	Inutilitatea războiului și abolirea conceptului de război drept.....	46
3.3.	Siria – un război al secolului XXI	47
3.4.	Cauze care au stat la baza conflictului din Siria.....	48
3.4.1.	<i>Inegalitățile sociale</i>	49
3.4.2.	<i>Corupția</i>	49
3.4.3.	<i>Nerespectarea drepturilor și a libertăților fundamentale</i>	50
3.5.	Consecințe ale războiului	50
3.6.	Criza refugiaților	51
3.7.	Copilăria întreruptă a minorilor sirieni.....	53
3.7.1.	<i>Educație</i>	55
3.7.2.	<i>Sărăcie</i>	56
3.7.3.	<i>Copii care muncesc</i>	56
3.7.4.	<i>Dreptul la sănătate</i>	57
3.7.5.	<i>Violența sexuală și căsătoria copiilor</i>	57
3.8.	Strădania neobosită a Bisericii Catolice în războiul din Siria	58
3.8.1.	<i>„Efectul Francisc” și intervenția sa în războiul din Siria</i>	59
3.8.2.	<i>Mariștii albaștri – profeți ai vieții în Siria</i>	62
	Concluzii	65
	Referințe bibliografice	67
	Documente magisteriale	67
	Texte Juridice	68
	Studii de specialitate (cărți și articole).....	68
	Documente publicate pe Internet.....	69
	ANEXA I - Revoltă și compasiune. Scrisoare de la Alep nr. 27	72
	ANEXA 2 – Scrisoare de la Alep nr. 26	76
	ANEXA 3 - Mariștii albaștri, Scrisoare de la Alep nr. 24.....	78

Sigle și abrevieri

1. Cărți Biblice

Gen	Cartea Genezei
Lev	Cartea Leviticului
Dt	Cartea Deuteronomului
Ps	Cartea Psalmilor
Ier	Ieremia
Mal	Malahia
Mt	Evanghelia după sfântul Matei
Mc	Evanghelia după sfântul Marcu
Lc	Evanghelia după sfântul Luca
In	Evanghelia după sfântul Ioan
2 Cor	Scrisoarea a doua a sfântului apostol Paul către Corinteni
Evr	Scrisoarea sfântului apostol Paul către Evrei
Iac	Iacob

2. Documente pontificale

PT	Pacem in terris
EG	Evangelii Gaudium

3. Texte juridice

DUDO	Declarația Universală a Drepturilor Omului
------	--

4. Alte abrevieri

<i>op. cit.</i>	în lucrarea citată
<i>idem</i>	același autor
<i>ibid.</i>	în același loc
<i>cf.</i>	întocmai cu
p/pp	pagina/paginile
v	vezi

Introducere

Cunoașterea vieții și operei personalităților ce au modelat epoci din istoria omenirii contribuie la înțelegerea timpului în care acestea au trăit. La nivel internațional, figura papei nu are egal: el este episcopul și patriarhul Romei, lider spiritual al Bisericii Catolice, șef de stat al unui teritoriu de 44 de hectare cu o populație de circa o mie de locuitori și, nu în cele din urmă, el este apărătorul păcii și al drepturilor omului. Supremul Pontif are, deci, anumite caracteristici ce îl transformă într-o persoană relevantă în societatea internațională. Rolul său internațional rezidă și în faptul că Sfântul Scaun este singurul stat ce nu-și bazează politica externă pe principiul interesului național, ci pe cel al binelui comun și demnității umane.

Deoarece căutarea păcii și violările sistematice ale drepturilor și libertăților fundamentale continuă să fie provocări neîncetate ale zilelor noastre, la aproape 55 de ani de la publicare, prin problematica tratată, enciclica *Pacem in terris* a Sfântului Părinte Ioan al XXIII-lea poate fi citită și ca scrisoare adresată oamenilor secolului XXI. Documentul pledează în favoarea omului și a binelui comun al întregii societăți, păstrându-și nealterată în timp semnificația.

Dintotdeauna, omenirea și-a dorit pacea, dar războaiele purtate neconținut dovedesc că nu este suficient să faci binele sau să nu dorești răul celuilalt. Pacea, drepturile și demnitatea omului sunt valori universal recunoscute în zilele noastre, apărute cu entuziasm de Papa Roncalli, acest *théologien engagé* al secolului trecut. Este momentul să ne reamintim și să insistăm pe aceste valori, acum, când întreaga lume este bântuită de viziuni xenofobe și naționaliste și vedem cum este suficient ca cineva să fie diferit de noi pentru ca teama și ignoranța să ne facă să dorim eliminarea sa.

Este oare important pentru noi să studiem o enciclopedie de la publicarea căreia s-au împlinit aproape cincizeci și cinci de ani? Deși, în aparență, pare să se fi spus totul despre această temă, nu trebuie să adoptăm poziții intelectuale care, pentru că au fost deseori repetate, par solide: este necesar ca ele să fie revizuite. Acesta este unul dintre motivele pentru care am încercat să pătrundem gândirea și opera Sfântului Părinte Ioan al XXIII-lea.

Lucrarea are o structură de la general la particular, pentru a înțelege mai bine modul în care tezele prezentate în enciclica *Pacem in terris*, legate de crearea unei culturi a non-violenței și respectării vieții omului, a toleranței și adevărului, a drepturilor egale și parteneriatului între bărbați și femei sunt constant reafirmate de Biserica Catolică.

Metoda de cercetare propusă este cea a sociologiei teologice. Astfel, în primul capitol se pornește de la principiile și învățăturile fundamentale din discursul social al Bisericii: demnitatea

înnăscută a omului, ordinea morală naturală dorită de Dumnezeu, binele comun integral și universal. De asemenea, se dezvoltă situația actuală a lumii, dominată de sărăcie și excluziune, și suntem invitați să făurim o economie a incluziunii sociale, să fim arhitecți ai păcii și să transformăm porunca iubirii în acțiuni de solidaritate față de cei defavorizați și marginalizați. Mai mult ca niciodată este necesară o ordine mondială a păcii și dreptății, acum, când societatea internațională se confruntă cu noi dificultăți. Istoria actuală stă mărturie în ceea ce privește relevanța obligației de a veghea pentru respectarea acestor drepturi cărora le corespunde dimensiunea spirituală a existenței umane, violarea drepturilor omului, inclusiv în condiții „de pace”, fiind o formă de război împotriva omului.

În capitolul următor, vom analiza și compara *Declarația Universală a Drepturilor Omului*, primul instrument internațional în care au fost prevăzute drepturile și libertățile de care trebuie să se bucure orice persoană, cu scrisoarea enciclică *Pacem in terris*, asimilabilă într-o mare măsură capitolului aferent din constituția oricărei țări democratice. În enciclică, alături de exprimarea dorinței de pace pentru toată omenirea, figurează și recunoașterea expresă a drepturilor proclamate în *Declarație*. Vom arăta că drepturile omului sunt inalienabile, inviolabile și aplicabile tuturor membrilor familiei umane, principiul demnității având importanță singulară, ca cel dintâi precept al învățaturii sociale a Bisericii.

În ultimul capitol vom încerca să apărăm teoria potrivit căreia forța armelor sau amenințarea de a le folosi nu este un mijloc de garantare a păcii și să demonstrăm, astfel, actualitatea ideilor cuprinse în scrisoarea enciclică, incontestabilă dacă analizăm conflictul actual, extrem de grav, din Siria. Tema propusă în ultima parte a acestui capitol este cea a situației refugiaților din Siria, cu repercusiuni asupra societății, și sprijinul primit din partea comunității internaționale și al organizațiilor religioase.

Unul dintre obiectivele urmărite prin realizarea acestei lucrări de cercetare este de a analiza situația copiilor sirieni, măsurile luate și mijloacele de integrare în societățile europene receptoare. Se încearcă, de asemenea, să se ofere un răspuns întrebării referitoare la viitorul acestor copii. Sunt ei o generație pierdută?

Pacea poate fi definită ca simpla absență a violenței armate, organizate colectiv. „Războiul nu mai continuă când armele tac”¹, scrie Raymond Aron; cu alte cuvinte, pacea se impune atunci când statele nu recurg la forța armată. Analiza enciclicei *Pacem in terris*, această Magna Carta a drepturilor și obligațiilor, este o invitație adresată tuturor oamenilor de a-și dedica eforturile apărării și promovării drepturilor omului, ce ne ajută să înțelegem mai bine semnificația valorilor pe care le conține și influența sa în epoca noastră.

¹ R. Aron, „Penser la guerre”, *Clausewitz*, Tome 2, Paris, 1976, p. 258.

1. Săracii lui Dumnezeu

Cine nu-l mai are decât pe Dumnezeu are totul.

Fericitul Vladimir Ghika

1.1. Cauza săracilor, cauza lui Dumnezeu

S-a spus frecvent că se pot face anumite paralelisme, ca urmare a trăsăturilor sociale comune, între lumea noastră și cea a lui Isus, între bogații de atunci, de acum și săracii dintotdeauna. În timp ce în lume există oameni nevoiași, bogățiile sunt un obstacol care nu asigură mântuirea deoarece Dumnezeu dorește să le facă dreptate tuturor fiilor săi.

Dacă motivul sărăciei în lume este un produs al nedreptății și distribuirii incorecte a resurselor planetei, deci al acumulării bogăției în mâinile câtorva oameni, concluzia este că Dumnezeu, care este dreptate infinită, este un Dumnezeu al săracilor:

Împărăția aparține *celor săraci și celor mici*, adică celor care au primit-o cu o inimă smerită. Isus este trimis „să ducă Vestea cea Bună săracilor” (Lc 4, 18). El îi numește fericiți, căci „a lor este împărăția cerurilor” (Mt 5, 3); „celor mici” a binevoit Tatăl să le descopere ceea ce rămâne ascuns pentru cei înțelepți și iscușiți. De la iesle și până la Cruce, Isus împărtășește viața celor săraci: cunoaște foamea, setea și lipsurile. Mai mult, El se identifică cu săracii de toate felurile și face din iubirea activă față de ei o condiție pentru intrarea în împărăția sa.²

„Cu toții suntem realmente răspunzători pentru toți.”³ Înflăcărată de caritatea lui Cristos și de obligația de a respecta demnitatea fiecărui om, omenirea este invitată să își asume solidaritatea ca parte integrantă și fir conducător al oricărei forme de dezvoltare.

Una dintre preocupările lui Isus din Nazaret a fost nevoia sa de a schimba lumea, nu în sensul de a o distruge pentru a crea o alta cu totul diferită, ci de a o reînnoi în întregul ei. Isus nu caută această regenerare prin dojană și pedeapsă, ci prin convertirea la iubire a oamenilor. El nu impune, nu poruncește, nu intimidează și doar rareori mustră, atunci când este în joc apărarea celor marginalizați. Majoritatea covârșitoare a textelor transmite, ca limbaj obișnuit al lui Isus, formula „eu vă spun”, comună celor patru evangheliști. Isus știe că Dumnezeu

² Catehismul Bisericii Catolice, 544.

³ Pp. Ioan Paul al II-lea, *Sollicitudo rei socialis*, 38.

iubește omenirea atât de mult încât nu dorește să pună securea „la rădăcina pomilor” (Luca, 3,9), ci iubirea sa în sufletele oamenilor, proiectul său renovator - sau revoluționar - depășind frontierele Israelului pentru a se preface în proiect universal.

1.2. „Fericiți cei săraci în duh...”

Dar cine sunt cei săraci? În primul rând, sunt cei ce gem de durere sub apăsarea neajunsurilor. Astfel, săraci sunt cei flămânzi, însetați ori goi, cei alungați ori întemnițați, străinii, bolnavii, cei ce plâng, cei împovărați de greutate fără număr (Lc 6, 20-21; Mt), deci atât cei ce suferă din cauza lipsurilor materiale, cât și aceia disprețuiți de societate și marginalizați. Pe de altă parte, tot săraci sunt și cei „sărăciți”, cei deposedați de ceea ce li se cuvine, cei oprimați. Sărăcia nu este un fenomen natural, ci un fapt social. Cu alte cuvinte, cauza sărăciei este bogăția fără limite a unora, iar cum bunurile acestei lumi au fost create pentru a-i satisface pe toți fiii pământului, dreptul la proprietatea privată trebuie să rămână subordonat destinației universale a bunurilor. Prin urmare, oamenii au dreptul să posede doar ceea ce le este necesar pentru un trai demn, iar cei ce au mai mult, au obligația morală de a da parte din bunurile proprii celor săraci, de a le restitui, astfel, ceea ce în mod nedrept le-a fost luat. Nu este o definiție a carității, ci a dreptății sociale -a face dreptate înseamnă a-l apăra pe cel sărac, marginalizat și oprimat:

Dumnezeule, dăruiește regelui judecățile tale
și înzestreză-l pe fiul regelui cu dreptatea ta!
Și el va judeca poporul tău cu dreptate
și pe săracii tăi cu judecată.
Munții să aducă pacea pentru popor
și dealurile, dreptatea.
El va face judecată celor săraci din popor
și-i va mântui pe fiii sârmanilor,
dar îl va zdrobi pe asupritor. (...)
El îl va elibera pe săracul care strigă
și pe sârmanul care nu are ajutor.
Va avea milă de cel sărac și de cel sârman
și va mântui sufletele sârmanilor.
Va răscumpăra sufletele lor de oprire și violență (Ps 72,1-4, 12-14)

Dreptatea proclamată și rezumată în acest psalm face referire la drepturile celor săraci, adică ale acelor ce nu au posibilitatea de a și le exercita singuri. Justiția duce la adevărata cunoaștere a lui Dumnezeu, așa cum se explică în textul următor:

Tatăl tău oare nu a mâncat și a băut,
 A făcut judecată și dreptate?
 Atunci îi este bine.
 Apăra cauza celui sărac, a celui nevoiaș
 Și atunci era bine.
 Nu înseamnă aceasta a mă cunoaște pe mine?
 Oracolul Domnului. (Ier 22, 15-16)

Punctul către care converg toate ideile de mai sus este solidaritatea lui Isus cu cei săraci, de care s-a simțit legat și cu care a fraternizat; nu este vorba doar de cerșetori și nevoiași, ci de toți marginalizații societății în care a trăit deoarece, pentru Isus, problema „săracilor” nu era doar o chestiune materială, ci includea elemente mai profunde, printre acestea „marginalitatea”.

În acest sens, Joaquin Jeremías conchide cu exactitate: „Am putea afirma că adepții lui Isus erau, preponderent, persoane calomniate, oameni care se bucurau de reputație și stimă scăzute (...) incuți, ignoranți, cei cărora neștiința religioasă și comportamentul moral le închideau, potrivit convingerilor epocii, ușa de acces către mântuire”⁴. Paradoxal, tocmai aceștia sunt oamenii pe care Isus îi cheamă la el: „Veniți la mine toți cei osteniți și împovărați și eu vă voi da odihnă” (Mt 11, 28).

În strânsă legătură cu cele mai sus expuse este și ideea că prin solidarizarea sa cu „cei marginalizați”, în mod inevitabil, Isus a trebuit să facă față confruntării cu cei ce marginalizau: fariseii, cărturarii, preoții și bătrânii din sinedriu. Așa cum știm, conform evangheliilor, Isus este preocupat în special de patru categorii de persoane: săracii, păcătoșii, bolnavii și femeile, riscându-și viața printr-o solidaritate împinsă până la ultimele consecințe. Și așa cum bine știm, ultimele consecințe au fost respingerea și moartea violentă.

1.3. Femeia – între marginalizare și neglijare

În ceea ce le privește pe femei, la o citire atentă a evangheliilor se constată că de fiecare dată când sunt menționate, fie se indică o atitudine pozitivă a lui Isus față de ele, fie, în aceeași măsură, o manifestare pozitivă a lor față de Isus, astfel încât, în cele patru evanghelii, nu se află nici măcar un singur text în care cuvântului „femeie” să i se dea o conotație negativă și, cu atât mai puțin, care să indice vreo formă de respingere⁵.

⁴ J. Jeremías, *Teología del Nuevo Testamento*, vol. I, Ediciones Sígueme, Salamanca, 1974, p. 137.

⁵ Biblia abundă în astfel de referințe: Mt 9, 20-22; 11,11; 13, 33; 14,21; Mc 5, 25.33; 7, 25.26; 14,3; 15,40; Lc 1, 42; 4, 26; 7, 28. 37. 39. 44. 50; In 2,4; 4,7.9. 11. 15. 17. 19.

Din multitudinea de exemple posibile am ales unul singur, din care reiese natura leța cu care Isus se purta cu femeile. În acest sens, este suficient să ne amintim de scena dintre Marta și Maria, prezentată în Evanghelia după sfântul Luca: Isus o dojenește pe Marta pentru că se preocupă de lucruri neînsemnate în timp ce o laudă pe Maria pentru a fi ales „partea cea bună”, care, în plus, „nu-i va fi luată” (cf. Lc, 10, 38-42). Ceea ce ne transmite acest episod biblic este că Marta s-a identificat atât de bine cu rolul său de femeie încât a uitat că este persoană și, deci, fiică a lui Dumnezeu. Maria, în schimb, a descoperit demnitatea sa umană, ea este capabilă să asculte cuvântul lui Dumnezeu, lucru pe care rabinii evrei îl refuzau femeilor. „Cea mai bună parte” nu înseamnă că meditația și contemplația sunt superioare muncii, ci doar că a fi persoană este cea mai importantă însușire, dincolo de chestiunile legate de gen. Mercedes Navarro consemnează: „Așa cum arată evangheliile, relațiile lui Isus cu femeile erau lipsite de probleme reciproce (...) Stabilește cu ele o relație deschisă și încrezătoare, matură și personalizată, egalitară și demnă, iar, uneori, de reală și reciprocă prietenie.”⁶

Pe de altă parte, dacă vrem să vedem rolul atribuit lor de Isus în împărăția lui Dumnezeu, este necesar să ne oprim asupra cercului de discipoli din care făceau parte, așa cum știm, și femei.

Datorită umanității lor, bărbatul și femeia sunt titulari ai unor drepturi naturale, primite nemijlocit de la natură care, la rândul ei, este opera lui Dumnezeu. Mesajul evanghelic transmite două idei fundamentale: aceea că toți oamenii sunt egali pentru că sunt fii ai lui Dumnezeu și că Adevărul, adică Dumnezeu, ne eliberează. Astfel, libertatea și egalitatea dobândesc sens doar prin prisma relației Dumnezeu-om. În afara acestei legături nu există nici libertate adevărată, nici egalitate adevărată⁷, oamenii fiind egali între ei nu pentru că sunt stăpânii propriului trup, ci datorită unei condiții anterioare: aceea de fii ai Domnului. În același mod, omul este liber deoarece relația cu Dumnezeu transcende lucrurile pământești, dobândind autenticitatea adevărului.

Deși *Declarația Universală a Drepturilor Omului* (DUDO) afirmă că „fiecare om se poate prevala de toate drepturile și libertățile proclamate (...) fără nici un fel de deosebire de (...) sex”⁸, situația femeii în lumea actuală nu este nici pe departe egală cu cea a bărbatului.

⁶ M. Navarro Puerto, *María, la mujer. Ensayo psicológico-bíblico*, Publicaciones Claretianas, Madrid, 1987, p. 196.

⁷ Cf. G. Robles, „Filosofía y teología de los derechos humanos”, *Persona y Derecho - Revista de fundamentación de las Instituciones Jurídicas y de Derechos Humanos*, Universidad de Navarra, 23/1990, pg. 291-295, aici 292.

⁸ *Declarația Universală a Drepturilor Omului*, în *Drepturile Omului*, București, 1990, art. 2.

Tot ceea ce evangheliile mărturisesc despre preferința lui Dumnezeu pentru cei săraci și oprimați se aplică multor femei din lumea noastră. Este bine cunoscut faptul că mai mult de jumătate din săracii pământului sunt femei ce suportă o dublă nedreptate: pe de o parte, sărăcia, iar pe de altă parte, discriminarea din motive de gen. Această nedreptate are o pseudojustificare „ideologică” în mentalitatea multor oameni. De foarte multe ori, femeia este slăvită doar ca soție și mamă, prin prisma calităților și rolului său „feminin”, prin glorificarea feminității fără a i se recunoaște nicio trăsătură relevantă în comun cu bărbatul. Se țes laude admirabile privitoare la maternitate, la dăruirea necondiționată, la capacitatea de a iubi și la devotamentul femeilor. Deși toate aceste laude sunt meritate, adesea este uitat cel mai important lucru: subiectul acestor calități, înainte de a fi femeie, este persoană umană, are demnitate, drepturi și libertăți anterioare calităților sale feminine și pentru care, ca fiică a Domnului, merită respect inviolabil, inalienabil, un tratament bazat pe relații de egalitate cu bărbații.

Dacă acest lucru este uitat, minunatele resurse ale femeii sunt nesocotite chiar în clipa în care sunt laudate. Este ca și cum i-am elogia pe bărbați reducând totul doar la rolurile lor masculine: capacitatea de a munci, forța sau efortul de a-și întreține familia. Cu toate acestea, cei ce mânuiesc cuvintele îi recunosc bărbatului condiția umană și știu că este subiect al unor drepturi sacre ce nu pot fi ignorate sau omise, în timp ce, în cazul femeilor, de foarte multe ori situația este cu totul diferită, ele fiind obligate să suporte cu răbdare tratamente nedrepte. Femeia este redusă, astfel, la condiția de obiect, un obiect admirabil, dar un simplu obiect în cele din urmă.

Papa Francisc ne propune să reflectăm asupra rolului femeii, onorându-i contribuția în lumea actuală: „Scopul creării femeii este armonia, iar fără femeie nu există armonie în lume (...) A exploata persoanele este o crimă împotriva umanității, este adevărat; dar a exploata o femeie înseamnă mai mult: înseamnă a distruge armonia pe care Dumnezeu a dorit-o în lume”⁹.

1.4. Sărăcia – binecuvântare sau blestem?

Parte din învățătura lui Isus poate fi rezumată astfel: bogăția înseamnă idolatrizarea banului și, de aceea, mântuirea este imposibilă. Dumnezeu este Dreptate, iar bogăția este nedreptate ce împiedică mântuirea deoarece idolul nu poate niciodată să mântuiască: „Nimeni nu poate sluji la doi stăpâni; căci sau îl va urî pe unul și îl va iubi pe celălalt, sau va ține la unul, iar pe celălalt îl va disprețui.” (Mt 6, 24)

⁹ Pp. Francisc, „Ceea ce iese din inimă distruge fraternitatea”, în *Actualitatea creștină*, nr. 3/2017, p. 5.

Deși, în Biblie, abundența este prezentată de multe ori ca dar al lui Dumnezeu, bogăția văzută doar ca acumulare de avere are o putere alienantă ce se aseamănă, în ochii lui Isus, cu venerarea unui idol „preamărit” precum Dumnezeu. De aceea nu este posibil ca omul să se închine, în același timp, lui Dumnezeu și banilor. Și tot de aceea, în formula lui Isus, citată mai sus, banii sunt personificați: „nu puteți sluji lui Dumnezeu și *mamonei*” (Mt 6, 24). Isus condamnă atașamentul maladiv al omului față de bogății și judecă „omenește” numind acumularea de avere „*mamona nedreaptă*” (Lc 16,9).

Luca prezintă aceeași idee, afirmând că cel bogat este blestemat deoarece banii sunt consolarea sa: „vai vouă, bogaților, pentru că vă primiți mângâierea” (Lc 6,24). De aceea, el leagă bogăția de unul dintre cele mai importante cuvinte al Noului Testament, de credință, bogăția fiind ceva în care se crede ca în Dumnezeu. Ea este văzută ca rădăcină a tuturor relexor și păcatelor deoarece banii nu sunt un mijloc specific pentru obținerea unui scop specific, ci un mijloc universal cu ajutorul căruia omul poate dispune de toate celelalte mijloace. Acesta este motivul pentru care atacurile lui Isus împotriva bogăției și a celor bogați sunt însoțite de aluzii la cei ce ocupă poziții privilegiate, la cei ce preferă „locurile de onoare la ospete și primele locuri în sinagogi, să fie salutați prin piețe.” (Mt, 23, 6-7)

Săracii sunt sacramentul lui Isus. Bogăția poate îngheța sufletul oamenilor, făcându-i insensibili la nevoile celorlalți. Chiar dacă duc o viață plină de evlavie, celor bogați le lipsește un lucru esențial pentru a putea intra în împărăția lui Dumnezeu: având mai mult decât este necesar pentru a trăi demn, ei trebuie să se simtă mișcați de mesajul lui Isus și nevoile săracilor.

Stilul de viață al lui Isus nu este motivat de vreun ideal ascetic sau de disprețuirea lucrurilor materiale, ci este doar consecință a modului de gândire al tuturor celor ce știu că evanghelia nu le poate fi anunțată săracilor de către cei ce aspiră la putere, siguranță ori bogăție.

Cu toate acestea, este demn de remarcat faptul că Isus nu-i osândește direct pe cei ce le fac rău săracilor. El condamnă păcatul omisiunii, dezinteresul față de suferințele semenilor. Atunci când este ignorat cel înfometat, exploatat, oprimat sau disprețuit, în realitate este ignorat și părăsit chiar Isus, seriozitatea învățaturii fiind subliniată prin compararea salvării celui bogat cu intrarea unei cămile prin urechile acului (cf. Mt 19, 24). Totuși, chiar dacă Isus pare dur cu cei bogați, mesajul său continuă să fie plin de speranță și pentru ei. Se apropie de ei, intră sub acoperișul lor și le oferă un drum de mântuire cu o singură condiție: să-și împartă bunurile cu cei săraci.

Pentru Isus, pomana nu este un gest de caritate prin care omul se lipsește de o mică parte din ceea ce are, rămânând în continuare bogat, ci un proiect de viață ce implică renunțarea la orice bogăție, ce va fi distribuită, restituită celor nevoiași.

În relația cu cei bogați, Isus își arată iubirea față de dușmani, învățând omenirea cum trebuie practică această deoarece cel bogat este, pentru el, înainte de toate, un om. Isus exclude orice idee de răzbunare: cel oprimat nu se eliberează dacă devine, la rândul său, opresor, lupta creștinească împotriva nedreptății excluzând ura față de cel nedrept. Cei bogați și puternici nu sunt umiliți în mod inutil, cu atât mai puțin nimiciți. Pur și simplu, în împărăția lui Dumnezeu falsa lor mulțumire ia sfârșit, rămânând loc doar pentru o fericire bazată pe solidaritate. Iubirea creștinilor îi include și pe dușmani (cf. Mt 5,44), fără ca aceasta să însemne că răul făcut de ei este îngăduit. Creștinul adevărat trebuie să îi iubească pe toți oamenii, chiar dacă nu în același mod: cel oprimat este ocrotit și izbăvit, iar opresorul, iertat, dar și dojenit.

Chiar dacă a fost sever cu ei, Isus își deschide brațele pentru a-i primi în împărăția cerului pe toți oamenii, inclusiv pe cei bogați, și le vestește că și ei se pot mântui prin iubire pentru cei săraci, renunțând la cele materiale în favoarea lor. De aceea, afirmația „Feriți-vă cei săraci în duh, pentru că a lor este împărăția cerurilor” (Mt 5, 3) învață că simpla sărăcie nu este o garanție pentru a intra în împărăția lui Dumnezeu atunci când cel sărac are o inimă de om bogat. Sensul ultim al sărăciei în duh constă în a prefera dreptatea și egalitatea propriei bogății. În definitiv, de acceptarea sau respingerea acestei idei depinde făurirea unei lumi noi, diferite, mai bune.

Este de netăgăduit că o împărăție a vieții nu poate fi construită ocolind drumul și adevărul prezentat de Isus; că bogăția este idolatrie, iar idoli conduc la moarte, nu la viață. Dumnezeu dorește crearea unei comunități de frați, în care să nu existe diferențe, deoarece fraternitatea între toți fiii aceluiași Tată nu poate fi decât sacră. Astfel, Dumnezeu năzuiește ca oamenii să fie milostivi, „îndurare vreau și nu jertfă” (Mt 12,7), comuniunea universală constituind adevăratul cult dorit din partea oamenilor.

Cu toate acestea, este necesară o distincție între dreptatea legală, prevăzută în codurile umane și dreptatea absolută și plină de milostivire a lui Dumnezeu, care emană din iubirea față de cei slabi, deposedați de ceea ce le aparține, nedrept tratați. Dumnezeu cere pentru cei săraci iubire, dreptate și milostivire, o dreptate plină de milostivire pentru că îi suntem credincioși unui Dumnezeu drept. Sărăcia menționată în Biblie nu este doar materială, ci și o atitudine sufletească: „Vechiul Testament ne revelează astfel bogățiile spirituale ale sărăciei și Noul Testament recunoaște, în adevărații săraci, pe moștenitorii privilegiați ai împărăției lui Dumnezeu”¹⁰.

¹⁰ A. Barucq – P. Grelot, „Săraci”, în X. Leon-Dufour (ed.), *Vocabular de teologie biblică*, Editura Arhiepiscopiei Romano-Catolice, București, 2001, pg. 661-663, aici 661.

1.5. Lupta pentru dreptate

Tema sărăciei e atât de amplă și prezintă nenumărate fațete, încât Biblia ia mereu atitudine în favoarea celor săraci și oprimați, a văduvelor și a orfanilor, această tematică fiind deseori tratată, pentru că ea definește însăși viața aceluia care crede și trăiește prin Cristos¹¹. Cu toții cunoaștem fidelitatea lui Dumnezeu față de cei săraci, care cere solidaritate și dreptate pentru marginalizații poporului lui Israel: orfani, văduve și străini. Alături de lupta împotriva marginalizării sociale și religioase, o trăsătură distinctivă a lui Isus din Nazaret este milostivirea pe care o arată față de suferințele poporului fie că e vorba de foame și boli, fie de suferințe psihice și alienare. În acest sens, o temă centrală este activitatea taumaturgică a lui Isus în favoarea celor posedați de „spirite rele” ori bolnavi, ce poate fi înțeleasă și ca victorie a lui Dumnezeu împotriva stăpânilor acestei lumi, ce nu permit poporului să iasă din starea de oprimare și alienare (cf. Mc 3, 22-30) și ca semn al apropierii împărăției lui Dumnezeu, în mijlocul limitărilor și suferințelor (cf. Mc 11, 1-11). Isus vorbește despre o altă lume posibilă, pe care o numește împărăția lui Dumnezeu, și o anunță convins de iubirea Domnului. Această nouă lume implică o transformare a bogăției în egalitate și solidaritate și a puterii în fraternitate. Totuși, Isus atrage atenția că acesta este un drum anevoios, iar intrarea în împărăție se face printr-o „poartă strâmtă” (Mt 7, 13).

Împărăția lui Dumnezeu, anunțată de Isus Cristos, se prezintă cu o forță nebiruită în această apropiere - solidară, eliberatoare și vindecătoare - de durerea și suferința oamenilor. Milostivirea lui Isus rezonază întotdeauna cu suferința, foamea și boala întrucât tot ceea ce umbrește viața omului este împotriva planurilor Dumnezeului Vieții.

Isus este și un profet ce îi denunță pe toți opresorii poporului. În definitiv, cauza primordială a morții sale pe cruce a fost tocmai această atitudine critică ce submina bazele sistemului social existent, poziție ce culminează cu sfidarea celor mai de seamă autorități ale timpului care, așa cum explică Ioan, decid să facă orice pentru păstrarea sistemului în vigoare: „Voi nu știți nimic, nici nu înțelegeți că este mai bine pentru voi ca să moară un singur om pentru popor și să nu piară întregul neam.” (In 11, 49-50). Isus nu încearcă să domine, ci își pune înțelepciunea în serviciul altora, în special al celor mai slabi, redându-le chiar viața ca dovadă supremă a iubirii (cf. Mc 8, 34-45; Mt 18, 1-14; Lc 22, 24-27; In 3, 14-17). O putere folosită pentru a domina și a-i exploata pe alți oameni, care urmărește să justifice crime, războaie și exploatare în numele Domnului nu are legătură cu Dumnezeu, care s-a apropiat de noi prin Isus; împărăția sa nu se află în această lume, nu are chipul pe

¹¹ Cf. V. Petercă, „Noțiunea de sărăcie în Biblie și în lumea de astăzi”, în *Dialog teologic*, București, 13/2004, pg. 75-92, aici 81-82.

care îl are de obicei puterea în lumea noastră, în care unii sunt călăi, iar alții victime. Astfel, Isus trăiește și moare pentru ca omul să aibă viață.

1.6. Prezența lui Dumnezeu în migranți

Deși nu putem transforma Biblia într-un ansamblu de norme valabile în orice timp și orice loc, ea ne arată totuși spiritul cu care trebuie să privim fenomenul migrator dacă năzuim ca morala noastră să fie considerată creștină.

Ruiz de Olabuénaga își începe cartea despre imigranții sosiți în Europa cu o serie de întrebări: care erau condițiile lor de viață și ce fel de oprimare au fost nevoiți să suporte cei ce s-au urcat în ambarcațiuni de jucărie și au făcut față curenților distrugători ai oceanului, cei ce au străbătut mii de kilometri fără niciun fel de garanție de supraviețuire, cei ce au călătorit pe trenul de aterizare al unui avion până la congelare sau au stat ghemuiți pe axul roților unui camion. Sunt acestea acte de nebunie sau de eroism? Noțiunea noastră de democrație poate tolera construirea de ziduri pentru a-i obliga pe acești cetățeni ai lumii să suporte în continuare o tortură colectivă? Au oare dreptul economiile Europei să interzică prin lege și cu sprijinul forțelor polițienești intrarea în țările dezvoltate a acestor oameni pentru a nu împărți cu ei *roadele abundenței*? Există, într-adevăr, motive reale pentru a crede că invazia migranților ar putea duce lumea occidentală către mizeria colectivă? ¹²

Cerința de respectare a străinului își găsește expresia deplină în Codul Deuteronomic, unde străinilor le sunt recunoscute o serie de drepturi, cum ar fi cel de a nu fi exploatați și dreptul la simbrie (cf. Dt 24, 14-15), accesul la o judecată imparțială în litigiile cu oamenii locului (cf. Dt 1, 16-17), posibilitatea de a culege spice în urma secerătorilor (cf. Dt 24, 20-22) sau de a beneficia de zeciuiala plătită de popor (cf. Dt 14, 29; 26, 12-13). În continuare, este reprodusă literal una dintre aceste referințe la străini:

Să nu-l nedreptățești pe cel tocmit sărac și nevoiaș, fie că este unul dintre frații tăi, fie că este unul dintre străinii care locuiesc în țara ta, în interiorul porților tale! Să-i dai plata în aceeași zi, înainte de apusul soarelui, căci e sărac și sufletul lui o dorește, ca să nu strige la Domnul și să ai păcat!(...) Să nu viciezi sentința străinului sau a orfanului și să nu iei ca garanție haina văduvei! Adu-ți aminte că ai fost sclav în Egipt și că Domnul Dumnezeuul tău te-a răscumpărat de acolo. De aceea îți poruncesc ca să împlinești aceste lucruri. (Dt 24, 14-15; 17-18)

În viziunea veterotestamentară, străinii, deci migranții, sunt menționați alături de văduve și orfani. Astfel, Cartea Deuteronomului adaugă binomului „orfani și văduve”, care era din cele mai vechi timpuri simbolul celor mai fragile grupuri, pe străinii rezidenți, alcătuind

¹² Cf. J.I. Ruiz de Olabuénaga, *Inmigrantes*, Editorial Acento, Madrid, 2000, p. 7.

astfel triada sărăciei. Fiind cele mai neprotejate, aceste trei grupuri fac obiectul iubirii preferențiale a lui Dumnezeu, „pentru că Domnul Dumnezeu vostru este Dumnezeul dumnezeilor și Domnul domnilor, Dumnezeu mare, puternic și înfricoșător, care nu face părtinire și nu primește daruri, care face dreptate orfanului și văduvei, care-l iubește pe străin, dându-i hrană și îmbrăcăminte.” (Dt 10, 17-18). De aceea, se lamentează: „Mă voi apropia de voi pentru judecată ca un martor grăbit (...) împotriva celor care-i oprimă pe cei tocmiți, pe văduvă și pe orfan, pe cei care înclină [judecata] străinului și nu se tem de mine, spune Domnul Sabaot” (Mal 3,5). În Deuteronom poruncile apar sub forma unor blesteme indicând că cel ce va nesocoti voința lui Dumnezeu va fi blestemat. Așadar, în cel de-al cincilea blestem este inclusă cunoscuta triadă a sărăciei: „«Blestemat este cel care viciază judecata străinului, orfanului și a văduvei!» Tot poporul să răspundă: «Amin!»” (Dt 27, 19).

În Noul Testament, iubirea pentru migranți este mărturisită prin primirea străinului cu care Isus se identifică: „căci am fost flămând și mi-ați dat să mănânc, am fost însetat și mi-ați dat să beau, am fost străin și m-ați primit” (Mt 25, 35). În felul acesta, străinul nu trebuie acceptat doar pentru că „și voi ați fost străini în țara Egiptului” (Dt 10, 19), nici măcar pentru că Dumnezeu îl ocrotește, ci pentru că însuși Fiul Domnului se identifică cu el. Pe de altă parte, există un singur loc în care apare în Noul Testament un blestem îndreptat împotriva celor ce se îndepărtează de străini și alți nevoiași: „Atunci le va spune celor de la stânga: «Plecați de la mine, blestemaților, în focul cel veșnic pregătit pentru diavol și îngerii lui! Căci am fost flămând și nu mi-ați dat să mănânc, am fost însetat și nu mi-ați dat să beau, am fost străin și nu m-ați primit, gol și nu m-ați îmbrăcat, bolnav și în închisoare și nu m-ați vizitat»” (Mt 25, 41-43).

Având ca sursă de inspirație textele biblice, Biserica a elaborat din cele mai vechi timpuri o etică a migrării. Opțiunea pentru cei săraci presupune ceea ce Lebacqz numește „un privilegiu epistemologic în favoarea poziției și perspectivelor celor săraci și oprimați”¹³. Modul în care trebuie privit fenomenul migranților „aflați la frontierele Europei” este implicit în avertizarea biblică: „Când vine un străin în țara voastră, să nu-l asupriți! Pe străin să-l considerați ca pe un băștinaș dintre voi; să-l iubești ca pe tine însuși, căci străini ați fost în țara Egiptului!” (Lev 19, 33).

Doctrina Socială a Bisericii consideră că toți oamenii au dreptul de a trăi în demnitate printre frații lor, iar, când aceasta nu este posibil, au dreptul să emigreze și să fie primiți de alte națiuni, deoarece înainte de a fi membri ai unei țări, cu toții suntem membri ai marii familii umane. Cu toate acestea, nu putem ignora că emigrarea implică probleme de dezrădăcinare,

¹³ K. Lebacqz, *Justicia en un mundo injusto*, Herder, Barcelona, 1991, p. 97.

distruge comunitățile locale, separă familii și slăbește legăturile între generații. De aceea, avem obligația de a recunoaște suferința lui Isus în nenumăratele chipuri ale sărăciei, în înfățișarea migrantilor ce și-au pierdut familiile și prietenii, au rămas fără un acoperiș deasupra capului, care de cele mai multe ori sunt disprețuiți și exploatați; în durerea nemărginită a acelor cărora nu le sunt recunoscute drepturile fundamentale, ce întâmpină dificultăți pentru a se face înțeleși, sunt neputincioși când trebuie să le ofere educație copiilor, neglijați când sunt bolnavi și care, deseori, nu au parte nici măcar de o moarte demnă.

1.7. *Evangelii Gaudium* – invitație la o nouă etapă evanghelizatoare

Într-o abordare inovatoare a spiritului Conciliului Vatican II¹⁴, în Exortația Apostolică *Evangelii Gaudium* (EG) din 24 noiembrie 2013, Papa Francisc se adresa creștinilor „pentru a-i invita la o nouă etapă evanghelizatoare”¹⁵, marcată în special de bucurie. Nu încapă îndoială că nu este vorba de orice fel de bucurie, ci de bucuria Evangheliei, care „umple inima și viața celor care se întâlnesc cu Isus”¹⁶.

În același timp, papa a dorit să le arate credincioșilor creștini „căi pentru drumul Bisericii în următorii ani”¹⁷. Este vorba de o nouă orientare, care, treptat, deschide drumul reînnoirii, astfel încât se poate considera că se profilează deja o nouă etapă post-conciliară. În acest sens, cei săraci și excluși capătă relevanță, ocupând în gândurile, sufletul și activitatea practică a sfântului părinte Francisc locul privilegiat care întotdeauna le-a fost acordat de Biserică: „Pentru aceasta doresc o Biserică săracă pentru cei săraci.”¹⁸ Nu este un simplu slogan, ci o afirmație cu un profund caracter programatic. Săracii ocupă un loc privilegiat în Poporul lui Dumnezeu, Dumnezeu însuși fiind sărac prin Fiul său. Astfel, întruparea lui Dumnezeu este fundamentul solidarității și al libertății oamenilor, divinitatea și umanitatea lui Isus deschizând pentru omenire drumul către o libertate și o solidaritate inseparabile. În acest sens, umanitatea lui Dumnezeu și întruparea sa reprezintă cadrul inevitabil în care credința creștină așază existența omului.

Astfel, se poate considera că excluziunea celor săraci de către puterile lumii echivalează cu respingerea lui Dumnezeu. Cei săraci și excluși nu sunt un fel de „accident”,

¹⁴ Gestul papei Francisc, insistând pe „propunerea de a-l recunoaște pe celălalt, de a vindeca rănilor, de a construi punți, de a lega relații” (EG, 67) reia aspecte fundamentale ale Conciliului Vatican II: o Biserică ce slujește lumea și omul, care recunoaște legăturile sale inseparabile cu cei săraci și este invitată să trăiască sărăcia evanghelică.

¹⁵ EG, 1.

¹⁶ *Ibid.*

¹⁷ *Ibid.*

¹⁸ EG, 198.

ei fac parte din aceeași realitate și definiție a lui Dumnezeu care este Iubire, iar excluderea lor echivalează cu negarea și respingerea adevăratei credințe în Isus.

Sfântul Părinte semnalează pe ton profetic că, în situația actuală, trebuie să reacționăm și să spunem „nu unei economii a excluderii și a inegalității”¹⁹, deoarece este o economie care ucide, insensibilă în fața durerii și a foamei semenilor. Acestea sunt manifestări ale excluziunii, inegalităților, marginalizării. În lumea actuală, totul intră „în jocul legii celui mai puternic, unde cel puternic îl devorează pe cel mai slab. Drept consecință a acestei situații, mari mase de populație se văd excluse și marginalizate: fără loc de muncă, fără perspective, fără căi de ieșire”²⁰. Pentru a se putea susține acest stil de viață exclusivist „s-a dezvoltat o globalizare a indiferenței”²¹.

Una dintre cauzele acestei situații este relația de dependență dintre oameni și bani. Criza financiară pe care o traversează societatea mondială „ne face să uităm că la originea ei se află „o profundă criză antropologică: negarea primatului ființei umane”²². Papa Francisc constată că în timp ce câștigurile minorităților privilegiate cresc în ritm susținut, „cele ale majorității se situează tot mai departe de bunăstarea acestei minorități fericite”²³. Acest dezechilibru este produs de ideologiile ce apără autonomia absolută a piețelor, negând „dreptul de control al statelor, care au misiunea de a veghea pentru tutelarea binelui comun”²⁴. Papa Francisc arată că „în spatele acestei atitudini se ascund respingerea eticii și respingerea lui Dumnezeu”²⁵. În numele lui Isus, papa le reamintește celor bogați de obligația lor de a fi solidari, de a-i ajuta pe cei săraci, de a-i respecta și promova²⁶.

Atâta vreme cât sistemul social și economic este nedrept și există inegalități sociale, săracii și popoarele sărace nu pot fi acuzați că provoacă violențe: „Atunci când societatea - locală, națională sau mondială - marginalizează o parte a sa, nu vor exista programe politice, nici forțe de ordine sau de securitate care să poată asigura liniștea pe termen nelimitat”²⁷.

Folosind același ton profetic, Sfântul Părinte ne invită să nu acceptăm, să nu ne asumăm această economie a excluziunii, opunându-ne hotărât noii idolatrii a banului și inegalității ce duce la violență.

Pornind de la preocuparea pentru cei dezmoșteniți, Papa Francisc oferă căi de incluziune a celor săraci: „Credința noastră în Cristos care s-a făcut sărac și mereu aproape

¹⁹ EG, 53.

²⁰ *Ibid.*

²¹ *Idem*, 54.

²² *Idem*, 55.

²³ *Idem*, 56.

²⁴ *Ibid.*

²⁵ *Idem*, 57.

²⁶ Cf. EG, 58.

²⁷ EG, 59.

de cei săraci și de cei marginalizați este fundamentul preocupării pentru dezvoltarea completă a celor mai abandonați membri ai societății”²⁸. Așa cum indică Papa Francisc, dorința de posesie a bunurilor se justifică pentru a servi binelui comun, solidaritatea fiind înțeleasă „ca decizie de a restitui săracului ceea ce îi aparține”²⁹.

Obligația de a asculta strigătul celor săraci „se materializează în noi atunci când ne înduioșăm în adâncul nostru în fața durerii altuia”³⁰. În continuare, se explică locul privilegiat pe care cei săraci îl au în poporul lui Dumnezeu: „În inima lui Dumnezeu există un loc preferențial pentru cei săraci, în asemenea măsură încât el însuși „s-a făcut sărac” (2Cor 8,9). Tot drumul răscumpărării noastre este marcat de cei săraci”³¹.

Opțiunea Bisericii față de săraci este, înainte de toate, o categorie teologică, Dumnezeu acordându-le „prima sa milostivire”³². Această preferință divină are consecințe în viața tuturor creștinilor, chemați să împărtășească sentimentele lui Isus. Astfel, Papa Francisc face o afirmație cu caracter programatic și profetic privind acțiunile ce trebuie să caracterizeze Biserica: „doresc o Biserică săracă pentru cei săraci”³³. Suntem chemați să-l descoperim pe Isus Cristos în cei săraci, „să le împrumutăm glasul nostru în susținerea cauzelor lor, dar și să le fim prieteni, să-i ascultăm, să-i înțelegem și să primim înțelepciunea misterioasă pe care Dumnezeu vrea să ne-o comunice prin intermediul lor”³⁴.

Fără această opțiune preferențială, fără această atenție îndreptată către cel sărac, „vestirea evangheliei, care rămâne prima caritate, riscă să fie greșit înțeleasă și să se înece în acea mare de cuvinte la care ne expune zilnic actuala societate a comunicării”³⁵. Atâta timp cât problemele săracilor nu vor fi soluționate, „nu se vor rezolva problemele lumii și în definitiv nicio problemă. Inegalitatea este rădăcina relelor sociale”³⁶.

Demnitatea omului și binele comun sunt chestiuni ce trebuie să dirijeze politica economică, iar dialogul dintre politicieni este un instrument indispensabil ce poate ajuta la vindecarea multor răni ale omenirii.

Este interesant felul în care noțiunea de demnitate a apărut în drept: în tradiția occidentală, termenul a pătruns, în secolul al XVII-lea, pe filiera seculară a autorilor latini, și se referea, în esență, la *valoare* ca atribut al ființei umane. În realitate, semnificația pe care o atribuim în prezent termenului provine de la Kant, care, în *Metafizica moralei*,

²⁸ EG, 186.

²⁹ *Idem*, 189.

³⁰ *Idem*, 193.

³¹ *Idem*, 197.

³² *Idem*, 198.

³³ *Ibid.*

³⁴ *Ibid.*

³⁵ *Idem*, 199.

³⁶ *Idem*, 202.

interpretează *dignitas* în cheie universalistă, reprezentând valoarea absolută, inerentă ființei umane, în virtutea căreia aceasta este îndreptățită să pretindă respect din partea celorlalți și este obligată, la rândul ei, să îl acorde. Prin urmare, demnitatea nu apare odată cu drepturile omului, ci două secole mai târziu, „prin poarta deschisă de barbariile celor două conflagrații mondiale, ce au însângerat printr-o ampolare fără precedent prima jumătate a secolului XX”³⁷. Contactul dintre demnitate și drept nu a fost, așadar, rezultatul unui proiect deliberat, ci „consecința unor evenimente dramatice, care au lezat ființa umană în mod direct, zguduitor și pe scară largă. Cu alte cuvinte, a fost nevoie ca demnitatea umană să fie masiv prejudiciată pentru a ne reaminti că există.”³⁸

Pornind de la practică și de la exemplul lui Isus de a se identifica cu cei săraci, Papa Francisc confirmă că „toți creștinii suntem chemați să ne îngrijim de cei mai fragili de pe pământ”, fiind necesar să acordăm atenție noilor „forme de sărăcie și de fragilitate în care suntem chemați să-l recunoaștem pe Cristos suferind, chiar dacă acesta aparent nu ne aduce avantaje tangibile și imediate: cei fără un acoperiș deasupra capului, toxico-dependenții, refugiații, popoarele indigene, bătrânii tot mai singuri și abandonați”³⁹.

Sfântul Părinte este îndurerat de situația oricărei ființe vulnerabile, lipsite de apărare, și își face griji și pentru situația femeilor ce sunt victime ale excluziunii și violenței, a copiilor nenăscuți cărora li se neagă demnitatea, a migranților:

De aceea, îndemn țările la o deschidere generoasă, care în loc să se teamă de distrugerea identității locale să fie capabile să creeze noi sinteze culturale. Cât de frumoase sunt orașele care depășesc neîncrederea nesănătoasă și îi integrează pe cei care sunt diferiți și care fac din această integrare un nou factor de dezvoltare! Cât de frumoase sunt orașele care, chiar și în planul lor arhitectonic, sunt pline de spații care leagă, pun în relație, favorizează recunoașterea celuilalt!⁴⁰

1.8. Dreptate, egalitate, solidaritate

Viața creștină, ca și smochinul din pilda lui Isus, trebuie să dea roade. Oamenii trebuie să lupte împotriva nedreptăților ce prilejuiesc doar sărăcie și mizerie în lume. Dumnezeu nu rămâne indiferent nici nu tace în fața asupririi, de aceea este necesar ca omenirea să viseze, să spere și să făurească împreună o lume în care zidurile între cei bogați și cei săraci să fie dărâmate, să dispară diferențele între cei sătui și cei înfomețați, între cei ce au totul și cei ce trăiesc în lipsuri permanente.

³⁷ C. Sâmbuan, „Cum a intrat demnitatea în drept și ce a adus demnitatea dreptului”, *Juridical Tribune*, Vol. 2, issue 1, june 2012, pg.148-154, aici 148.

³⁸ C. Sâmbuan, *op.cit.*, pg.149-150.

³⁹ *Idem*, 210.

⁴⁰ *Ibid.*

Însuflețirea credinței, promovarea păcii și răspunsurile date provocărilor etice ale epocii actuale implică asumarea inevitabilă a misiunii de a deveni glasul celor fără voce, a noilor săraci ai lumii. Strigătele lor „au ajuns până la urechile Domnului Sabaot” (Iac 5,4), în mulțimea uriașă de oameni ce suferă din cauza greutăților de nesuportat și care sunt lipsiți de speranță, „în fața acestor tragedii de sărăcie totală și nevoi în care trăiesc atât de mulți frați și surori ale noastre, însuși Domnul Isus este acela care vine să ne interpeleze”⁴¹. Prin mesajul și angajamentul său, Biserica iese în întâmpinarea săracilor:

Răspunsul corelativ ca atitudine morală și socială, ca „virtute”, este solidaritatea. Așadar, aceasta nu este un sentiment de vagă compasiune sau de înduioșare superficială față de suferințele atâtor oameni, de aproape sau de departe. Dimpotrivă, este hotărârea fermă și statornică de a se angaja pentru binele comun; adică pentru binele tuturor și al fiecăruia, deoarece cu toții suntem realmente răspunzători pentru toți.⁴²

Fără a recurge la exagerări retorice, trebuie recunoscut adevărul că o mare parte a omenirii trăiește o realitate teribilă; sute de milioane de persoane trăiesc în cea mai cruntă mizerie, în condiții inumane de alimentație, locuire, educație, igienă, sănătate. Urmând exemplul sublim al solidarității lui Isus din Nazaret cu cei săraci, întreaga omenire este îndemnată să promoveze dreptatea și pacea ca elemente cheie ale respectării demnității și dezvoltării autentice a omului. Aceasta este, în definitiv, lucrarea harului divin în noi: să colaborăm la construirea împărăției lui Dumnezeu.

Deoarece caritatea a avut întotdeauna o dimensiune socială, de umanizare a omului și a activității sale, în ziua de azi este din ce în ce mai necesară dezvoltarea unei dimensiuni politice a iubirii, a „macro-carității”, pentru a căuta cauzele sociopolitice ale foametei și violenței de care suferă săracii lumii noastre și pentru a lupta pentru eradicarea acestora.

1.9. Sărăcia evanghelică și sărăcia marginalizării

Pentru a situa cadrul reflecției noastre, vom descrie cele două concepte menționate.

1.9.1. Sărăcia evanghelică

Sărăcia evanghelică presupune atitudinea ideală a creștinului față de bunurile materiale, trăind cu simplitate și sobrietate, împărțind ceea ce are, cu generozitate, cu cei nevoiași, fără să acumuleze bogății ce acaparează sufletul. Această sărăcie poate îmbrăca diverse forme, dar presupune întotdeauna anumite cerințe fundamentale pentru a-l urma pe

⁴¹ Pp. Ioan Paul al II-lea, *Sollicitudo rei socialis*, 13.

⁴² *Idem*, 38.

Isus și a dobândi adevărata libertate creștină, pacea și bucuria spiritului. Sărăcia recomandată în Evanghelie nu trebuie văzută ca detașare de lucrurile materiale, ci ca angajament de a fi cu Dumnezeu prin celălalt. Această formă de sărăcie nu înseamnă privațiuni, penurie și marginalizare, care degradează condiția omului ca fiu al lui Dumnezeu, acestea fiind rele împotriva cărora întreaga societate trebuie să lupte. Nu este vorba, deci, de privare de bunuri, ci de comuniune.

În acest sens, sărăcia evanghelică nu constă în simpla detașare de bogății, ci în dărnicia reală și în împărțirea bunurilor cu cei nevoiași. Pe de altă parte, nu trebuie înțeleasă ca dispreț față de lucrurile materiale, ci ca apreciere profundă a întregii creații, ca dar al lui Dumnezeu de care trebuie să se bucure întreaga omenire. Dacă Dumnezeu a dorit ca toți fiii săi să se bucure de bunurile pământului, bogățiile vor fi nedrepte atâta timp cât vor coexista cu sărăcia. În consecință, există o obligație etică de a împărți ceea ce avem cu cei săraci, nu din caritate, așa cum spuneam, ci ca o cerință a dreptății.

1.9.2. Sărăcia - privațiuni, penurie și marginalizare

Sărăcia forțată, lipsa bunurilor necesare unei vieți demne reprezintă o formă de sărăcie și un rău ce trebuie eradicat.

Din punct de vedere sociologic, nu putem uita că omul nu trăiește izolat, ci în familie, grup, societate. Deși, în general, prin sărăcie înțelegem lipsa celor necesare traiului decent, nu trebuie să neglijăm nici sărăcia socială, definită prin lipsa unor elemente cum ar fi educația, formarea profesională, cultura, posibilitatea de exercitare liberă a drepturilor civile, sociale, politice etc.

Se poate spune, prin urmare, așa cum o face Papa Ioan Paul al II-lea, că „în lumea de astăzi există multe alte *forme de sărăcie*. (...) Negarea sau limitarea drepturilor omului (...) nu sărăcesc oare persoana umană la fel de mult, dacă nu chiar mai mult, ca și privarea de bunuri materiale?” (SRS, 15)

Deoarece sărăcia este în prezent atât de diferită și generalizată, cunoscând multiple forme de manifestare, este dificil să se dea o definiție precisă și definitivă: „Este sărac nevoiașul care se luptă zi de zi cu existența, este sărac, de asemenea, și cel care se gândește cu teroare la grija zilei de mâine, este sărac și cel căruia îi lipsește căldura sufletească a propriei familii, a prietenilor, a societății.”⁴³

⁴³ V. Petercă, *op. cit.*, p. 87.

1.10. Drepturile și îndatoririle națiunilor

Declarația Universală a Drepturilor Omului recunoaște doar drepturile individuale, dar nu menționează niciun drept colectiv. De exemplu, nu se acordă importanță situației teritoriului în care trăiesc oamenii: „Nu se va face nicio deosebire după statutul politic, juridic sau internațional al țării sau al teritoriului de care ține o persoană, fie că această țară sau teritoriu sunt independente, sub tutelă, neautonome sau supuse vreunei alte limitări de suveranitate.”⁴⁴ Va mai trece ceva timp până la apariția drepturilor de generația a treia, ai căror titulari sunt popoarele. Printre acestea, figurează dreptul națiunilor de a exista, de a dispune de ele însele, dreptul la dezvoltare și dreptul la pace.

În ceea ce privește îndatoririle, națiunile au obligația de a fi solidare cu alte națiuni. Conciliul Vatican II subliniază aceste aspecte: „Cetățenii să cultive cu generozitate și fidelitate dragostea față de patrie, însă fără îngustime de spirit, ci în așa fel încât să aibă întotdeauna în vedere binele întregii familii umane care reunește, prin diferite legături, rase, popoare și națiuni.”⁴⁵

Cerința a solidarității între națiuni este nu numai împărțirea roadelor pământului, ci și a pământului pur și simplu, a teritoriului statelor. Este necesar ca națiunile și oamenii să împărtășească aceleași valori, fiind valabil următorul principiu: „bogăția celor bogați este nedreaptă atunci când contribuie la sărăcirea altora.”⁴⁶ Este necesar ca situațiile de nedreptate să fie denunțate pentru a se putea produce transformările sociale ce vizează schimbări culturale, religioase, politice și etice. Astfel, este necesară înlocuirea culturii violenței cu o cultură a păcii. Cuvintele mântuitorului în Predica de pe Munte au o rezonanță adâncă:

Ați auzit că s-a spus: *Ochi pentru ochi și dinte pentru dinte*. Eu însă vă spun: să nu vă împotriviți celui rău; ba mai mult, dacă cineva te lovește peste obrazul drept, întoarce-i-l și pe celălalt. Celui care vrea să te judece și să-ți ia tunica, lasă-i și mantia, iar dacă cineva te-ar constrânge să faci o mie [de pași], mergi cu el două! Celui care îți cere dă-i și celui care vrea să împrumute de la tine nu-i întoarce spatele! (Mt 5, 39-41)

Prin cuvintele sale, Isus îi invită pe oameni să nu răspundă la violență prin violență și, în același timp, să nu adopte o atitudine pasivă în fața nedreptăților. Valoarea caracteristică a culturii păcii este armonia, iar armonia necesită diversitate. Regimurile totalitare ale secolului XX ce căutau uniformitatea în încercarea de a elimina eterogenitatea

⁴⁴ DUDO, art. 2.2.

⁴⁵ Conciliul Vatican II, *Gaudium et spes*, 75d.

⁴⁶ E. Brunner, *La justicia. Doctrina de las leyes fundamentales del orden social*, Universidad Nacional Autónoma de México, México, 1961, p. 302.

nu au obținut pacea. Cu siguranță, nu întotdeauna suntem de acord unii cu alții, dar acesta nu este un motiv pentru a dori anihilarea celuilalt.

Conciliul Vatican II reamintește un lucru esențial pentru o cultură a păcii: că „adevărul nu se impune decât prin forța adevărului însuși care pătrunde mințile lin, dar cu putere”⁴⁷. În comunitățile creștine, ca în orice grup uman, vor exista întotdeauna conflicte, dar nu trebuie să deplângem acest lucru deoarece acestea pot fi o sursă de fecunditate: dacă comunitățile creștine doresc să disemineze o cultură a păcii trebuie să rezolve diferit conflictele sociale. În vechime, oamenii gândeau că pot construi pacea prin intermediul războiului, că o pot impune cu ajutorul armelor. Din păcate, lumea noastră încă mai încearcă să instituie pacea prin război, dar așa cum ne învață istoria, o pace bazată pe condițiile impuse doar de una dintre părți nu se numește „pace, ci „victorie”: înfrângerile umilitoare nu sunt nicicând uitate, pacea obținută prin violență este fragilă și mai devreme sau mai târziu războiul va reîncepe. În acest sens, se conturează și sensul cuvântului „pace”, ce poate fi echivalentul împărăției lui Dumnezeu sau al unei alte lumi posibile din perspectiva lui Isus. Esența confruntării este următoarea: omenirea dorește pacea obținută prin victorie sau pacea prin dreptate?

Pacea obținută prin teamă se erodează în timp, azvârlind națiunile în noi confruntări, deoarece ea nu se edifică pe o temelie rezistentă, ci pe nisipul victoriei. Aceasta este povestea lumii noastre, cufundată dintotdeauna în violență. Doar reconcilierea și iertarea, principii etice și obligații de primă importanță pentru creștini, duc la un viitor nou. Aplicând valorile creștine și simțindu-se iertați de Dumnezeu, creștinii au datoria de a se ierta reciproc pentru a crea o lume diferită, reînnoită, mai bună. Această nouă lume nu va fi posibilă doar prin schimbări sociale și structurale, oricât de necesare ar fi ele. Orice schimbare trebuie însoțită și de o transformare personală pe care Isus o înțelege ca eliberare spirituală din sclavie.

Se poate considera că elementele esențiale ale înțelepciunii lui Isus se află în Evanghelia după Sfântul Marcu (12, 28-34). Aici, Isus dă lămuriri legate de cel mai important imperativ, invitând omenirea să-l iubească pe Dumnezeu cu toată ființa, dar juxtapune acestei porunci o alta asemănătoare și inseparabilă: aceea de a a-l iubi pe aproapele ca pe sine însuși, chiar dacă această iubire înseamnă, uneori, a îndura crucea, „neținând seama de rușinea ei” (Evr 12, 2).

⁴⁷ Conciliul Vatican II, *Dignitatis Humanae*, 1c.

1.11. Către o etică universală a relațiilor interumane

Elaborarea unei etici mondiale a relațiilor dintre oameni necesită schițarea elementelor sale constitutive: drepturile și îndatoririle, democrația, protecția minorităților, angajamentul în vederea soluționării pașnice a conflictelor, echitatea.

Creștinismul își asumă angajamentul în sensul propunerii unei etici universale, bazate pe recunoașterea intrinsecă a persoanei umane, pe libertatea sa inalienabilă, pe egalitate și solidaritate, exigență socială tot mai necesară în zilele noastre. Printre principiile de bază se numără respectarea demnității omului, element de bază al doctrinei drepturilor omului, ce se impune ca normă absolută, și solidaritatea între oameni, înglobând principiul binelui comun.

Ca valori fundamentale, le vom reaminti pe cele incluse de Ioan al XXIII-lea în titlul enciclicei *Pacem in terris*: pace, adevăr, dreptate, iubire și libertate, promovate de tradiția creștină de-a lungul secolelor, ca elemente constitutive ale eticii universale.

Pacea are un loc privilegiat în Cuvântul Domnului, același pe care trebuie să-l ocupe în sufletul întregii spiritualități creștine, credincioșilor revenindu-le „misiunea să fie astăzi asemenea scânteii luminoase, un centru de iubire și un ferment pentru întreaga mulțime”⁴⁸. Jean Girette expunea experiența sa creștină într-o manieră rafinată: „Pacea este, neîndoielnic, rodul justiției, în sensul general de sfințenie; dar ea este, în special, recompensa unei încrederi totale în Dumnezeu”⁴⁹.

Sfântul Părinte Benedict al XVI-lea se teme că „dacă lumina lui Dumnezeu se stinge, se stinge și demnitatea divină a omului. Atunci el nu mai este imaginea lui Dumnezeu, pe care trebuie să o cinstim în fiecare, în cel slab, în cel străin, în cel sărac.”⁵⁰ În realitate, lumina lui Dumnezeu nu părăsește pentru că Dumnezeu nu ostenește niciodată când trebuie să-și apere poporul. Din păcate, omul este cel care, uneori, își întoarce privirea și închide ochii pentru a nu mai vedea lumina dumnezeiască, orbit fiind de strălucirea ei.

În capitolul următor vom vedea cum enciclica *Pacem in terris*, a Sfântului Părinte Ioan al XXIII-lea, a marcat o schimbare în considerarea drepturilor omului ca parte integrantă a Doctrinei Sociale a Bisericii Catolice. Ioan al XXIII-lea a fost un progresist, un om cu vederi ample. Enciclica sa despre pacea atât de necesară între toate popoarele, bazată pe adevăr ca fundament al tuturor relațiilor, dreptate ca regulă a conviețuirii, iubire ca motor

⁴⁸ Conciliul Vatican II, *Dignitatis Humanae*, 164.

⁴⁹ J. Girette, *Vie et Ecrits*, France-Empire, Paris, 1979, p. 51.

⁵⁰ *Predica Sanctității Sale Papa Benedict al XVI-lea la Liturghia din noaptea de Crăciun Bazilica San Pietro*, luni, 24 decembrie 2012, disponibil la <http://www.magisteriu.ro/predica-papei-la-liturghia-din-noaptea-de-craciun-2012/>.

al transformărilor ce au loc în societate, și libertate, ca filosofie de viață constituie o adevărată Cartă a drepturilor fundamentale în care Biserica recunoaște demnitatea sacră a omului, creat după chipul și asemănarea lui Dumnezeu, „căci el nu există decât pentru că, fiind creat de Dumnezeu din iubire, este susținut neîncetat de El, din iubire; nici nu trăiește pe deplin după adevăr dacă nu recunoaște în mod liber această iubire și nu se încredințează creatorului său”⁵¹.

Într-un document încă actual, Biserica arată drumul către pace, reconciliere și dreptate socială, provocându-i pe creștini și necreștini la acțiune. Rămâne ca aceia care dețin puterea să traducă în politici adecvate această carte a adevărului.

⁵¹ Conciliul Vatican II, *Gaudium et Spes*, 19.1.

2. Pacem in Terris și Declarația Universală a Drepturilor Omului - asemănări și deosebiri

Datorită credinței am înțeles demnitatea unică a fiecărei persoane.

Lumen fidei, Papa Francisc

2.1. De la Leon al XIII-lea la Ioan al XXIII-lea

Pentru a îndeplini misiunea încredințată de Isus, Biserica Catolică a făcut eforturi pentru cultivarea păcii, apărarea demnității supreme, a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, enciclicele reprezentând un model de implicare a Vaticanului în problemele religioase, etice, sociale sau politice de actualitate, cu impact profund asupra lumii, fie că este vorba de spațiul catolic, de comunitatea creștină în sensul său larg sau chiar dincolo de aceasta.⁵²

Scrisorile enciclice nu apar brusc în istorie, ca documente izolate. Ioan al XXIII-lea preia ștafeta de la predecesorii săi, continuându-le ideile, reformulându-le și întregindu-le conform realităților istorice prezente, fără a exclude analizele și completările doctrinare care i-au urmat.

Pionierul acestor transformări remarcabile a fost Leon al XIII-lea, care, la 15 mai 1891, publica *Rerum Novarum*, enciclica ce avea să pună bazele doctrinei sociale a Bisericii. Înaintea acestui moment, suveranul pontif emisese și alte scrisori importante cu semnificație politică, cum este cea din 1885, intitulată *Immortale Dei*, privitoare la originea creștină a statelor, în care se insistă asupra rolului pe care îl are credința în propagarea valorilor creștine. *Rerum Novarum* este prima enciclopedie socială nu pentru că înainte de data la care a fost publicată, Biserica nu s-a preocupat de problematica socială, ci deoarece este cel dintâi document oficial al Magisteriului Papal în care se formulează o bază doctrinară pe care urmașii lui Leon al XIII-lea au actualizat-o până ce a devenit ceea ce denumim în prezent Doctrină Socială a Bisericii, Învățătură Socială sau Magisteriu Social: „Practic, se naște ideologia catolică în opoziție, dar rămânând pe același plan, cu liberalismul și marxismul”⁵³. Deși aceste inițiative nu puteau

⁵² „Șapte enciclice papale care au schimbat lumea”, în *Semnele timpului* 25 iunie 2013, preluat la 28.03.2017 <https://semneletimpului.ro/religie/papa/sapte-enciclice-papale-care-au-schimbat-lumea.html>.

⁵³ B. Sorge, *Introducere în Doctrina Socială a Bisericii*, Sapientia, Iași, 2010, p. 29.

aduce o soluționare a situației sociale, se consideră că ele au constituit „expresia unei autentice vitalități evanghelice”⁵⁴.

De la publicarea enciclicei *Rerum Novarum* numeroase scrisori papale cu caracter social ale succesorilor lui Leon al XIII-lea au văzut lumina tiparului. În 1931, Pius al XI-lea publica *Quadragesimo Anno*, în care menționează pentru prima dată „doctrina socială a Bisericii”⁵⁵ și care „tratează –lărgind astfel <discursul social> al Bisericii- problema unui al treilea model, care să traducă principiile religioase și etice ale magisteriului social într-o formă de organizare creștină a societății”⁵⁶. Zeci de ani de confruntări ideologice în care obiectivul era cucerirea lumii au produs, printre alte consecințe, o planetă în care rănilor războaielor lăsaseră cicatrici adânci.

Pius al XII-lea a condamnat cu energie această stare de fapte, de-a lungul celor treizeci și șapte de ani de pontificat, prin mesajele radiofonice, în care dă mărturie despre importanța apărării democrației și a drepturilor fundamentale:

Mesajele radiodifuzate de Crăciun ale lui Pius al XII-lea, împreună cu alte intervenții importante în materie socială, aprofundează reflecția magisterială referitoare la o nouă ordine socială, călăuzită de morală și de drept și centrată pe dreptate și pace. În timpul pontificatului său, Pius al XII-lea a traversat anii teribili ai celui de-al Doilea Război Mondial și anii dificili ai reconstrucției. Nu a publicat enciclice sociale; cu toate acestea, a manifestat încontinuu, în numeroase contexte, preocuparea sa pentru ordinea internațională zdruncinată⁵⁷.

Aceste mesaje radiofonice pot fi considerate elemente ce anunțau crearea Organizației Națiunilor Unite, în iunie 1944, și apariția *Declarației Universale a Drepturilor Omului*, la 10 decembrie 1948, primul document internațional cu vocație de universalitate, ce marchează începutul unei noi etape în domeniul drepturilor omului.

În anul 1958, Ioan al XXIII-lea îi urmează lui Pius al XII-lea la catedra sfântului Petru, moment în care problematica socială se schimbă din nou: dacă se dorește pacea, în momente în care este pusă în discuție chiar supraviețuirea omenirii, se impune o nouă ordine mondială economică politică și juridică⁵⁸. Secolul XX, caracterizat prin polarizare socială și conflicte armate fără precedent a adus experiențe fundamentale în domeniul drepturilor omului, în întreaga lume. A fost o epocă a transformărilor care au schimbat substanțial societatea într-o perioadă scurtă de timp:

⁵⁴ J. Delumeau, *Religiile lumii*, Humanitas, București, 2014, p. 135.

⁵⁵ Cf. B. Sorge, *op. cit.*, p. 46.

⁵⁶ *Idem*, p. 39.

⁵⁷ *Compendiu de Doctrină socială*, nr. 93.

⁵⁸ Cf. B. Sorge, *op. cit.*, p. 47.

În realitate, lumea căreia i se adresa Ioan al XXIII-lea era într-o profundă stare de dezordine. Secolul XX începuse cu mari așteptări legate de progresele înregistrate. În schimb, omenirea a trecut în șaizeci de ani de istorie prin două războaie mondiale, a asistat la afirmarea sistemelor totalitare devastatoare, acumularea imenselor suferințe umane și, în ceea ce privește Biserica, dezlănțuirea celei mai mari persecuții pe care a cunoscut-o istoria.⁵⁹

În vreme ce lumea se aștepta ca el să fie doar un papă de tranziție, Ioan al XXIII-lea va rămâne în istorie ca promotorul unor schimbări profunde ce au marcat existența Bisericii, fiind inițiatorul Conciliului Vatican II, procesul pe care, cu modestie, el însuși îl numea un *aggiornamento*, adică o aducere la zi. Unul dintre marile sale merite a fost acela de a recunoaște efervescența activității teologice, pastorale și spirituale ce invita la o mai mare deschidere a Bisericii față de realitățile vieții, față de năzuințele și suferințele oamenilor și la o reînnoire eclezială de inspirație evanghelică, prin convocarea unui conciliu care avea să preia în profunzime această aspirație. Ioan al XXIII-lea a promovat un nou mod de raportare a Bisericii față de lume, conducând și aducând Biserica alături de oameni, lucru confirmat de constituția pastorală *Gaudium et Spes*, la sfârșitul lucrărilor Conciliului al II-lea din Vatican⁶⁰.

Dinamica reînnoirii conciliare va interfera în curând cu crizele societății occidentale și, ulterior, ale altor tipuri de societăți: o istorie plină de frământări, marcată de inechități, dezolantă și, în același timp, plină de speranță, în care suntem în prezent cufundați⁶¹.

Mater et Magistra (15 mai 1961) și *Pacem in terris* (11 aprilie 1963), cele două enciclice sociale ale lui Ioan al XXIII-lea, au avut răsunet adânc, constituind momente de referință ale învățaturii sociale catolice. Noutatea problematicii prezentate și modernitatea limbajului clar și percutant al scrisorii *Mater et Magistra* au făcut senzație.⁶² Următoarea enciclică, *Pacem in terris*, a devenit imediat populară, cu impact extraordinar asupra conștiințelor, în primul rând datorită pledoariei în favoarea respectării drepturilor omului - prima de acest gen din istoria papalității - dar și grație apelului călduros al autorului către toți oamenii pentru pace și evitarea războiului care, prin armele de distrugere în masă, putea conduce la un deznodământ fatidic.

2.2. Ioan al XXIII-lea – apostol al păcii și dreptății

Pacem in terris a văzut lumina tiparului la cinci lustri după *Declarația Universală a Drepturilor Omului*, fiind o invitație adresată oricărui popor, inclusiv guvernanților și

⁵⁹ Pp. Ioan Paul al II-lea, *Mesaj cu Ocazia Zilei Mondiale a Păcii*, disponibil la: <http://www.magisteriu.ro/mesaj-cu-ocazia-zilei-mondiale-a-pacii-2003> (accesat la 29.03.2017).

⁶⁰ Cf. L. Farcaș, „Educația socială și formarea integrală a creștinului”, *Dialog teologic* 21/2008, 183-192, aici 183.

⁶¹ Cf. R. Coste, *Les dimensions sociales de la foi*, Les Editions du Cerf, Paris, 2000, p. 152.

⁶² *Ibid.*

conducătorilor, de a promova drepturile omului, de a le sistematiza și reglementa astfel încât să fie în folosul întregii omeniri. Ioan al XXIII-lea nu doar propune soluții pentru înlăturarea consecințelor confruntării reci, ci militează, în același timp, pentru eliminarea fricii prin schimbarea mentalităților, promovând înnoiri profunde în societate și lansând în lume un mesaj energetic care invita la pace⁶³.

Documentul, care începe cu cuvintele „Pacea pe pământ, obiect al dorinței profunde a oamenilor din toate timpurile, nu se poate fonda și afirma decât printr-un respect absolut față de ordinea stabilită de Dumnezeu”⁶⁴, oferă criterii de acțiune pentru toți oamenii, indiferent de religia profesată, pentru a trăi în pace așa cum îndeamnă înțelepciunea infinită a lui Dumnezeu.

În societățile postbelice, care suferiseră consecințele celei de-a doua conflagrații mondiale, unde eforturile politice internaționale erau îndreptate către căutarea unor mijloace eficiente de consolidare a păcii, religia devine instrument de răspândire a mesajului fraternității și conviețuirii pașnice între popoare, revelând mesajul biblic al iubirii, comuniunii între oameni și toleranței și deschizând calea către dialogul intercultural și interreligios.

2.2.1. O enciclică a păcii și demnității umane

Pacem in terris este concepută ca o concluzie, în sensul obligației de respectare a demnității și drepturilor omului, al îndeplinirii misiunii centrale de păstrare a păcii pe pământ, dar și ca uvertură, îndemn și invitație adresată omenirii de a construi un viitor mai bun. Enciclica sintetizează în mod clar principii și îndemnuri ce țin de patrimoniul creștin. Această metodă de sinteză, deja pusă în aplicare în *Mater et Magistra*, conține totuși elemente noi: ideile dispersate din lucrările papilor anteriori sunt aici prezentate axiomatic, ordonat, documentul căpătând coeziunea unei carte a drepturilor și îndatoririlor.

Pacem in terris este ultima dintre cele opt enciclice ale lui Ioan al XXIII-lea. Având subtitlul „despre pacea dintre oameni bazată pe adevăr, dreptate, iubire și libertate”, această scrisoare apostolică deschisă este un îndemn adresat tuturor oamenilor și națiunilor pentru salvagardarea păcii, în climatul ostil generat de Războiul Rece. Deoarece Sfântul Părinte își dorea să intre în dialog cu toți oamenii lumii, *Pacem in terris* se adresează nu doar clerului și credincioșilor catolici, ci „tuturor oamenilor de bunăvoință”, invitați să colaboreze la promovarea păcii prin înțelegere și sprijin reciproc, dar, mai ales, prin respectarea drepturilor celorlalți:

⁶³ Cf. PT, 113.

⁶⁴ PT, 1.

Ioan al XXIII-lea scoate în evidență tema păcii într-o epocă marcată de proliferarea nucleară. *Pacem in terris* conține, pe lângă aceasta, o primă reflecție aprofundată a Bisericii cu privire la drepturi; este enciclica păcii și a demnității umane. Ea continuă și completează discursul din *Mater et Magistra* (...) este pentru prima dată când un document bisericesc este adresat și „tuturor oamenilor de bunăvoință” care sunt chemați la o „mare îndatorire: misiunea de a înnoda din nou legăturile conviețuirii în adevăr, în dreptate, în iubire, în libertate.”⁶⁵

Esențială pentru evoluția enciclicei este cea de-a doua parte a frazei introductive, în care se afirmă că pacea nu este o simplă realizare a oamenilor, ci parte a ordinii stabilite de Dumnezeu, nu este element auxiliar, cu o semnificație minoră, ci condiție fundamentală, necesară vieții pe pământ. Ioan al XXIII-lea cere de la Dumnezeu marele dar al păcii, bazându-și întreaga argumentație pe ideea ordinii perfecte a universului ce „contrastează dureros cu dezordinile care domină între ființele umane și între popoare”⁶⁶.

După publicare, au fost nenumărate reacțiile presei din întreaga lume. The Washington Post a definit enciclica drept o „mare făclie” aprinsă asupra întregii lumi, New York Herald Tribune a remarcat „curajul extraordinar” al Papei Ioan al XXIII-lea de „a fi trezit conștiința tuturor oamenilor de bunăvoință, din toată lumea”, The New York Times a subliniat relevanța sa istorică, pentru că se adresa tuturor oamenilor, fără a-i discrimina pe motive de rasă, crez și opinii politice” și stabilea importanța ONU în asigurarea păcii mondiale, a respectării drepturilor omului și a dreptului internațional.⁶⁷

2.2.2. Un paralelism necesar – Declarația Universală a Drepturilor Omului și scrisoarea enciclică *Pacem in terris*

La 10 decembrie 1948, reprezentanți ai multor țări ale lumii se întâlneau la Paris pentru proclamarea *Declarației Universale a Drepturilor Omului*. Cincisprezece ani mai târziu, Biserica Catolică recunoștea oficial importanța creării Organizației Națiunilor Unite și a adoptării de către aceasta a *Declarației Universale*, considerată „un pas spre constituirea unei organizații juridico-politice a comunității mondiale”⁶⁸.

Inspirată de Declarația de Independență a Statelor Unite, din 1776, și de Declarația franceză a drepturilor omului și cetățeanului, din 1789, *Declarația Universală a Drepturilor*

⁶⁵ Consiliul Pontifical pentru Dreptate și Pace, *op. cit.*, nr. 95.

⁶⁶ PT, 4.

⁶⁷ Cf. A. Possieri, L. Scaraffia, (trad. Pr. Mihai Pătrașcu), *Enciclica Pacem in terris după cincizeci de ani*, disponibil la: <http://lumea.catholica.ro/2013/04/enciclica-pacem-in-terris-dupa-cincizeci-de-ani/> (accesat la 5.04.2017).

⁶⁸ PT, 144.

Omului este „primul manifest etic pe care umanitatea organizată l-a adoptat vreodată”⁶⁹. Între declarațiile anterioare și cea din 1948 există diferențe substanțiale nu atât în conținut, cât în intenții deoarece în timp ce cele dintâi vizează statul ca domeniu de aplicare a drepturilor, Declarația din 1948, pentru prima dată în istorie, va avea domeniu universal de aplicare⁷⁰, fiind importantă „nu doar pentru că reprezintă cel mai tradus text din lume, dar și pentru că marchează un moment de cotitură în istoria umanității”⁷¹. Deși *Declarația Universală* nu are forța juridică a unui tratat, de la adoptarea sa a fost invocată ca document de referință pentru „recunoașterea demnității inerente tuturor membrilor familiei umane și a drepturilor lor egale și inalienabile” considerate „fundamentul libertății, dreptății și păcii în lume”⁷² (Preambul) și împotriva încălcărilor flagrante ale acestor drepturi. Declarația pune în lumină, astfel, nu doar libertatea, ci și alte concepte, cum ar fi dreptatea, pacea, progresul social și condițiile mai bune de viață.⁷³

René Cassin, principalul autor al proiectului, preciza că originea ideologică a *Declarației Universale* se găsește în cele Zece Porunci⁷⁴ și nu s-a temut să o compare cu „un far al speranței pentru oamenii umiliți și chinuți și pentru popoarele avide de dreptate”⁷⁵ sau cu „vastul portic al unui templu susținut de patru coloane”⁷⁶: prima dintre aceste coloane este cea a drepturilor și libertăților de ordin personal, a doua privește drepturile individului în raporturile sale cu grupările din care face parte și cu elementele lumii exterioare, a treia este cea a facultăților spirituale, iar a patra coloană este cea a drepturilor economice, sociale și culturale⁷⁷.

2.3. *Pacem in terris* – enciclica drepturilor omului

Constituind primul document de prestigiu internațional în domeniul promovării drepturilor omului, DUDO l-a inspirat pe Sfântul Părinte Ioan al XXII-lea în elaborarea enciclicei *Pacem in terris*, o adevărată Magna Carta a Drepturilor Omului, în care se promovează cultura și etica drepturilor omului, a păcii și reconcilierii.

⁶⁹ A. Nunpa, *Vers un sens de la vie – Une réelle alternative pour des hommes libres*, Paris, 2015, p. 137.

⁷⁰ Cf. N. Drăgușin, *Drepturile omului, între marxism și liberalism*, disponibil la: <http://m.romanialibera.ro/aldine/istorie/drepturile-omului--intre-marxism-si-liberalism-116853> (accesat la 6.04.2017).

⁷¹ *Idem*.

⁷² „Declarația Universală a Drepturilor Omului”, Preambul, în *Drepturile Omului*, București, 1990, p. 13.

⁷³ R. Coste, *op. cit.*, p. 413.

⁷⁴ Cf. L. Tec, *Biblia și Drepturile Omului*, disponibil la <https://provitabucuresti.ro/docs/argument/biblia-drepturile-omului.pdf> (accesat la 10.04.2017).

⁷⁵ Cf. R. Coste, *op. cit.*, p. 413.

⁷⁶ I. Moroianu Zlătescu, „Declarația Universală a Drepturilor Omului: 65 de ani de promovare și protecție a drepturilor omului”, *Drepturile Omului*, Anul XXIII, nr. 4/2013, pg. 7-10, aici p. 7.

⁷⁷ Cf. *Idem*, p. 7-8.

Prima parte a scrisorii enciclice pune în lumină toate drepturile și îndatoririle omului prezentate în *Declarația Universală a Drepturilor Omului* și scoate în evidență omul ca persoană demnă, capabilă să conviețuiască în societate, respectând drepturile semenilor, îndeplinindu-și propriile îndatoriri, omul care poate oferi aproapelui un nivel de viață mai bun și poate contribui la obținerea binelui comun.

Enciclica conține o Introducere și cinci secțiuni denumite *Ordinea între ființele umane, Raporturile dintre oameni și puterile publice în cadrul fiecărei comunități politice, Raporturile dintre comunitățile politice, Raporturile dintre oameni, comunitățile politice și comunitatea mondială și Directive pastorale*.

Într-un limbaj apropiat și optimist, sunt prezentate drepturile omului, propunându-se o autoritate supranațională pentru apărarea acestora „ale cărei putere, structură și mijloace de acțiune sunt de aceeași proporție, putând să acționeze pe suprafața întregului pământ. Însuși dreptul moral cere constituirea unei autorități publice de competență universală”⁷⁸.

Sprijinindu-se pe rațiune și pe legea naturală, inextricabil întrepătrunsă cu teologia, Ioan al XXIII-lea schițează o listă de drepturi și îndatoriri ce trebuie respectate atât de indivizi, cât și de autoritățile publice, guvernele naționale și comunitatea mondială. Pentru ca omenirea să se bucure de pace, trebuie să fie prețuită ordinea impusă de Dumnezeu. Această ordine trebuie să recunoască, în primul rând, legile naturale în care se descoperă planurile Domnului. Punctul de pornire și fundamentul oricărei legi umane este demnitatea naturală a omului, dotat cu drepturi și îndatoriri, demnitate și mai înaltă în lumina Revelației Creștine, idee ce va fi ulterior susținută și de politicieni, cum ar fi Henry Kissinger: „O ordine mondială constituită din state care își afirmă demnitatea individuală și sistemul politic participativ și care cooperează în plan internațional în conformitate cu reguli convenite de comun acord – aceasta ar trebui să fie speranța spre care să tindem”⁷⁹.

2.4. Ordinea între ființele umane

Elaborată aproape sub forma unui paralelism cu *Declarația Universală, Pacem in terris* conține idei inovatoare, în special în ceea ce privește îndatoririle omului, dar și prin introducerea unei viziuni creștine asupra societății cu accent, în special, pe iubire. Baza teologică este sobru formulată, toți creștinii regăsindu-se în adevărurile etice universale expuse de Sfântul Părinte.

⁷⁸ PT, 138.

⁷⁹ H. Kissinger, *Ordinea mondială*, Rao Class, București, 2015, p. 299.

Datorită noutății documentului, a simplității și modernității limbajului, precum și popularității pe care o dobândise Ioan al XXIII-lea, enciclica a cunoscut un succes răsunător, ce va fi accentuat de Conciliul al II-lea din Vatican, în primul rând prin declarația *Dignitatis Humanae* (1965) a Papei Paul al VI-lea, în care se recunoștea fără reticențe libertatea religioasă, dar și prin ansamblul drepturilor omului cuprinse în Constituția *Gaudium et spes*, făcând legătura între abordarea teologică a acestora și dialogul privind etica universală:

Biserica, în virtutea evangheliei ce i-a fost încredințată, proclamă drepturile oamenilor, recunoaște și prețuiește dinamismul cu care aceste drepturi sunt promovate pretutindeni în vremurile noastre. Această mișcare, însă, trebuie impregnată de spiritul Evangheliei și ferită de orice fel de falsă autonomie. Suntem, într-adevăr, tentați să considerăm că numai atunci drepturile noastre personale sunt pe deplin menținute când suntem degajați de orice normă a legii dumnezeiești. Însă pe această cale demnitatea persoanei umane, departe de a fi salvată, se pierde.⁸⁰

În această primă parte a scrisorii papale, Ioan al XXIII-lea prezintă drepturile, dar și îndatoririle ce provin din însăși natura umană, adică acele drepturi ce aparțin omului înainte de promulgarea lor de către un stat sau chiar în situația în care statele decid limitarea sau chiar eliminarea lor:

Anumite guverne restrâng la maximum sfera libertăților la care fiecare cetățean are dreptul și de care are nevoie pentru a trăi. Aceste regimuri merg deseori până acolo încât contestă însuși dreptul la libertate, în cazul în care nu-l suprimă completamente. O astfel de spoliere constituie, fără nicio îndoială, o răsturnare a ordinii sociale, de vreme ce scopul puterilor publice este realizarea binelui comun, un element fundamental ce constă în recunoașterea domeniului just al libertății și al protecției drepturilor.⁸¹

Primul principiu enunțat face referire la faptul că orice om „este o persoană, adică o ființă dotată cu inteligență și voință liberă”⁸² și, prin urmare, subiect al drepturilor universale, inviolabile, inalienabile și al obligațiilor care decurg împreună și imediat din natura sa⁸³, demnitatea ființei umane fiind și mai mare „la lumina adevărilor revelate de Dumnezeu”⁸⁴. Declarația, „cel dintâi text legal ce citează pentru prima dată demnitatea între valorile fundamentale drepturilor omului”⁸⁵, acordă întâietate demnității umane, considerată dreptul de a avea drepturi : „toate ființele umane se nasc libere și egale în demnitate și în drepturi”, „sunt

⁸⁰ Conciliul Vatican II, *Gaudium et spes*, 41.

⁸¹ PT, 104.

⁸² *Idem*, 9.

⁸³ *Ibid.*

⁸⁴ *Idem*, 10.

⁸⁵ C. Sâmbuan, *op. cit.*, p. 151.

înzestrate cu rațiune și conștiință și trebuie să se comporte unele față de altele în spiritul fraternității.”⁸⁶

Nu este straniu că Ioan al XXIII-lea acordă întâietate faptului că toți oamenii sunt persoane, condiție suficientă pentru a fi egali în demnitate și a beneficia de toate drepturile pozitive, menționate în *Pacem in Terris* și în *Declarația Universală a Drepturilor Omului* deoarece atât drepturile, cât și îndatoririle sunt inerente persoanei umane și fac parte din propria sa natură, conform definiției date de Catehismul Bisericii Catolice legii morale naturale:

Legea naturală, înscrisă de Creator în inima fiecărui om, constă într-o participare la înțelepciunea și la bunătatea lui Dumnezeu și exprimă simțul moral originar, care îi permite omului să discearnă, prin rațiune, binele și răul. Ea este universală și neschimbătoare și pune bazele obligațiilor și drepturilor.⁸⁷

Astfel, se recunoaște solemn dreptul la o viață demnă al tuturor oamenilor, demnitatea persoanei fiind, deci, sursa imediată a tuturor drepturilor. Suveranul pontif consemnează că nu există cerințe sau condiții speciale pentru a beneficia de aceste drepturi, proclamând solemn că acestea sunt inseparabile de natura umană, universale și inviolabile, fără opțiuni de renunțare ori posibilitate de a le pierde. În felul acesta, Ioan al XXIII-lea leagă indisolubil condiția umană de prerogativele fiecărui om, indiferent că e vorba de bărbați sau femei, ca titulari ai drepturilor ocrotite.

Drepturile și libertățile fundamentale izvorăsc din năzuința oamenilor către o viață în care demnitatea și valoarea fiecăruia să fie respectate și protejate, cu atât mai mult cu cât, după cum proclamă prima frază a *Declarației Universale a Drepturilor Omului*, respectarea drepturilor omului și a demnității umane „constituie fundamentul libertății, dreptății și păcii în lume”⁸⁸.

După lămurirea acestor aspecte, părintele păcii dezvoltă în această Magna Carta Universală, un adevărat catalog de drepturi și libertăți individuale, cu caracter economic, social, juridic și politic.

2.4.1. *Drepturile și libertățile*

Pentru prima dată în istoria Bisericii, drepturile omului au fost sistematizate și detaliat tratate într-o enciclopedică ce reprezintă o sinteză a doctrinei Bisericii, în care Ioan al XXIII-lea face cunoscute contribuțiile diseminate în documentele papilor anteriori, sistematizându-le și

⁸⁶ DUDO, 1.

⁸⁷ *Catehismul Bisericii Catolice*, 416.

⁸⁸ I. Diaconu, *Drepturile Omului*, Institutul Roman pentru Drepturile Omului, București, 1993, pg. 55-65.

îmbunătățindu-le prin aportul propriu. Pornind de la o analiză a situației mondiale, enciclica expune cu simplitate drepturile omului, regulile conviețuirii și principiile necesare pentru obținerea unei păci durabile în lume.

În continuare, ne vom opri asupra celor mai interesante aspecte legate de această recunoaștere a drepturilor omului, considerată de mulți exegeți avansată pentru epoca în care a fost scrisă, prin deschiderea ideilor și aprecierile pozitive la adresa omului.

Pe lista suveranului pontif de la Sotto il Monte cel dintâi proclamat este dreptul sacru la viață, la integritate fizică, la existență, deoarece fără recunoașterea acestui drept enumerarea celorlalte libertăți nu ar mai avea sens. Dreptul la viață, libertate, securitate și interdicția sclaviei sunt menționate și în articolele 3 și 4 ale *Declarației Universale a Drepturilor Omului*. Atât în enciclică, cât și în declarație, acest drept nu exclude pe nimeni, justiția și moralitatea impunând apărarea vieții oricărui om din momentul conceperii până la moartea naturală.

Papa Ioan al XXIII-lea nu se limitează la recunoașterea dreptului la viață, care include elemente de bază - hrana, îmbrăcămintea, locuința sau dreptul la odihnă - ci zăbovește asupra unor considerații sociale, cum ar fi dreptul la asistență medicală și la serviciile ce trebuie furnizate de stat: „securitate în caz de boală, invaliditate, văduvie, bătrânețe, șomaj”⁸⁹, mergând pe linia *Declarației Universale* care proclama dreptul la securitate socială și la satisfacerea drepturilor economice, sociale și culturale⁹⁰, la odihnă, timp liber, limitarea rezonabilă a timpului de muncă, concedii plătite⁹¹ și, nu în ultimul rând, „un nivel de viață corespunzător asigurării sănătății sale, bunăstării proprii și a familiei, cuprinzând hrana, îmbrăcămintea, locuința, îngrijirea medicală, precum și serviciile sociale necesare”⁹².

În direcția recunoașterii dreptului de opinie și exprimare, enunțat în articolul 19 din Declarație, enciclica citează dreptul natural de participare la viața culturală în sânul comunității, la „bună reputație, libertate în căutarea adevărului, la exprimarea și răspândirea gândirii, la creație artistică”⁹³, subliniind respectul față de persoana umană, prin care devine posibilă căutarea adevărului, cu condiția ca obiectivul final să fie promovarea binelui comun, în limitele moralității.

Enciclica proclamă și libertatea de opinie și de alegere a profesiei, precum și posibilitatea de a obține informații obiective legate de evenimentele publice⁹⁴.

⁸⁹ PT, 11.

⁹⁰ Cf. DUDO, 22.

⁹¹ Cf. DUDO, 24.

⁹² DUDO, 25.

⁹³ PT, 12.

⁹⁴ Cf. PT 13.

Când Bunul Părinte menționează dreptul de acces la cultură, afirmația cuprinde și obligația instituțiilor de a stimula formarea tinerilor, pentru ca aceștia să poată ocupa locuri de muncă pe măsura talentului și cunoștințelor dobândite. Ioan al XXIII-lea arată că este, de asemenea, necesar accesul nu doar la educația elementară și la formarea tehnică și profesională, ci „la nivelurile superioare de învățământ și, în cadrul societății, la posturile și responsabilitățile ce corespund, pe cât posibil, capacităților și competențelor fiecăruia”⁹⁵.

Dreptul oamenilor la respect, bună reputație, la libertatea de a căuta adevărul, de a-și apăra ideile, adică la libertatea exprimării și a opiniilor, este prezentat în articolul 19 al Declarației, iar dreptul de a cultiva arta și de a fi informat, precum și cel la învățătură și dezvoltare profesională și atingerea celor mai ridicate standarde în ceea ce privește educația sunt menționate în articolele 26 și 27 ale aceluiași document.

În continuare, suveranul pontif subliniază, la articolul 15, că una dintre libertățile ce trebuie garantate este cea a bărbaților și femeilor de a-și alege propria stare de viață, adică, pe de o parte, de a-și da în mod liber consimțământul pentru a-și întemeia o familie și de a asigura educația copiilor sau, pe de altă parte, de a urma vocația la preoție sau la viața călugărească. Familia se completează cu copiii, întreținerea și educația acestora fiind un drept al ambilor părinți⁹⁶, enunțat și în articolul 16 al Declarației.

În ceea ce privește drepturile cu caracter economic și semnificația acestora, sunt prezentate câteva elemente esențiale privind demnitatea în muncă: asigurarea accesului la un loc de muncă, necesitatea remunerării pe măsura muncii realizate și a stabilirii de salarii demne, suficiente pentru susținerea familiei și, strâns legat de acestea, dreptul la libera inițiativă, respectându-se demnitatea înăscută a bărbatului și a femeii. Pornind de la această idee, Sfântul Părinte reclamă condiții egale la angajare, dovedind încă o dată o deschidere extraordinară prin preocuparea sa față de stabilirea de măsuri în sectorul angajării în scopul concilierii vieții de familie și a celei profesionale⁹⁷.

În jurul aceluiași argument și cu referire strictă la sfera socială, Papa Roncalli recunoaște dreptul la proprietatea privată, în articolele 21 și 22, deoarece ca element indispensabil pentru bunăstarea familiei și a economiei acesteia, acesta garantează în mod eficient respectarea demnității omului. Astfel, sunt completate articolele 24-26 din DUDO, în care se subliniază demnitatea persoanei umane, respectarea necesităților și valorilor acesteia, precum și obligația părinților de a veghea ca fiii lor să ducă un trai demn.

⁹⁵ PT 13.

⁹⁶ Cf. PT, 16, 17.

⁹⁷ Cf. PT, 18, 19.

Pentru întregirea articolului 20 al Declarației, pe plan politic, nu este omis la punctul 23 din *Pacem in terris* dreptul la întrunire și asociere, ce se desprinde tocmai din sociabilitatea înnăscută a oamenilor, deoarece se consideră că reuniunile aduc beneficii societății și sunt instrumente cu ajutorul cărora demnitatea și libertatea omului pot fi consolidate.

2.4.2. *Dreptul la emigrare – un drept printre drepturi*

Un loc aparte pe lista de drepturi a suveranului pontif este cel la emigrare.

Declarația Universală a Drepturilor Omului din 1948 consacră, în articolul 13, dreptul oricărei persoane (deci și al străinului) de a circula liber și de a-și alege reședința în interiorul granițelor unui stat, de a părăsi orice țară și de a reveni în aceasta. Fără această specificare, libertatea de circulație ar fi incompletă, deoarece orice libertate îngrădită între frontierele unui stat ar fi, prin definiție, limitată.

Doctrina socială a Bisericii consideră că toți oamenii au dreptul de a trăi cu demnitate alături de poporul din care fac parte, iar când acest lucru nu este posibil, ei pot emigra pentru a fi primiți de alte națiuni, deoarece înainte de a fi membri ai unei anumite țări suntem membri ai marii familii umane. Sfântul Părinte observă că omul are dreptul de a emigra și locui în alte comunități atunci când există motive întemeiate pentru aceasta, făcând implicit referire la acele locuri unde drepturile omului sunt sistematic violate: „Apartenența la una sau la alta dintre comunitățile politice nu îl va împiedica să fie membru al familiei umane, cetățean al acestei comunități universale, în care toți oamenii sunt uniți prin interese comune.”⁹⁸ Să nu uităm, totuși, că Sfântul Părinte stabilea și limitele clare ale dreptului de a emigra: „atunci când motivele valabile o impun.”⁹⁹ Cu toate acestea, nu poate fi ignorat faptul că migrarea este sinonimă, de multe ori, cu dezrădăcinarea, distrugerea comunităților locale, separarea familiilor, slăbirea legăturilor dintre generații.

Conform doctrinei sociale a Bisericii, dreptul la emigrare este legat de cel de a nu emigra în sensul că emigrarea este un drept, în timp ce nevoia de a emigra este o nedreptate. Dreptul la emigrare îl presupune, deci, și pe acela de a nu emigra, atunci când în propria țară pot fi create condiții de viață demne pentru toți oamenii. În acest sens, Ioan al XXIII-lea afirma:

Credem oportun ca, în măsura posibilităților, capitalul să se deplaseze pentru împreunarea cu forța de muncă, și nu invers. Astfel, se va permite mulțimii de muncitori să-și amelioreze situația fără a fi nevoită să emigreze, fapt care antrenează dezbinări și perioade dificile de readaptare și asimilare în noul mediu.¹⁰⁰

⁹⁸ PT, 25.

⁹⁹ *Ibid.*

¹⁰⁰ PT, 102.

În mod natural, dreptul la emigrare, enunțat la articolul 106 din *Pacem in terris*, presupune obligația statelor de a-i primi pe emigranți: „Le revine guvernelor să primească emigranții și, în măsura compatibilității cu binele real al propriului popor, să-i încurajeze pe cei care doresc să se integreze în comunitatea națională”. În același timp, „națiunile mai bogate sunt obligate, pe cât posibil, să-l primească pe străinul în căutare de siguranță și de resurse vitale, pe care nu le poate găsi în țara lui de origine”¹⁰¹.

De asemenea, se proclamă dreptul imigranților de a beneficia de același tratament ca și cetățenii țărilor în care ei se stabilesc, fără discriminare, dreptul la regroupare familială, la păstrarea identității culturale, la o muncă demnă și un salariu suficient, la locuință decentă, la participare la viața socială a țării gazdă. Prin caracterul sintetic și valoarea magisterială, menționăm următorul fragment din *Gaudium et spes*:

În privința muncitorilor care, veniți din altă țară sau regiune, contribuie prin munca lor la dezvoltarea economică a unui popor sau a unei provincii, trebuie evitată cu grijă orice discriminare în privința condițiilor de remunerare sau de lucru. În afară de aceasta, toți, dar în primul rând autoritățile publice, trebuie să îi trateze ca pe niște persoane și nu ca pe simple unelte de producție: să îi ajute să își aducă familia și să-și procure o locuință decentă și să favorizeze inserarea lor în viața socială a poporului sau a regiunii care îi primește.¹⁰²

În mod firesc, imigranții ilegali nu au aceleași drepturi ca cei legali. Cu toate acestea, este necesar să li se garanteze drepturile civile fundamentale, pentru că altfel le-ar fi negată condiția de persoane. Orice imigrant, indiferent de origine, condiție, motive ale emigrării este în primul rând om, deci, beneficiar al tuturor drepturilor și îndatoririlor fundamentale.

2.4.3. Alte drepturi civile

Drepturile civile sunt strâns legate de demnitatea umană, din care „decurge dreptul de a lua parte la viața publică și de a contribui la binele comun”¹⁰³, recunoscut și de *Declarația Universală* sub forma dreptului de participare la conducerea treburilor obștești și de acces la funcțiile publice ale țării, voința poporului constituind baza puterii de stat; această voință trebuie să fie exprimată prin „sufragiu universal, egal și exprimat prin vot secret sau urmând o procedură echivalentă care să asigure libertatea votului”¹⁰⁴.

¹⁰¹ *Catehismul Bisericii Catolice*, 2241.

¹⁰² Conciliul Vatican II, *Gaudium et spes*, 66.

¹⁰³ PT, 26.

¹⁰⁴ DUDO, 21.

Ioan al XXIII-lea nu pierde din vedere faptul că oricât de multe drepturi ar fi enumerate, ele sunt insuficiente dacă oamenii nu luptă pentru a le apăra, pentru garantarea acestora prin norme obiective, imunizate împotriva oricărei forme de atac sau acțiune arbitrară, garantate la nivel național și internațional.

Prin urmare, dreptul la securitatea juridică, enunțat în articolele 10 și 11 din *Declarația universală* trebuie să garanteze aplicarea tuturor celorlalte drepturi, astfel încât dacă acestea sunt violate sau dacă omul se vede privat de oricare dintre ele, să poată recurge la sistemul juridic și la protecție juridică „eficientă, egală și conformă cu normele obiective ale dreptății”¹⁰⁵, care va trebui să restabilească în cel mai scurt timp dreptul lezat, astfel încât demnitatea omului să nu aibă de suferit. Consacrarea protecției drepturilor omului devine, astfel, un imperativ al societății internaționale moderne.

2.4.4. *Aceleași drepturi – o abordare diferită*

În ciuda faptului că enunțarea drepturilor nu implică în mod necesar și garantarea aplicării acestora, *Declarația universală* este considerată „un pas în constituirea unei organizații politice și juridice a comunității mondiale”¹⁰⁶, ca argument hotărâtor al misiunii ONU, chiar dacă, în mod logic, suveranul pontif nu putea accepta întreg conținutul acesteia.

Pentru a înțelege mai bine semnificația și diferențele dintre cele două documente, un exercițiu util este compararea acestora deoarece nu întotdeauna drepturile enunțate în aceste documente sunt abordate în mod similar. Așa cum spuneam, există mai multe puncte cu privire la care Ioan al XXIII-lea are o atitudine diferită. Chiar dacă elogiază *Declarația universală*, Sfântul Părinte face și o afirmație ce poate părea enigmatică: „Nu ignorăm faptul că anumite prevederi ale acestei declarații au ridicat obiecții și constituie obiectul unor rezerve justificate”¹⁰⁷.

În ceea ce privește familia ca element natural și fundamental al societății, care are dreptul la ocrotire din partea societății și a statului, succesorul lui Petru reamintește că membrii familiei bazate pe unitatea indisolubilă dintre bărbat și femeie sunt egali în drepturi și îndatoriri, ștergând orice postulat ce ar putea situa femeia la un nivel inferior față de bărbat. Soluția aleasă este de a acorda întâietate omului, subliniind că drepturile aparțin tuturor membrilor speciei umane, femeilor în aceeași măsură ca și bărbaților.¹⁰⁸

¹⁰⁵ PT, 27.

¹⁰⁶ PT, 144.

¹⁰⁷ *Ibid.*

¹⁰⁸ Cf. R. Coste, *op. cit.*, p. 407.

Un alt punct cu privire la care opiniile sunt divergente se referă la articolul 16 al *Declarației*, unde se arată că „bărbatul și femeia, fără nicio restricție în ce privește rasa, naționalitatea sau religia, au dreptul de a se căsători și de a întemeia o familie, având drepturi egale la contractarea căsătoriei, în decursul acesteia și la desfacerea ei”.

Biserica Catolică nu admite posibilitatea desfacerii căsătoriei, căsătoria fiind fundamentată pe unitatea și indisolubilitatea legăturii dintre soți care, prin sacrament, capătă o semnificație nouă, exact așa cum se specifică în catehismul Bisericii Catolice:

Bărbatul și femeia au fost creați de Dumnezeu în demnitate egală deoarece sunt persoane umane și, în același timp, într-o complementaritate reciprocă, fiind bărbat și femeie. Dumnezeu i-a voit unul *pentru* celălalt, în comuniune de persoane. Împreună sunt chemați și să transmită viața umană, formând în căsătorie „un singur trup” (*Gen 2,24*) și să stăpânească pământul ca „administratori” ai lui Dumnezeu¹⁰⁹.

Continuând lectura, întâlnim în *Pacem in terris* dreptul la libertatea de conștiință și la practicarea propriei religii¹¹⁰, adică „la libertatea gândirii, de conștiință sau religie”, drept regăsit și în articolul 18 al *Declarației Universale a Drepturilor Omului*.

Ioan al XXIII-lea nu menționează obligativitatea de convertire la Credința Catolică, ci, în același mod în care o făcuse și Leon al XIII-lea, invocă dreptul oricărei persoane de a-și alege crezul sau confesiunea în mod liber, de a-l onora pe Dumnezeu nu doar în mediul privat, ci și public. Articolul 18 al *Declarației* este dedicat dreptului la libertatea gândirii, de conștiință și religie, drept ce include libertatea de a-și schimba religia sau convingerea, precum și pe cea de a și le manifesta în mod public și privat.

La puțini ani de la Conciliul al II-lea din Vatican a fost promulgată declarația privind libertatea religioasă, prin care acest drept avea să fie recunoscut. Cu toate acestea, la data la care a fost scrisă enciclica, mulți catolici considerau că oricine avea dreptul de a deveni catolic, în timp ce renunțarea unui catolic la credința sa era văzută ca un păcat. Sunt remarcabile câteva luări de poziție ale lui Ioan al XXIII-lea, ce se vor regăsi și în Conciliul Vatican II: declarația asupra libertății religioase -pentru Vatican I, doar adevărul catolic era recunoscut-, făcându-se o recunoaștere timidă a autenticității creștine a Bisericilor necatolice¹¹¹.

Nu este greu de presupus sentimentele cu care au întâmpinat anumiți membri ai bisericii pre-conciliare declarația vicarului lui Cristos privind dreptul la libertatea religioasă. Acesta ar putea fi unul dintre motivele pentru care Papa Ioan al XXIII-lea propune propria sa listă de

¹⁰⁹ *Catehismul Bisericii Catolice - Compendiu*, 71.

¹¹⁰ PT, 14.

¹¹¹ Cf. J. Rogues, „Catholicismul”, în *Religiile lumii*, (coord. Jean Delumeau), București, 2014, p. 146.

drepturi, dar și de îndatoriri ale omului în această circulară ce îndeamnă la pace între toate popoarele, la acea pace legată de dreptatea și libertatea oferită de Dumnezeu tuturor oamenilor.

O abordare diferită este și cea legată de articolul 21.3 al *Declarației*, unde se afirmă că „voința poporului trebuie să constituie baza puterii de stat”. În *Pacem in terris* se constată că această autoritate, după cum ne învață sfântul Paul, este primită de la Dumnezeu¹¹².

Cu toate acestea, cele două afirmații nu sunt în mod obligatoriu contradictorii. Cum *Declarația* a fost scrisă pentru credincioși și necredincioși ea se limitează la viața cotidiană fără a nega, totuși, posibilitatea de a întemeia argumentul pe voința lui Dumnezeu. La rândul său, Biserica, deși observă că orice autoritate este primită de la Dumnezeu, recunoaște libertatea oamenilor de a-și alege guvernării, de a-și determina forma de stat sau de a impune regulile și limitele exercitării autorității¹¹³.

Acestea sunt singurele excepții, singurele puncte în care abordarea privind anumite drepturi este diferită în enciclică și în DUDO. În marea lor majoritate, drepturile prezentate în *Pacem in terris* sunt cele expuse cu un deceniu și jumătate înainte în *Declarația Universală a Drepturilor Omului* a Organizației Națiunilor Unite.

2.4.5. Obligațiile

Folosind aceleași argumente ca și în cazul drepturilor, suveranul pontif menționează o serie de îndatoriri, prin care se stabilește o legătură necesară între drepturi și obligații, deoarece „legea naturii le conferă pe unele, le impune pe altele; în această lege își au originea, persistența și forța indestructibilă¹¹⁴”.

De altfel, și *Declarația universală* menționa că deasupra drepturilor „trebuia să fie așezat un fronton care să marcheze legăturile dintre individ și societate”¹¹⁵. De altminteri, articolele 28 până la 30, ultimele ale *Declarației*, proclamă existența unor îndatoriri ale individului față de comunitate, fixând anumite limite pe care omul nu poate să le depășească; el trebuie să respecte drepturile și libertățile celorlalți și nu poate ignora cerințele moralei, ale ordinii publice și bunăstării într-o societate democratică¹¹⁶.

Corelarea inseparabilă a drepturilor și îndatoririlor presupune că fiecare drept implică și o îndatorire ce trebuie respectată. Reciprocitatea dintre drepturi și îndatoriri implică obligația de respectare a drepturilor celorlalți, în societatea umană, un anumit drept natural creând

¹¹² PT, 46.

¹¹³ PT, 52.

¹¹⁴ PT, 28.

¹¹⁵ Cf. I. Moroianu Zlătescu, *op. cit.*, p. 8.

¹¹⁶ *Idem*, pg. 7-8.

automat o obligație: „Orice drept conferit unei persoane creează în altele o obligație – aceea de a recunoaște și respecta acel drept. (...) Cei care, revendicându-și drepturile, uită de obligațiile lor sau recurg la ele într-un mod imperfect riscă să demoleze cu o mână ceea ce au construit cu alta”¹¹⁷.

Pentru Ioan al XXIII-lea, acesta este un principiu fundamental al eticii universale. El prevede, astfel, îndatorirea de a se respecta drepturile celorlalți, de a colabora cu aproapele și de a acționa cu simț de responsabilitate și înțelegând că libertatea personală se termină acolo unde începe libertatea aproapelui; acesta este motivul pentru care suveranul pontif atrage atenția asupra obligației de respectare a drepturilor tuturor oamenilor, deoarece toți sunt egali între ei și înzestrați de Dumnezeu cu aceeași demnitate.

În acest sens, colaborarea este o caracteristică a ființei sociale, care necesită să trăiască în armonie cu alți oameni, căutând binele comun, pentru ca în felul acesta să poată încolți și să se poată dezvolta drepturile tuturor:

După cum omul individual nu poate crește sănătos dacă nu-și orientează toate forțele vitale spre dăruirea către ceilalți, tot la fel, oamenii, din punct de vedere colectiv, nu pot construi o Lume armonioasă și pașnică decât dacă toate eforturile lor converg spre o dezvoltare solidară autentică.¹¹⁸

În ultimă instanță, Succesorul lui Petru va face apel la obligația de a acționa responsabil și cu convingere, fără constrângeri, dar în colaborare cu ceilalți. Demnitatea proprie îi permite omului să se manifeste în totală libertate, înțelegând prin aceasta că trăind în societate el trebuie să respecte drepturile celorlalți, să-și îndeplinească obligațiile și să lupte pentru binele comun, cu convingere și responsabilitate fără constrângeri sau presiuni exterioare având în vedere că „o societate bazată doar pe relații de forță nu ar avea nimic uman: ea ar restrânge libertatea oamenilor, în loc să-i ajute și să-i încurajeze în dezvoltarea și progresul lor”¹¹⁹. Astfel, atunci când în reglementările juridice sunt respectate drepturile fundamentale, oamenii se deschid imediat realităților spirituale, înțeleg esența adevărului, dreptății, iubirii, libertății și devin conștienți că sunt membri ai societății¹²⁰.

Conviețuirea poate fi demnă și rodnică dacă se bazează pe adevăr, un motiv în plus pentru ca drepturile cetățenilor să fie respectate. În felul acesta, prin iubire, îndeplinirea obligațiilor nu mai este resimțită ca o corvoadă deoarece oamenii au datoria de a împărtăși

¹¹⁷ PT, 30.

¹¹⁸ M. Quoist, *Costruirea omului*, Iași, 2013, p. 169.

¹¹⁹ PT, 34.

¹²⁰ Cf. PT, 45.

nevoile semenilor și de a-i face părtași la bunurile proprii. Conviețuirea trebuie să se realizeze în libertate ca o realitate în care să fie prezente valorile spirituale ale fiecărui om¹²¹.

În același mod în care era necesară garantarea dreptului la securitatea juridică, Ioan al XXIII-lea face apel la statele lumii pentru ca acestea să includă în constituțiile lor, ca normă supremă și punct culminant al oricărui sistem juridic, un capitol dedicat drepturilor fundamentale ale omului și, în mod concret, ale cetățenilor statului. Totodată, papa va lăsa în sarcina guvernanților, promovarea, apărarea și garantarea drepturilor omului, deoarece aceste acțiuni constituie cea mai completă manifestare a binelui comun, care îi face pe oameni să se simtă legați de societatea căreia îi aparțin.

Deși teoria drepturilor omului este, la origine și prin domeniul de aplicare, o teorie laică, teologia îi poate împrumuta ingrediente importante: în primul rând, se remarcă aspectul obligațiilor omului față de ceilalți oameni și responsabilitatea derivată din aceasta. Astfel, drepturile omului devin mai umane deoarece, dincolo de ideea legată de drepturi, apare și cea de obligație și responsabilitate. Cu toate acestea, teologia nu pretinde creștinarea totală a drepturilor omului deoarece acestea constituie și o categorie politică, aplicabilă oamenilor indiferent de credința lor.¹²²

2.4.6. *Semnele timpului - ascensiunea claselor muncitoare, intrarea femeii în viața publică, organizare socială și politică transformată*

Ioan al XXIII-lea subliniază, la articolul 40, că există trei semne importante ale epocii moderne: în primul rând, progresele obținute de clasa muncitoare prin revendicarea drepturilor și exigența muncitorilor de a fi tratați ca persoane libere și demne în toate sectoarele vieții comunitare; în al doilea rând, intrarea femeii în viața publică, în special în țările creștine, luptând pentru a fi considerată persoană, nu simplu instrument, și pentru egalitatea cu bărbatul în ceea ce privește drepturile și îndatoririle, atât în viața privată, cât și în cea publică, așa cum reiese din punctul 41. Cel de-al treilea semn îl constituie familia umană a cărei configurație socială și politică suferise transformări în ultimele decenii. Toate popoarele năzuiesc să fie libere, nu doresc să fie legate prin doctrine ce le pun în situații de inferioritate, nici să asculte de rațiuni politice sau rasiale discriminatorii deoarece își dau seama că toți oamenii sunt egali, că nu mai există popoare dominante și popoare dominate.¹²³ *Declarația universală* prevedea,

¹²¹ Cf. PT, 35.

¹²² Cf. G. Robles Morchón, *op. cit.*, p. 294.

¹²³ Cf. PT 42-43.

la rândul ei, „respectarea și garantarea tuturor drepturilor omului, fără nicio discriminare, mai ales pe bază rasială”¹²⁴.

La finalul primei părți a scrisorii enciclice, devine clar că toate drepturile sunt relaționate între ele și la fel de importante, asemănătoare unei succesiuni de zale ce formează lanțul ce capătă forța de a susține o mare greutate: demnitatea omului, respectată tocmai prin recunoașterea tacită a totalității drepturilor și a îndatoririlor.

Înainte de formularea câtorva recomandări pastorale, papa dezvoltă alte trei teme: relațiile dintre autoritățile publice și cetățean; relațiile între state; raporturile dintre oameni și comunitatea mondială și necesitatea creării unei autorități universale.

2.5. Raporturile dintre oameni și puterile publice în cadrul fiecărei comunități politice

Cea de-a doua parte a scrisorii enciclice tratează tema conviețuirii ordonate, imposibilă fără reprezentarea autorității care trebuie să conducă rațional, respectând ordinea morală: această autoritate „întocmai ca și societatea, este de la natură, de aceea, vine chiar de la Dumnezeu”¹²⁵, de la „adevăratul Dumnezeu, transcendent și personal, Adevărul prim și Binele suprem, sursa cea mai profundă a vitalității unei societăți ordonate, rodnice și care corespunde demnității persoanelor care o compun”¹²⁶.

Așa cum sublinia Kant, „adevărata politică nu poate face niciun pas fără a fi omagiat mai înainte morala, și cu toate că politica este în sine o artă dificilă, totuși unirea acesteia cu morala nu este deloc o astfel de artă: căci aceasta taie în două nodul pe care cealaltă nu îl poate dezlega, atât timp cât cele două se află în dezacord. Dreptul oamenilor trebuie considerat sfânt.”¹²⁷

În această parte sa scrisorii circulare se dezvoltă tema actuală a relațiilor politice în cadrul statelor prin căutarea binelui comun pentru toate persoanele, găsind formule democratice de organizare statală, în cadrul ordinii morale dorite de Dumnezeu.

Este necesar ca puterile publice să elaboreze politici publice în scopul dezvoltării economice și al progresului social, ca piloni fundamentali pentru perfecționarea drepturilor omului ce trebuie, pe de o parte, recunoscute, respectate, armonizate, favorizate și promovate, iar, pe de altă parte, este necesar să li se înlesnească cetățenilor respectarea îndatoririlor.

¹²⁴ I. Diaconu, *op. cit.*, p. 39.

¹²⁵ PT, 46.

¹²⁶ PT, 38.

¹²⁷ I. Kant, *Spre pacea eternă*, București 2008², p. 118.

2.6. Raporturile dintre comunitățile politice

Cea de-a treia parte abordează relațiile internaționale bazate pe adevăr, dreptate, libertate și iubire. Se apără cu hotărâre necesitatea existenței unei autorități politice mondiale, pe baza egalității între statele suverane, și se abordează și chestiuni de actualitate internațională: minorități etnice, exilați politici, cursa înarmărilor și dezarmarea.

Filosofia enciclicei, confirmată ulterior de Conciliul Vatican II, se fundamentează pe faptul că războiul nu mai poate fi considerat un mijloc apt pentru soluționarea situațiilor de violare a dreptului internațional și al conflictelor ce pot apărea între popoare și națiuni. „Dreptatea, înțelepciunea, simțul umanității cer, prin urmare, să fie oprită cursa înarmărilor”¹²⁸, ideea fundamentală apărută fiind cea legată de dezarmarea integrală, realizată de comun acord și însoțită de măsuri de control eficiente. Țările sunt, în acest mod, invitate să respecte *Declarația Universală a Drepturilor Omului*, să frâneze cursa înarmării și să interzică armele nucleare, Organizația Națiunilor Unite având un rol semnificativ în promovarea bunelor relații între popoare și obținerea păcii.

2.7. Raporturile dintre oameni, comunitățile politice și comunitatea mondială

În cea de-a patra parte a enciclicei este tratat sistemul relațiilor internaționale, pe baza recunoașterii interdependenței existente între popoare, și se insistă pe necesitatea înființării unei autorități publice mondiale, care să funcționeze pe baza principiului subsidiarității.

Analizată în ansamblu, obiectivul primordial al enciclicei *Pacem in terris* este de a transmite întregii lumi ideea că pacea este posibilă, urmărindu-se în permanență binele universal, și că este necesar să se constituie o autoritate mondială în serviciul binelui comun, ca formă de a garanta armonia între popoare. Odată dovedită ineficacitatea războiului ca mijloc de menținere a păcii, concluzia este clară: pacea nu poate exista fără securitate, iar securitatea pornește de la premisa unui for supranațional, bazat pe morala creștină, care să vegheze pentru salvagardarea drepturilor omului¹²⁹.

2.8. Directive pastorale

Ultima parte, cu caracter profund pastoral, menționează normele pe care nu trebuie să le piardă din vedere catolicii în activitățile lor temporale. Această secțiune „îi îndeamnă pe catolici să lucreze împreună cu ceilalți oameni pentru promovarea binelui comun al întregii

¹²⁸ PT, 112.

¹²⁹ Cf. Guissard, Lucien, „Introduction”, *La paix sur la terre - Pacem in terris*, Editions du Centurion, Paris, 1963 pg. 18-19.

familiei umane și, de asemenea, luminați de credința lor și cu forța iubirii, să se străduiască ca instituțiile economice, sociale, culturale sau politice să nu împiedice, ci să contribuie la efortul de perfecționare a oamenilor, atât pe plan natural, cât și supranatural¹³⁰.

Aceste directive pot fi considerate preludiul Conciliului Vatican II, deoarece se adresează tuturor oamenilor de bunăvoință ce colaborează la realizarea de bune acțiuni sau care pot contribui la obținerea binelui comun, în sensul moralei naturale, „impulsionați de iubire și de conștiința obligației”¹³¹ deoarece, așa cum mărturisea Sfântul Părinte, „iubirea e totul; iubirea e baza civilizației; iubirea e substratul a ceea ce Cristos a vestit lumii... În iubire se află rezolvarea întregii chestiuni sociale, a tuturor denunțurilor politice (...) E necesar să se suprimе eul și să se pună în valoare unitatea omului... Binele nostru este binele fraților; binele nostru este binele celorlalți, al tuturor.”¹³²

2.9. O enciclopică mereu actuală

Creștinii au îndatorirea să lupte pentru ca drepturile celor săraci să fie respectate, să caute Pacea, rod al dreptății, pas premergător Iubirii. Căci, așa cum reamintește preotul catalan Pedro Casaldàliga, cei ce seamănă iubire în această lume, vor culege viața eternă: „La sfârșitul acestui drum voi fi întrebat: Ai trăit? Ai iubit? Iar eu, fără să spun nimic, îmi voi deschide sufletul încărcat de nume”¹³³

Pacea poate fi definită ca simpla absență a violenței armate, organizate colectiv. „Războiul nu mai continuă când armele tac”¹³⁴, scrie Raymond Aron; cu alte cuvinte, pacea se impune atunci când statele nu recurg la forța armată în relațiile reciproce. Din păcate, armele nu vor să tacă: la început de secol XXI, cazul Siriei pune în lumină eșecul lumii civilizate și al Organizației Națiunilor Unite de a pune capăt conflictului.

¹³⁰ L. Turbuc, *Papa Ioan al XXIII-lea: Pacem in terris*, disponibil la: <http://www.catholica.ro/2013/11/07/papa-ioan-al-xxiii-lea-pacem-in-terris/> (accesat la 10.04.2017).

¹³¹ PT, 164.

¹³² F. Valsasini, *Papa Ioan al XXIII-lea „Papa cel Bun”*, Baia Mare, 2014, p. 9.

¹³³ Pedro Casaldàliga, *El corazón lleno de nombres*, disponibil la <https://quedepoemas.wordpress.com/category/pedro-casaldaliga/>.

¹³⁴ R. Aron, „Penser la guerre”, *Clausewitz*, Tome 2, Paris, 1976, p. 258.

3. De la războiul rece la conflictul din Siria, de la Papa Ioan al XXIII-lea la Papa Francisc

Nu mai avem copii în Siria, doar mici adulți.

Save the Children

3.1. Omenirea și irraționalitatea etică a războiului

În istoria lumii, arta războiului a mers pas la pas cu dezvoltarea tehnicii, începută odată cu revoluția industrială, perfecționarea și creșterea puterii distructive a mașinilor de război fiind o consecință a dezvoltării industriale și una dintre fețele hidoase ale progresului¹³⁵:

Începând cu sfârșitul secolului al XIX-lea, se afirmă interesul Bisericii față de problematica războiului și a păcii și, în aceeași măsură, învățătura socială începe să abordeze teme importante pentru societate, trasând în timp liniile directoare ale unui angajament ferm, fondat pe învățătura evanghelică.

Atâta timp cât ierarhia valorilor este răsturnată, binele și răul se întretes, „indivizii și grupurile au în vedere doar interesele proprii, lumea nu mai este spațiul unei adevărate fraternități, iar creșterea puterii amenință deja să distrugă însuși neamul omenesc¹³⁶. Apelul la etică devine, astfel, un imperativ absolut necesar.

Șocul provocat de dureroasa istorie socială a omenirii, problemele etice determinate de evoluția nazismului și a comunismului în Europa, suferințele celui de-al Doilea Război Mondial, crimele regimurilor totalitare, dar, mai ales, cele petrecute în lagărele de concentrare și staliniste l-au însuflețit pe Ioan al XXIII-lea să analizeze problematica războiului. Astfel, este demonstrată irraționalitatea etică a războiului, iar pacea este văzută ca normă de viață, recunoscută și de dreptul internațional contemporan sub forma soluționării pașnice a conflictelor internaționale. Din punct de vedere etic, războiul este, deci, considerat un rău profund, care, prin natura sa, „își este sieși contrar și distructiv, făcând astfel loc principiului

¹³⁵ Cf. R. Guenon, *Criza lumii moderne*, Humanitas, București, 2008², p. 135.

¹³⁶ Conciliul Vatican II, *Gaudium et Spes*, 37.1.

(moral) al binelui, prin progrese lente”¹³⁷; el se opune, deci, voinței lui Dumnezeu, în timp ce dreptatea este privită ca dimensiune esențială a păcii și preocupare fundamentală a omenirii, potrivit afirmației: „lucrarea dreptății va fi pacea și rodul dreptății, pentru totdeauna, vor fi liniștea și siguranța” (Is,32,17).

Cu toate că în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, Statele Unite ale Americii și Uniunea Sovietică au fost aliate, în 1946 neîncrederea începe să ia amploare între cele două superputeri, producându-se o ruptură între blocul sovietic și Occident, sub forma unei păci eșuate. Această perioadă în care statele stăteau parcă suspendate între o pace imposibilă și un război improbabil¹³⁸ a fost cunoscută sub numele de Război Rece, sintagma descriind relațiile tensionate dintre Statele Unite ale Americii și Uniunea Sovietică, în perioada 1947-1989¹³⁹.

Expresia *război rece* a fost popularizată de publicistul american Walter Lippman¹⁴⁰, pentru a denumi conflictul non-militar, politic și ideologic dintre statele vest-europene și nord-americane capitaliste, pe de o parte, și *lagărul socialist*, compus din statele est-europene, cu regimuri totalitare, pe de altă parte. Intercalând perioade de risc scăzut și destindere cu cicluri de pericol de redeschidere a ostilităților și accelerare a cursei înarmărilor, cele două tabere protagoniste în războiul rece luptau pentru supremația nucleară. De altfel, cursa înarmărilor nucleare a constituit în acea perioadă una dintre cele mai îngrijorătoare probleme din lume, dominând agenda relațiilor internaționale timp de mai bine de patru decade.

Deși cele două blocuri au participat la o cursă a înarmării fără precedent în istorie, în cele din urmă rațiunea și-a spus cuvântul. Fără a recurge la confruntări directe pe câmpul de bătălie, războiul dintre Est și Vest, dintre comunism și capitalism a avut ca arme predilecte spionajul, propaganda, sancțiunile economice și rivalitatea pentru influența teritorială, punctul culminant fiind marcat de criza cubaneză a rachetelor¹⁴¹, când au existat temeri întemeiate legate de posibilitatea izbucnirii unui conflict nuclear.

La momentul publicării scrisorii *Pacem in terris*, criza rachetelor nu fusese încă uitată. Deși *holocaustul* nuclear fusese evitat, pericolul unei agresiuni care să degenereze în conflict între cele două mari blocuri nu fusese definitiv eliminat. Omenirea părea condamnată să trăiască într-o stare precară, într-un climat de tensiune, în care pacea pe pământ părea o utopie. Tocmai aceasta este ideea pe care dorește să o dezmință Ioan al XXIII-lea atunci când se

¹³⁷ Immanuel Kant, *op. cit.*, p. 116.

¹³⁸ Cf. M. McCauley, *Rusia, America și Războiul Rece, 1949-1991*, Editura Polirom, Iași, 1999, p. 9.

¹³⁹ La nivel politic și militar, cele două blocuri erau reprezentate de două alianțe internaționale: blocul apusean, de Organizația Tratatului Atlanticului de Nord (NATO), iar cel răsăritean, de Pactul de la Varșovia.

¹⁴⁰ Cf. J. Gil, *La Guerra Fría: La OTAN frente al Pacto de Varsovia*, Editorial Siglo XXI, Madrid, 1998, p. 7.

¹⁴¹ Criza rachetelor din Cuba s-a produs în perioada 14 octombrie - 20 noiembrie 1962, constituind cel mai periculos moment al Războiului Rece, în care lumea a fost foarte aproape de un război nuclear total.

adresează oamenilor din orice colț al lumii: chiar dacă este greu de obținut, pacea pe pământ nu este o misiune imposibilă.

3.2. Inutilitatea războiului și abolirea conceptului de război drept

Războiul nu este tratat sistematic în enciclică, tema fiind abordată în cea de-a treia parte, cu referire la cursa înarmării și la ceea ce am putea numi o strategie de persuasiune, specifică tulburătoarei perioade a anilor 60: cele două mari puteri participau la o cursă accelerată pentru creșterea și perfecționarea armelor, în ipoteza că deținerea acestora contribuia nu atât la învingerea dușmanului, cât mai curând la descurajarea folosirii armelor proprii de către acesta. Enciclica subliniază instabilitatea pe care o generează o astfel de strategie, pronunțându-se asupra interzicerii armelor atomice și în favoarea dezarmării simultane și controlate¹⁴².

Astfel, *Pacem in terris* devine un document ce va marca rolul Bisericii Catolice în lumea actuală, respingând necondiționat cursa înarmării și orice formă de război¹⁴³. Ca și precursorul său, Papa Pius al XI-lea, Bunul Papă gândea că dialogul era cea mai potrivită formă de soluționare a neînțelegerilor, de aplanare sau evitare a situațiilor conflictuale, fiind inadmisibil ca în era atomică războiul să fie utilizat ca instrument de justiție.

Așadar, se declară război războiului, se exclud ideile de folosire îndreptățită a forței armate în scopuri politice și de legitimitate teologică a violenței și se abolește virtual conceptul teologic și politic de *război drept*¹⁴⁴. Deși Ioan al XXIII-lea respinge orice posibilitate a statelor de a recurge la așa-numitul război drept, enciclica nu oferă totuși răspunsuri privind legitima apărare ca situație care, în anumite împrejurări, poate justifica recurgerea la violență, sau privind măsurile ce trebuie luate în cazul violării flagrante, grave și sistematice a drepturilor omului, atunci când victima este un întreg popor.

Sintagma *război drept*, înlocuită în Dreptul Internațional cu cea de *legitimă apărare*, indică, în același timp, eliminarea oricărei forme de glorificare a războiului, exprimarea clară a

¹⁴² Cf. PT, 112.

¹⁴³ Aceeași teorie va fi reluată și în Constituția *Gaudium et spes*: „Cursa înarmărilor, la care recurg numeroase națiuni, nu este o cale sigură pentru o menținere temeinică a păcii, iar așa-numitul echilibru care decurge din ea nu înseamnă o pace trainică și adevărată. Cauzele de război, în loc să fie eliminate, amenință mai degrabă să se agraveze pe zi ce trece. (...) Cursa înarmărilor este o plagă extrem de gravă a omenirii și afectează în mod intolerabil pe cei săraci. E foarte de temut că, dacă ea persistă, va da naștere într-o bună zi la toate dezastrelor aducătoare de moarte ale căror mijloace le pregătește deja (GS, 81).

¹⁴⁴ Războiul drept este un concept teologic și politic dezvoltat în special de teologi și juriști catolici, în încercarea de reglementare a dreptului aplicabil în conflictele armate, în timpul acestora și la finalul lor. În prezent, acest concept este parte esențială a Dreptului Internațional, care își propune să asigure protecția drepturilor omului în timpul conflictelor armate, și în jurul căruia se configurează *Jus ad bellum*, versiune seculară a gândirii creștine medievale privitoare la războiul drept, *Jus in bello*, referitor la dreapta conduită în război și *Jus post bellum*, privitor la faza finală și acordurile de pace.

ideii că doar pozițiile strict defensive sunt admisibile și că soluționarea pașnică a diferendelor trebuie căutată cu toată convingerea și perseverența¹⁴⁵.

Ioan al XXIII-lea a pronunțat cuvintele pe care omenirea avea nevoie să le audă, recunoscând public că războiul nu poate fi un mijloc eficace de soluționare a conflictelor, din punctul de vedere al teologiei păcii, acesta neputând fi văzut altfel decât ca eșec care, în măsura posibilului, trebuie evitat, iar când acest lucru nu este posibil, el trebuie cel puțin limitat. Când oamenii se confruntă totuși cu astfel de situații, ei nu trebuie să uite că cei ce luptă sunt oameni și că orice distanțare de cerințele legitimei apărări îi degradează.

Concluzia este definitivă: etica nu trebuie să *dezerteze* din niciun război, dat fiind că renunțarea la acest principiu ar echivala cu capitularea. Din păcate, în conflictele armate din istoria actuală a omenii etica și valorile creștine par să nu-și găsească locul. Este și cazul Siriei.

3.3. Siria – un război al secolului XXI

Odată cu căderea Zidului Berlinului și destrămarea cortinei de fier, omenirea a trăit pentru scurtă vreme iluzia că frontierele au fost șterse și zidurile din sufletele europenilor dărâmate. Din păcate, nu a fost deloc așa sau cel puțin nu pentru refugiații ce caută în Europa un pământ al făgăduinței.

La începutul anului 2011, în Siria s-a produs cea mai crudă revoluție din lumea arabă, care s-a soldat cu valuri de violențe, represiune și război civil. În prezent, Siria este o țară măcinată de un război care a generat cea mai mare mișcare de refugiați de la sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial. Antonio Guterres, Înalt Comisar al Națiunilor Unite pentru Refugiați, avertiza la încheierea mandatului său, la sfârșitul anului 2015, asupra consecințelor devastatoare ale războiului și asupra necesității încheierii acestui conflict sângeros, apreciind că dacă nu se va ajunge urgent la un acord de pace, Siria, așa cum o cunoaștem, ar putea înceta să mai existe¹⁴⁶. În cadrul aceluiași comunicat, reamintea că lecțiile de istorie dovedesc că pacea nu poate aștepta și că nu este admisibil ca actuala diviziune sectară să atingă nivelul războaielor religioase care au distrus o mare parte a Europei în secolele al XVI-lea și al XVII-lea¹⁴⁷.

¹⁴⁵ Cf. R. Coste, *op. cit.*, p. 362.

¹⁴⁶ Cf. Agenția ONU pentru Refugiați, *Guterres advierte de que sin un acuerdo de paz “es el fin de Siria tal como la conocemos”*, disponibil la [http://www.acnur.org/noticias/noticia/guterres-advierde-de-que-sin-un-acuerdo-de-paz-es-el-fin-de-siria-tal-como-la-conocemos/?sword_list\[\]=siria&sword_list\[\]=guterres&no_cache=1](http://www.acnur.org/noticias/noticia/guterres-advierde-de-que-sin-un-acuerdo-de-paz-es-el-fin-de-siria-tal-como-la-conocemos/?sword_list[]=siria&sword_list[]=guterres&no_cache=1) (accesat la 17.04.2017).

¹⁴⁷ *Ibid.*

Pentru a înțelege actualul conflict armat din Siria, pornit la 15 martie 2011, trebuie să ne întoarcem la un eveniment din istoria recentă a mai multor țări din Orientul Apropiat și nordul Africii. Lumea arabă nu formează un ansamblu monolitic. Dincolo de elementele culturale sau de caracterul religios dat de apartenența la islam, nuanțat în diversele sale realități, țările lumii arabe se caracterizează prin elemente politice, sociale și economice clar diferențiate. Această percepție a specificului fiecărui stat s-a extins ca rezultat al mișcărilor de protest, botezate prematur Primăvara Arabă¹⁴⁸.

Factorii ce explică aceste tulburări sociale au fost aceiași în toate țările: nevoia de dreptate, nerespectarea demnității oamenilor, lupta împotriva corupției, a inflației, a deflației salariale, a arbitrarității statului. Cu toate acestea, mobilizarea socială a avut rezultate diferite în fiecare dintre țările în care fenomenul s-a produs.

În ciuda faptului că procesele de tranziție sunt, de obicei, turbulente, mișcările din țările arabe au demonstrat un nivel de haos și de violență endemică alarmantă. Siria este unul dintre cazurile cele mai evidente de represiune transformată în luptă armată și, ulterior, într-un război civil sângeros și greu de gestionat. Deși manifestările de protest aveau doar scopul de a cere guvernelor mai multe libertăți civile, o mai mare deschidere către modele democratice de guvernare și respectarea drepturilor omului, ceea ce a început ca mișcare socială pașnică s-a transformat rapid într-o confruntare armată, iar țara a devenit un cumul de teritorii controlate de diferitele facțiuni care participau la luptă¹⁴⁹. Astfel, războiul din Siria apare ca pol de atracție pentru fundamentalismul islamic, așa cum s-a întâmplat cu Afganistan sau Irak, la un moment dat.

3.4. Cauze care au stat la baza conflictului din Siria

În opinia Lorettei Napoleoni combinația dintre globalizare și creșterea sărăciei a provocat insecuritate generală și a stimulat apariția conflictelor armate sub drapelul religiei și al dezbinării: „Deși războiul de cucerire dus de către IS este parte a celui de-al Treilea Război

¹⁴⁸ Primăvara arabă este numele sub care sunt cunoscute generic manifestările populare și politice din țările arabe, împotriva abuzurilor și persecuțiilor guvernamentale de mai multe tipuri, de la începutul anului 2011 și care au condus la înlăturarea de la putere a președinților Zine al-Abidine Ben Ali, în Tunisia și Hosni Mubarak, în Egipt, și la declanșarea războiului civil din Libia. Manifestații au avut loc și în alte state musulmane, printre care și Siria, Algeria, Yemen, Iordania, Bahrein.

¹⁴⁹ Cf. A. G. Jamieson, *Credința prin sabie – scurtă istorie a conflictului dintre creștini și musulmani*, Niculescu, București, 2017, p. 270.

Mondial profetit de Papa Francisc, el diferă fundamental de conflictele contemporane premoderne purtate de alte grupări armate”¹⁵⁰:

În vara lui 2014, papa Francisc afirma că al Treilea Război Mondial a și început, un nor sulfuros de conflicte răspândindu-se pe tot globul, fără a semăna prea mult cu cele două războaie mondiale petrecute în secolul XX. Aceste conflicte (...) sunt niște reminiscențe ale războaielor premoderne, purtate nu de state suverane, ci de căpetenii militare, teroriști, miliții și mercenari, obiectivul final fiind cucerirea teritorială în scopul exploatării oamenilor și a resurselor naturale.¹⁵¹

Războiul din Siria are consecințe ce ar putea altera frontiere, fragmenta state și generaliza tulburări regionale și internaționale, Siria fiind o enclavă cu valoare geostrategică importantă, unde își dau mâna diverse interese geopolitice prioritare pentru numeroși actori. În afara implicațiilor la nivel regional și global, acest război a devenit o oportunitate și pentru jihadismul internațional. Cazul Siriei este, deci, exponentul maxim al celor mai nefericite și tragice procese traversate de națiunile arabe în căutarea tranziției către regimuri politice democratice. Printre cauzele ce au dus la declanșarea războiului, le menționăm pe următoarele:

3.4.1. Inegalitățile sociale

În ciuda creșterii economice înregistrate de Siria înainte de declanșarea războiului, distribuția inegală a bogăției a promovat un climat de instabilitate socială și nemulțumire față de regimul Assad. În scurt timp, demonstrațiile s-au transformat în lupte, marcând începutul războiului civil.¹⁵²

3.4.2. Corupția

În anul 2010, Transparency International, principala organizație nonguvernamentală care denunță corupția în lume, situa Siria pe locul 129 (dintr-un total de 180) în topul Indicelui de Percepție a Corupției¹⁵³. Situația nu s-a schimbat în bine de atunci. Altfel spus, țara face parte din grupul statelor cu cei mai înalți indici de corupție din lume. Așa cum reiese din rapoartele acestei organizații, înaintea războiului corupția devenise sistemică nu doar la nivel înalt, ci la toate nivelurile administrative.

¹⁵⁰ Loretta Napoleoni, *ISIS – Calîfatul terorii*, București, Corint, 2015, p. 117.

¹⁵¹ *Idem*, p. 114.

¹⁵² Cf. A. G. Jamieson, *op. cit.*, p. 268.

¹⁵³ Cf. Transparency International, <https://www.transparency.org/cpi2011/results> (accesat la 20.04.2017)

3.4.3. *Nerespectarea drepturilor și a libertăților fundamentale*

Unul dintre principalele motive ale conflictului armat a fost divergența dintre modelul de stat reprezentat de președintele Bashar al-Asad, care apăra un sistem de guvernare ereditar și cel propus de adversarii săi politici, care reclamau un model complet diferit, în care să primeze respectarea garanțiilor democratice, a drepturilor civile, a diversității și egalității între diferitele grupuri etnice din țară, respectarea drepturilor fundamentale și a libertăților civile și politice.

La prima vedere, cauzele războiului civil țin, în mare parte, de nedreptățile regimului condus de Bashar al-Assad și de atrocitățile comise de guvernul sirian asupra propriului popor. Cu toate acestea, originile sale sunt mult mai adânci, - părănd mai degrabă religioase și etnice, decât strict politice – o „cruciadă a grupării alawite care ține cu dinții de putere în fața majorității sunnite a statului arab”¹⁵⁴- și pornesc de la disputele religioase în urma cărora o sectă islamică, persecutată de-a lungul secolelor, a reușit să preia puterea asupra întregii Sirii.

În ultimii ani, în confruntare a intrat cel de-al treilea agent: Statul Islamic și grupările radicale asociate. Ar trebui adăugat și sprijinul acordat de țări terțe care, chiar dacă nu participă direct la ostilități, prin ajutorul economic și militar acordat părților beligerante au avut rol hotărâtor în desfășurarea războiului.

3.5. **Consecințe ale războiului**

Potrivit unei estimări recente a Observatorului Sirian pentru Drepturile Omului, cu sediul la Londra, reiese că, în acești șase ani de război, 320.000 de persoane și-au pierdut viața, dintre care 94.000 reprezintă populația civilă. Au murit peste 17.400 de copii și 11.000 de femei. Victimele războiului sunt de multe ori civili: circa 27.500 au fost uciși în timpul bombardamentelor aeriene, iar 14.600 au fost torturați și împușcați în închisorile guvernamentale, restul fiind uciși de soldații lui al-Asad și ai aliaților săi ruși, iranieni și libanezi. Conform revistei britanice *The Lancet* (15 martie), au murit 814 medici și personal medical. Dacă în anul 2012 forțele aeriene siriene și ruse au realizat 91 de atacuri împotriva spitalelor, în anul 2016 s-a ajuns la 199 de atacuri împotriva așezămintelor sanitare. Merită citat cazul spitalului Kafr Zita Cave de Hama, din centrul țării, bombardat de 33 de ori începând cu

¹⁵⁴ Ziarul Adevărul, *Adevărul ascuns despre războiul din Siria: O sectă religioasă conduce după voia sa o țară întreagă*, disponibil la http://adevarul.ro/international/in-lume/video-adevarul-ascuns-despre-razboiul-siria-secta-religioasa-conduce-voia-tara-intreaga-1_50ae2d587c42d5a6639a633a/index.html (accesat la 17.04.2017).

anul 2014 –de șapte ori doar anul acesta- și cel al spitalului subteran M10, situat în partea orientală a Alepului, atacat de 19 ori în trei ani, înainte de a fi complet distrus în octombrie 2016.¹⁵⁵

Toate aceste cifre ascund drame umane, demnitatea și drepturile sirienilor fiind neîncetat lezate. Cazul consternant al Siriei este sintetizat astfel de Emil Dumea:

Acest conflict, în afară că înseamnă pierderi enorme de vieți omenești, distruge un bogat patrimoniu istoric, cultural și de conviețuire a oamenilor legat de cele trei religii monoteiste și de cultura europeană. Iar pentru creștini, atitudinile fundamentaliste care lovesc în ei, îi constrâng la părăsirea țării și la exil. În afară de complicata situație internă, din exterior sunt forțe și interese care obstaculează căile de rezolvare a conflictelor pe cale pașnică.¹⁵⁶

Războiul civil din Siria a creat una dintre cele mai mari crize umanitare din istorie: să nu uităm de cele 4,8 milioane de persoane refugiate în afara țării. Familii întregi s-au îndreptat către așezările și taberele de refugiați din țările vecine, cum ar Irak, Liban, Iordania și Turcia. Alții au ales Europa. Grecia, Italia și Cipru sunt printre țările ce au primit cel mai mare număr de refugiați în ultimii ani. Cu toate acestea, nu toți sirienii au părăsit țara. Se consideră că circa 6,6 milioane de persoane suferă din cauza strămutării în interiorul țării și, deoarece ostilitățile nu au încetat, aceste persoane sunt în pericol să îngroașe listele victimelor conflictului¹⁵⁷. În opinia autoarei Napoleoni, politica actuală de limitare a conflictului pe teritoriul Siriei „s-ar putea dovedi insuficientă în fața unei organizații militare care s-a transformat în stat. Adevărul e că natura provocării impuse de Statul Islamic diferă mult de a celorlalte conflicte din zonele unde statul modern s-a destrămat.”¹⁵⁸

3.6. Criza refugiaților

Un articol publicat la 15 martie 2017 în ziarul spaniol *El País* prezintă un bilanț al celor șase ani de război în Siria. Cifrele sunt copleșitoare și coincid în mare măsură cu cele oferite de Observatorul Sirian pentru Drepturile Omului. Din datele oferite, reținem că Turcia a primit 2,7 milioane de refugiați, fiind principala țară gazdă, iar Uniunea Europeană, 3,5% din cei 160.000 de refugiați pe care s-a angajat să-i primească în 2016. Cel puțin 50% din infrastructura

¹⁵⁵ Cf. G. Villavicencio, *Estadísticas*, disponibil la: <http://www.expreso.ec/opinion/columnas/estadisticas-de-una-guerra-YG1190076> (descărcat la 17.04. 2017)

¹⁵⁶ E. Dumea, *Doctrina Socială Catolică în lumea contemporană*, Iași, 2015, 132-133

¹⁵⁷ Înaltul Comisariat pentru refugiați al Națiunilor Unite (UNHCR), Raport: *Cinco años de la Guerra en Siria: una mirada retrospectiva al conflicto*, https://www.ucm.es/data/cont/docs/3-2016-07-29-ACN_Cinco_anos_guerra_siria.pdf (accesat la 17.04. 2017)

¹⁵⁸ Loretta Napoleoni, *op. cit.*, p. 114

țării este distrusă. Cheltuielile de război depășesc 170.000 de milioane de euro. Producția zilnică de petrol a scăzut de la 385.000 de barili pe zi, în 2010, la 8000 de barili pe zi, în 2017. Ajutorul umanitar acordat Siriei a fost de aproximativ 47.325 milioane de euro, contribuția Uniunii Europene fiind de 9.200 de milioane de euro, iar cea a Națiunilor Unite, de circa 26.425 de milioane de euro. Conform estimărilor, ISIS a obținut 600 de milioane de euro din contrabanda cu antichități, Palmira și Alep fiind cele mai afectate situri istorice. 35% din teritoriul locuit de 70% din populație este controlat de armata siriană. Statul Islamic controlează 40%, insurgenții, 11%, iar kurzii, 14%. Coaliția internațională condusă de Statele Unite a realizat din septembrie 2014 aproximativ 7000 de atacuri aeriene asupra obiectivelor Al Qaeda și Isis din Siria.¹⁵⁹

Conflictul din Siria, care s-a internaționalizat treptat prin implicarea altor actori, a generat o catastrofă umanitară în care s-au comis atrocități inimaginabile¹⁶⁰.

În prezent, circa 13,5 milioane de sirieni necesită asistență, iar dintre locuitorii strămutați în alte zone ale țării, jumătate sunt copii ce luptă pentru supraviețuire și pentru a face față crizei. De asemenea, 4,8 milioane de persoane au fugit în țările vecine, o treime dintre aceștia fiind copii și tineri de vârstă școlară. Se estimează că 8,1 milioane de copii și tineri sirieni în Siria și în țările vecine au nevoie să primească educație. Prin Planul de Răspuns Umanitar pentru Siria 2016 (HRP) și Planul Regional pentru Refugiați și Reziliență 2017-2018 (3RP), UNESCO abordează necesitățile umanitare, acordând asistență refugiaților sirieni și comunităților gazdă din Irak, Iordania și Liban și ajutând la protejarea patrimoniului cultural al țării¹⁶¹.

În ultimii ani, multe țări și-au dat seama că aceste inițiative erau insuficiente, fiind necesar să se desfășoare acțiuni de integrare în societate, care să includă și furnizarea de educație sutelor de copii refugiați, acces la servicii medicale și regularizarea documentelor, printre altele. Această obligație morală de a-i primi pe imigranți este cu atât mai mare cu cât este mai dureroasă situația de care ei fug. „Sunt copii, tineri, adulți și bătrâni – spunea Ioan Paul al II-lea – cu chipul istovit și cu ochii plini de tristețe și de singurătate. (...) Cine se află în condiții critice are nevoie de ajutoare imediate și concrete.”¹⁶²

¹⁵⁹ Cf. N. Sancha, *La guerra siria en cifras*, disponibil la http://internacional.elpais.com/internacional/2017/03/14/actualidad/1489493449_639847.html (accesat la 18.04.2017).

¹⁶⁰ Cf. C. Gutierrez Espada, „El conflicto en Siria (2011-2014) a la luz del Derecho Internacional y de la (geo)politica”, Revista *UNISCI*, nr. 37, ianuarie 2015, pg. 99-131, aici p. 104.

¹⁶¹ Cf. Organizația Națiunilor Unite pentru Educație, Știință și Cultură (UNESCO), *Réponse de l'UNESCO à la crise syrienne*, disponibil la <http://www.unesco.org/new/fr/syria-crisis-response/regional-response/syria-crisis-intro/> (accesat la 17.04.2017).

¹⁶² Pp. Ioan Paul al II-lea, *Mesaj cu ocazia zilei Mondiale a Migranților* (24 decembrie 2003), 4.

3.7. Copilăria întreruptă a minorilor sirieni

În orice conflict armat, minorii sunt insuficient protejați. Copiii sirieni nu sunt o excepție, în fiecare zi înmulțindu-se crimele împotriva lor și producându-se numeroase violări ale drepturilor acestora în domeniul sănătății, al educației, al protecției minime.

Situația derivată din conflictul armat a produs o criză umanitară nu doar în Siria, ci la nivel global. Cei mai afectați au fost minorii, a căror copilărie și dezvoltare normală au fost întrerupte: mulți dintre ei trăiesc ca refugiați în țările vecine, alții sunt orfani și foarte mulți au rămas în Siria. Copiii sunt continuu expuși violenței și atacurilor cu arme explozive. Unii sunt blocați în zonele asediate și obligați să devină soldați, iar alții sunt nevoiți să se căsătorească sau să muncească pentru supraviețuirea propriilor familii. Mii de copii au pierdut mai mulți membri ai familiei, au fost nevoiți să-și părăsească căminele și să se refugieze în țările vecine. Mulți dintre ei s-au aventurat în călătorii pline de pericole, traversând Marea Mediterană pentru a ajunge în Europa. Atât în Siria, cât și în țările vecine, copiii sirieni au devenit de multe ori principalii susținători ai familiilor. În anul 2015, UNICEF a identificat peste 1500 de cazuri individuale de violări grave ale drepturilor copiilor în Siria, dintre acestea peste 60% fiind cazuri de asasinat și mutilare cauzată de arme explozive în zonele civile. În plus, copiii sunt victime ale represiunii regimului; în anul 2014, ONU a dezvăluit că regimul sirian aresta și tortura copii¹⁶³.

În prezent, peste opt milioane de copii sirieni au nevoie de ajutor. Dintre ei, 5,8 milioane trăiesc în continuare în Siria. Nu există nici măcar un singur copil care să nu sufere din cauza războiului. Printre bombe, împușcături și explozii, copiii mor în liniște pentru restul lumii¹⁶⁴.

Mai mult de jumătate din populația Siriei a fost obligată să se deplaseze din cauza bombardamentelor sau a pericolului iminent cauzat de forțele rebele, cel puțin jumătate dintre aceștia fiind copii. Rapoartele UNHCR menționează că numărul copiilor sirieni refugiați depășise un milion în august 2013¹⁶⁵. Ajungând la destinație, ei și familiile lor trăiesc în condiții de sărăcie extremă, în tabere de refugiați, unde nu le sunt garantate drepturile, nici accesul la servicii sanitare, alimentație corectă sau educație. Peste 750.000 de copii sirieni refugiați au vârste mai mici de 11 ani. Ei trăiesc primii ani din viață în locuințe improvizate, rudimentare și

¹⁶³ Cf. ONG Humanium, *Los niños de Siria – descubriendo los derechos del niño en Siria*, disponibil la: <http://www.humanium.org/es/oriente-medio-africa-norte/siria/> (accesat la 17.04.2017).

¹⁶⁴ Cf. Fondul Națiunilor Unite pentru Copii (UNICEF), *Conflicto en Siria*, disponibil la <https://www.unicef.es/causas/emergencias/conflicto-en-siria> (accesat la 01.05.2017).

¹⁶⁵ Cf. Înaltul Comisariat al Națiunilor Unite pentru Refugiați (UNHCR), *El número de Refugiados sirios supera ya los 3 millones*, 29 de agosto de 2014, disponible en: <http://www.acnur.org/t3/noticias/noticia/elnumero-de-refugiados-sirios-supera-ya-los-3-millones/> (accesat la 11/11/2016).

insuficiente. Mulți dintre ei au nevoie urgentă de ajutor din cauza traumatismelor fizice suferite, a mutilărilor, leziunilor grave și traumelor psihologice. Copiii neînsoțiți formează grupul cel mai vulnerabil, fiind înconjurați de persoane pe care nu le cunosc și expuși și mai mult pericolelor. De asemenea, nu se știe nimic de soarta multor copii refugiați în Europa care au dispărut: este vorba de circa 10.000 de copii neînsoțiți, conform datelor Europol, care avertizează că sunt o țintă ușoară pentru rețelele de trafic de persoane și alte organizații criminale¹⁶⁶.

În fața acestei situații, ONU, UNICEF și alte organizații internaționale au lansat campanii de conștientizare a guvernelor și populației în scopul acordării unui tratament uman și unor condiții de viață demne refugiaților. UNICEF a inițiat o campanie publicitară, prin care se atrage atenția și se insistă asupra faptului că este vorba în primul rând de viața copiilor, a copiilor pur și simplu, dincolo de faptul că aceștia sunt sau nu refugiați¹⁶⁷. Se vorbește chiar de o „generație pierdută” de copii, termen folosit de Anthony Lake, director executiv al UNICEF, într-un raport referitor la criza din această țară¹⁶⁸.

Copiii se confruntă zilnic cu pericole uriașe: mor uciși, suferă mutilări, rămân orfani, sunt recrutați și implicați fără voia lor în luptă. În ultimii șase ani, în Siria, s-au comis crime de război și împotriva umanității.¹⁶⁹ Multe localități au fost izolate și din această cauză locuitorii au suferit de foame sau de lipsa asistenței medicale¹⁷⁰. Viața este haotică, drepturile omului nu se respectă, iar guvernul nu a fost capabil până în prezent să garanteze securitatea și integritatea civililor.

Toți copiii sirieni ce vor împlini șapte ani nu au cunoscut decât război și suferință și nu știu cum se trăiește fără violență și amenințarea constantă a bombelor. Situațiile generate de conflictele armate atentează împotriva integrității lor fizice și morale, împiedicând deplina exercitare a drepturilor fundamentale, cum ar fi dreptul la viață, la securitate, sănătate și

¹⁶⁶ Cf. Telesur, *Desaparecieron diez mil niños refugiados y Europa los ignora*, publicat la 29 octombrie 2016, disponibil la: <http://www.telesurty.net/news/Desaparecieron-10-mil-ninos-refugiados-y-Europa-los-ignora-20161029-0030.html> (accesat la: 10.11.2016).

¹⁶⁷ UNICEF, *UNICEF pide al parlamento italiano aprobar el proyecto de ley de apoyo a niños migrantes y refugiados no acompañados*, publicat la 28 octombrie 2016, disponibil la <http://unicef.cl/web/unicef-pide-al-parlamento-italiano-aprobar-el-proyecto-de-ley-de-apoyo-a-ninos-migrantes-y-refugiados-no-acompanados/> (accesat la: 14.11.2016).

¹⁶⁸ UNICEF, *Los niños y niñas de Siria: ¿Una generación perdida?* (Raport privind criza în Siria, perioada martie 2011 - martie 2013), martie 2013, p. 2, disponibil la: https://www.unicef.org/spanish/media/files/UNICEF_Syria_Two_Year_Report_March_2013_SP.pdf.

¹⁶⁹ Amnistia Internacional, Raport: *Abandonados a la intemperie, La comunidad internacional deja desamparada a la población refugiada siria*, Madrid, 2014, p. 5.

¹⁷⁰ Consiliul Drepturilor Omului, *Informe de la comisión internacional independiente de investigación sobre la República Árabe Siria*, 13 august 2014, disponibil la www.ohchr.org/en/hrbodies/hrc/iicisyria/pages/independentinternationalcommission.aspx (accesat la 15.11.2016), p. 18.

educație. Sunt copii ce zilnic trebuie să facă față multor provocări, unor realități complexe și foarte grele, cum ar fi moartea părinților, a fraților, a rudelor și vecinilor, simțindu-se lipsiți de apărare în mijlocul confuziei și al haosului.

Din datele oferite de UNICEF reiese că peste 80% din copiii sirieni au fost afectați de conflict, incluzând în acest procent atât pe cei ce locuiesc în țară, cât și pe cei refugiați în țările vecine¹⁷¹.

Aceasta este realitatea cu care se confruntă copiii refugiați din Siria. Este o realitate diferită de speranța cu care s-au urcat în bărcile supraîncărcate pentru a-și face drum spre Europa pe Marea Mediterană. Tocmai din aceste motive trebuie să li se ofere alimente și condiții de locuire demne, terapie fizică și psihică în vederea reabilitării și programe educaționale care să-i ajute să se formeze. Copiii trebuie ajutați. Ei sunt subiecte de drept care au nevoie de un mediu sănătos pentru a se putea dezvolta armonios. În pofida nenumăratelor motive pe care le-au avut pentru a-și părăsi țara, fie că sunt singuri ori însoțiți de familiile lor sau că au în grijă alți frați mai mici, sunt tot copii și au urgent nevoie de ajutorul comunității internaționale, al organizațiilor și instituțiilor, pentru a-și recupera viața, zâmbetul și a-și face proiecte de viitor.

De aceea este intolerabil că au fost țări ce nu au oferit ajutorul de bază necesar refugiaților, știind că ei se aflau la granița lor și că mulți erau copii.

3.7.1. Educație

În anul 2016, UNICEF informa că 2,1 milioane de copii din Siria și 700.000 de copii refugiați nu aveau acces la educație. Numai în Iordania peste 80.000 de copii sirieni nu mergeau la școală. Distrugerea intenționată a unităților de învățământ este o caracteristică a conflictului armat chiar de la debutul său: în timp, mai mult de o pătrime dintre școlile siriene au fost distruse sau utilizate ca refugiu pentru persoanele strămutate în interiorul țării. În anul 2015, UNICEF a identificat 1.500 de cazuri de violări grave ale drepturilor copiilor din Siria, o treime dintre aceștia fiind uciși în timp ce se aflau la școală, se îndreptau către aceasta ori se întorceau acasă. În plus, violența și traumele războiului le afectează dezvoltarea psihologică și capacitatea de învățare. Fără a se întrevădea finalul conflictului, există temeri justificate că

¹⁷¹ UNICEF, *No es lugar para niños*, publicado el 14 de marzo del 2016, disponible la <https://old.unicef.es/actualidad-documentacion/blog/elviajedesuvida-no-es-lugar-para-ninos> (accesat la 20.04.2017).

această criză va crea o generație de copii care, fără acces la educație, nu își va putea acoperi necesitățile de bază.¹⁷²

3.7.2. Sărăcie

UNICEF informează că circa șapte milioane de copii sirieni trăiesc în condiții de sărăcie. Organizația Națiunilor Unite pentru Alimentație și Agricultură (FAO) furnizează rapoarte Consiliului de Securitate al Națiunilor Unite conținând analize despre siguranța alimentară în țările aflate în conflict. FAO, care este activă în Siria, ajutând agricultorii cu semințe și inputuri agricole, apără ideea conform căreia îmbunătățirea siguranței alimentare poate ajuta la construirea unei păci sustenabile și, inclusiv, la prevenirea altor posibile conflicte. Pacea sustenabilă este strâns legată de dezvoltarea sustenabilă¹⁷³. Legătura dintre pace și securitate alimentară este atât de strânsă încât Agenda 2030 pentru Dezvoltare Sustenabilă recunoaște pacea ca fiind o condiție indispensabilă pentru dezvoltare și stabilește că primele două obiective sunt eradicarea sărăciei și a foamei și obținerea securității alimentare și a agriculturii sustenabile.¹⁷⁴

3.7.3. Copii care muncesc

Deși munca realizată de copii -interzisă de legislația siriană- era o problemă și înaintea declanșării războiului, aceasta a fost agravată în ultimii ani. Atât în Siria, cât și în țările vecine, copiii sunt obligați să lucreze în condiții periculoase, în agricultură, metalurgie, tâmplărie, vânzări ambulante, la strângerea gunoiului sau sunt puși să cerșească. Uneori, ei sunt recrutați (majoritatea băieți) ca soldați, aproape întotdeauna fără consimțământul părinților. Sunt copii ce primesc roluri active în luptă și care uneori chiarucid.¹⁷⁵

De la izbucnirea conflictului, s-a produs o creștere alarmantă a numărului copiilor sirieni ce au abandonat școala, de cele mai multe ori pentru a munci și ajuta la întreținerea familiilor. Acestea sunt concluziile raportului publicat de Save the Children și UNICEF în 2015, în care se descrie că este în creștere numărul copiilor sirieni exploatați, unii dintre ei având sub șase ani, nevoiți să își sprijine familiile din cauza sărăciei, pentru că au rămas orfani sau pentru că părinții lor nu pot munci din motive de sănătate. Situația copiilor refugiați este la

¹⁷² ONG Humanium, *Los niños de Siria – descubriendo los derechos del niño en Siria*, disponibil la: <http://www.humanium.org/es/oriente-medio-africa-norte/siria/> (accesat la 17.04.2017).

¹⁷³ Cf. J. Graziano Da Silva, *Sembrar seguridad alimentaria, cosechar paz*, Le monde diplomatique (Suplemento paz y seguridad alimentaria), 1 mai 2016, p. 1, disponibil la: <http://www.fao.org/3/a-i5638s.pdf>.

¹⁷⁴ *Ibid.*

¹⁷⁵ Cf. ONG Humanium, *op. cit.*

fel de gravă. ONU estima în anul 2015 că 70% dintre refugiații sirieni din Liban, iar în 2016, 90% dintre cei din Iordania trăiau sub pragul de sărăcie. Este greu de calculat numărul copiilor sirieni care lucrează; totuși, același raport elaborat de UNICEF și Save the Children aproxima că în 2015, între 13 și 34% dintre copiii cu vârste cuprinse între 7 și 17 ani din lagărul de refugiați de la Zaatari, Iordania, lucrau.¹⁷⁶

3.7.4. *Dreptul la sănătate*

Înainte de conflictul din Siria, datele privind mortalitatea infantilă în Siria erau similare celor din alte țări cu venituri medii; cu toate acestea, violența a distrus sistemul sanitar lăsând milioane de copii fără apărare. Copiii din Siria nu mor numai în atacurile asupra populației, ci și din cauza lipsei accesului la servicii medicale de bază. În ultimul său raport, din 7 martie 2017, organizația avertizează că sănătatea mintală a copiilor este sever afectată de traume psihologice ce pot fi ireversibile în lipsa unui tratament adecvat imediat. În perioada decembrie 2016-februarie 2017, organizația a intervievat peste 450 de copii, adolescenți și adulți din 14 provincii din Siria pentru a realiza „Răni invizibile”, cel mai însemnat studiu de acest tip elaborat în timpul conflictului. Din raport reiese că mulți copii trăiesc într-o stare de teamă perpetuă, terorizați de bombardamente, atacuri aeriene și violență, cu consecințe psihologice devastatoare. Experții în sănătate mintală arată că acești copii suferă de „stres toxic”, considerat cea mai periculoasă formă de reacție la stres¹⁷⁷.

3.7.5. *Violența sexuală și căsătoria copiilor*

Atât articolul 34 al Convenției privind Drepturile Copilului, cât și legea siriană protejează copiii împotriva oricărei forme de abuz sexual. Cu toate acestea, violența sexuală împotriva bărbaților, femeilor și copiilor a fost o caracteristică a războiului civil sirian. Biroul Reprezentantului Special al Secretarului General ONU privind Violența Sexuală în conflicte comunică existența cazurilor de violență sexuală de gen. De asemenea, refugiații din țările vecine menționează teama de violuri ca factor principal în luarea deciziei de a părăsi Siria. Începând cu anul 2014, s-a produs o creștere a numărului de cazuri raportate de violență sexuală

¹⁷⁶ Cf. S. Culbertson, T. Ling, M. L. Henham, *Evaluation of Emergency Education Response for Syrian Refugee Children and Host Communities in Jordan*, disponibil la: https://www.unicef.org/evaldatabase/files/UNICEF_Jordan_Education_response_Evaluation_2015_Final_report.pdf (accesat la 17.04.2017).

¹⁷⁷ Fundația Save the children, *Raportul Heridas invisibles*, p. 6, disponibil la: <https://www.savethechildren.es/sites/default/files/imce/docs/heridas-invisibles.pdf> (accesat la 17.04.2017).

comise de grupările teroriste, în special ISIS. Un alt fenomen care a înregistrat creșteri drastice de la începutul războiului este cel al căsătoriei copiilor¹⁷⁸.

În concluzie, viața copiilor din Siria s-a deteriorat rapid, devenind mai vulnerabili la abuzuri din cauza disperării de a obține bani. Îngrijorător este nu numai că acești copii lucrează, ci și tipul de muncă pe care trebuie să-l facă. Sunt copii care aveau vise și aspirații, copii care și-au pierdut drepturile fundamentale, copii care își pierd demnitatea. Cel mai important este că ei sunt cei ce vor trebui să reconstruiască Siria când războiul va lua sfârșit.

3.8. Strădania neobosită a Bisericii Catolice în războiul din Siria

În cei șase ani de la izbucnirea războiului civil sirian, Biserica catolică a luptat pentru a păstra vie credința credincioșilor persecutați de extremiști și pentru a-i ajuta material pe toți cei aflați în suferință¹⁷⁹.

Ca și în cazul altor conflicte armate, Sfântul Scaun intervine pentru a-i îndemna pe cei responsabili să caute soluții pentru a evita noi suferințe, iar oamenii de bunăvoință să-și aducă contribuția umanitară atât pentru cei din țară, cât și pentru cei din afara ei, fiind absolut necesar ca întreaga comunitate internațională să își asume angajamentul pentru eliminarea obstacolelor majore în drumul spre dezvoltare al popoarelor¹⁸⁰.

Potrivit unui raport al organizației Caritas din Italia, pe parcursul celor șase ani de război, organizațiile ecleziastice, congregațiile religioase și diecezele au folosit circa cinci mii de voluntari pentru distribuirea ajutoarelor umanitare, în special alimente, pentru acordarea de asistență medicală, furnizarea de locuințe și sprijinirea familiilor în educația copiilor¹⁸¹. Caritas arată că în anii 2015 și 2016, Biserica a trimis 117 milioane de dolari cu care au fost ajutate peste patru milioane de persoane¹⁸².

Prin misiunea sa pastorală, Biserica acordă nu numai ajutor spiritual, ci și legal și asistență socială refugiaților. Asistența oferită include ajutor medical imediat și acțiuni pe termen lung care să le ușureze integrarea în Europa. În timpul pontificatului său, refugiații au fost una dintre prioritățile pastorale ale Papei Francisc. Este demnă de menționat frecvența cu

¹⁷⁸ Cf. ONG Humanium, *op. cit.* (accesat la 17.04.2017).

¹⁷⁹ Cf. INFOVATICANA, *La incansable labor de la Iglesia Católica en la guerra de Siria* (publicat la 18.03.2017), disponibil la: <https://infovaticana.com/2017/03/18/la-incansable-labor-la-iglesia-catolica-la-guerra-siria/> (accesat la 01.05.2017).

¹⁸⁰ Cf. E. Dumea, *op. cit.*, p. 133.

¹⁸¹ Cf. INFOVATICANA, *op. cit.* (accesat la 17.04.2017).

¹⁸² Cf. INFOVATICANA, *op. cit.* (accesat la 17.04.2017).

care Sfântul Părinte s-a adresat comunității internaționale, solicitând să nu se precupească niciun efort pentru reinstaurarea păcii și stabilitate.

Războiul și conflictele armate sunt printre principalele cauze ale actualei crize a refugiaților. Fără o voință politică clară, orientată către obținerea păcii și o mai bună înțelegere a conceptului solidarității și dezvoltării globale, criza actuală conduce inevitabil la creșterea încordării, a fricii și îngrijorării, a violenței și cruzimii.

Situația specifică a fiecărei țări europene necesită soluții particulare, sustenabile, bazate pe solidaritate și responsabilitate. Urmărind aceste principii, Biserica oferă răspunsuri proprii crizei actuale din Siria. Ca urmare a invitației Papei și pornind de la necesitățile urgente ale refugiaților, Biserica Catolică a arătat o mare deschidere, oferind modalități concrete de „primire a străinului”. Prin asistența oferită, Biserica a demonstrat că o mai bună înțelegere a necesităților refugiaților contribuie la aprofundarea ideii de respectare a demnității omului, la schimbarea atitudinii față de cei ce își părăsesc țara pentru a-și salva viața și, nu în ultimul rând, la depășirea stării de teamă. Astfel, milostivirea se înțelege mai bine prin prisma evenimentelor actuale. Angajamentul Bisericii include ajutorul imediat acordat celor ce au mai multă nevoie de el și diferite acțiuni care să vizeze integrarea ulterioară a persoanelor ce solicită azil.

În majoritatea țărilor europene, Biserica colaborează cu instituțiile statului pentru elaborarea de politici care să contribuie la dezvoltare și coeziune socială. În pofida faptului că Biserica colaborează la rezolvarea multor probleme legate de fenomenul global al migrării, ea trebuie să facă față și multor provocări, printre care lipsa solidarității între state, strategii inadecvate la nivel statal, creșterea comportamentelor xenofobe și a sentimentelor de nesiguranță, mijloacele financiare limitate. În acest sens, o corectă înțelegere a realității ajută la prevenirea comportamentelor rasiste și xenofobe.

Actuala situație dramatică necesită găsirea de soluții adaptate fiecărui stat, un angajament real al comunității internaționale, solidaritate, implicare și responsabilitatea tuturor.

3.8.1. „Efectul Francisc”¹⁸³ și intervenția sa în războiul din Siria

Într-o perioadă scurtă de timp, când atât „regionalizarea” conflictului, cât și izbucnirea unei confruntări mondiale păreau posibile, medierea Papei Francisc în Siria a permis deschiderea unui coridor umanitar în orașul Homs, ce fusese bombardat, și organizarea

¹⁸³ Făcând referire la naturalețea și simplitatea Papei Francisc și la întreaga sa personalitate, construită pe baza umilinței, eroismului, milostivirii și discernământului, această sintagmă a fost utilizată de Rectorul Universității Pontificale Comillas, în cadrul întrunirii „El Papa Francisco en la alegría del Evangelio”. Disponibil la <http://www.comillas.edu/es/component/allvideoshare/video/popular/el-papa-francisco-y-la-alegria-del-evangelio>

Conferinței Internaționale de la Geneva II. A fost un serviciu adus păcii pe care nu l-a reușit niciunul dintre șefii de stat. Pentru Sfântul Scaun, conflictul din Siria (ca și alte conflicte, cum ar fi cel din Irak sau Libia) este ca o rană deschisă în trupul omenirii, poziția Sfântului Scaun, inițiată de Benedict al XVI-lea și asumată de Francisc, fiind foarte clară: redobândirea păcii sau, cel puțin, evitarea extinderii conflictului. În acest sens, în rolul său de apărător al păcii și al drepturilor omului, Papa Francisc a adoptat o serie de acțiuni care au dus la dezarmare chimică în Siria.

În 2013, Papa Francisc a lansat *Inițiativa de pace în Siria*, ce consta în elaborarea unui plan de pace menit să frâneze intervenția internațională în Siria și să producă dezarmarea chimică a lui Al-Assad. La 1 septembrie, Papa Francisc i-a trimis Președintelui Putin¹⁸⁴ o scrisoare în care părțile interesate erau invitate să găsească o soluție pașnică pentru rezolvarea conflictului din Siria, prin intermediul dialogului și al negocierii. Deși scrisoarea era adresată Președintelui Federației Ruse, în realitate destinatarii săi erau toți liderii Grupului G20. Astfel, acest Apărător Universal al Păcii a reușit să introducă conflictul din Siria pe agenda G20.

Papa Francisc arăta că „doare să constatăm că prea multe interese de parte au prevalat de când a început conflictul sirian, împiedicând să se găsească o soluție care să evite masacrul inutil la care asistăm”¹⁸⁵. Și a adăugat: „Liderii statelor din G20 să nu rămână inerti în fața dramelor pe care le trăiește deja de prea mult timp iubita populație siriană și care riscă să aducă noi suferințe unei regiuni atât de încercate și nevoiașe de pace”¹⁸⁶. După doar câteva luni, papa primea vizita președintelui rus. Acesta accepta deschiderea unui coridor umanitar în Siria pentru evacuarea femeilor, copiilor și bătrânilor.

În data de 7 septembrie 2013, în predica la veghea de rugăciune pentru pace în Siria și în lume din Piața San Pietro, Sfântul Părinte se ruga pentru „Iertare, dialog, reconciliere (...) în iubita națiune siriană, în Orientul Mijlociu, în toată lumea!”¹⁸⁷ și îi îndemna pe credincioși:

Fiecare să se însuflească să privească în adâncul propriei conștiințe și să asculte acel cuvânt care spune: ieși din interesele tale care atrofiază inima, depășește indiferența față de celălalt care face insensibilă inima, învinge motivațiile tale de moarte și deschide-te la dialog, la reconciliere: privește la durerea fratelui tău și nu adăuga altă durere, oprește mâna ta, reconstruiește armonia care s-a frânt; și asta nu cu

¹⁸⁴ Putin, respectându-și promisiunea, a citit misiva papală tuturor reprezentanților G20. Astfel, printr-o scrisoare, Papa Francisc a reușit să pătrundă într-un for la care nu fusese invitat și care reprezintă 90% din populația planetei.

¹⁸⁵ Scrisoarea Sfântului Părinte Papa Francisc către Președintele Federației Ruse, Vladimir Putin, cu ocazia întâlnirii G20 din Sankt Petersburg (4 septembrie 2013), disponibil la: <http://www.magisteriu.ro/scrisoarea-papei-catre-presedintele-federației-ruse-cu-ocazia-intalnirii-g20-2013/> (accesat la 7.05.2017).

¹⁸⁶ *Ibid.*

¹⁸⁷ Pp. Francisc, *Predica Papei la veghea de rugăciune pentru pace în Siria și în lume*, 3, disponibil la: <http://www.magisteriu.ro/predica-papei-la-veghea-de-rugaciune-pentru-pace-in-siria-si-in-lume-2013/> (accesat la 7.05.2017).

ciocnirea, ci cu întâlnirea! Să se termine zgomotul armelor! Războiul marchează mereu eșecul păcii, este mereu o înfrângere pentru omenire.¹⁸⁸

De altfel, în toate mesajele sale cu ocazia Paștelui și a Crăciunului, Papa Francisc s-a rugat pentru pace în Siria și ca Domnul să cruțe poporul sirian de noi suferințe. Și anul acesta, liderul spiritual al Bisericii catolice l-a rugat pe Dumnezeu „să sprijine în mod deosebit eforturile celor care se implică activ în a aduce alinare și mângâiere populației civile din Siria, victimă a unui război care nu încetează să semene oroare și moarte. Să dăruiască pace tuturor din Orientul Mijlociu, începând cu Țara Sfântă, ca și în Irak și în Yemen.”¹⁸⁹

Sfântul Părinte implorase pace pentru iubita Sirie și în Mesajul de Paști *Urbi et Orbi* din 20 aprilie 2014, iar o lună mai târziu, în cadrul Discursului de la întâlnirea cu refugiații și tinerii cu dizabilități își reînnoia apelul pentru pace și cerea „să înceteze violențele și să fie respectat dreptul umanitar, garantând necesara asistență pentru populația suferindă”¹⁹⁰. Cu aceeași forță a cerut comunității internaționale să facă un efort pentru a promova, fără întârziere, inițiative clare de pace în această națiune, bazate pe dialog și negociere: „În același timp, soluționarea poate să vină numai din dialog și din moderație, din compasiunea față de cel care suferă, din căutarea unei soluționări politice și din simțul de responsabilitate față de frați”¹⁹¹.

Cu ocazia Crăciunului și în primăvara aceasta, cu ocazia Paștelui, Papa Francisc a ales din nou ca temă a tradiționalei binecuvântări *Urbi et Orbi* războiul din Siria, făcând apel la pace în Orientul Mijlociu. După liturghia de Paști, înaltul părinte le-a reamintit credincioșilor că Isus este tovarăș de drum pentru toți cei nevoiți să-și părăsească țara din cauza conflictelor armate, atacurilor teroriste, foametei și regimurilor opresive¹⁹².

Oricare ar fi tema mesajelor cu ocazia Zilei Mondiale a Păcii, Sfântul Părinte folosește același ton precis și ferm. Vom extrage un pasaj spre exemplificare din mesajul de la 1 ianuarie 2017:

¹⁸⁸ Pp. Francisc, *Predica Papei la veghea de rugăciune pentru pace în Siria și în lume*, 3, disponibil la: <http://www.magisteriu.ro/predica-papei-la-veghea-de-rugaciune-pentru-pace-in-siria-si-in-lume-2013/> (accesat la 7.05.2017).

¹⁸⁹ Pp. Francisc, Mesajul *Urbi et Orbi* (16 aprilie 2017), disponibil la <http://www.magisteriu.ro/mesajul-urbi-et-orbi-pasti-2017/> (accesat la 7.05.2017).

¹⁹⁰ *Predica Sfântului Părinte Papa Francisc la întâlnire cu refugiații și cu tinerii cu dizabilități în biserica latină din „Betania dincolo de Iordan”*, 24 mai 2014, <http://www.magisteriu.ro/discursul-papei-la-intalnirea-cu-refugiati-si-tinerii-cu-dizabilitati-2014/> (accesat la 7.05.2017).

¹⁹¹ *Ibid.*

¹⁹² Cf. AGERPRES, *Papa Francisc a făcut apel la pace în Siria în tradiționala binecuvântare Urbi et Orbi*, 16 aprilie 2017, <https://www.agerpres.ro/externe/2017/04/16/papa-francisc-a-facut-apel-la-pace-in-siria-in-traditionala-binecuvantare-urbi-et-orbi-15-01-39> (accesat la 01.05.2017).

Biserica s-a angajat pentru realizarea de strategii nonviolente de promovare a păcii în multe țări, solicitând chiar și pe actorii cei mai violenți în eforturi pentru a construi o pace dreaptă și durabilă. Această angajare în favoarea victimelor nedreptății și ale violenței nu este un patrimoniu exclusiv al Bisericii catolice, ci este proprie multor tradiții religioase, pentru care „compasiunea și nonviolența sunt esențiale și arată calea vieții”. Reafirm cu putere: „Nicio religie nu este teroristă”. Violența este o profanare a numelui lui Dumnezeu. Să nu încetăm niciodată să repetăm: „Niciodată numele lui Dumnezeu nu poate să justifice violența. Numai pacea este sfântă. Numai pacea este sfântă, nu războiul!”¹⁹³.

Intervenția repetată a papei Francisc în Siria încearcă să evite pe cât posibil regionalizarea și internaționalizarea conflictului din Siria.

3.8.2. *Mariștii albaștri – profeți ai vieții în Siria*¹⁹⁴

Frații mariști se află în Siria din anul 1904, deși la începutul secolului prezența lor era limitată la orașul Alep. La începutul războiului, în 2011, frații au ales să nu părăsească localitatea și să-și reorienteze activitatea pentru a se ocupa de persoanele strămutate, colectiv ce începea să fie numeros. A apărut astfel, grupul denumit *mariștii albaștri*, format dintr-o comunitate de membri ai congregației și peste cincizeci de voluntari. De la începutul războiului, ei își desfășoară activitatea în cartierul pe care creștinii îl numesc „Djabal Al Sayde” (colina Sfintei Fecioare), situat în nordul orașului Alep.

Frații mariști din Alep, cunoscuți ca mariștii albaștri datorită tricourilor albastre cu care sunt îmbrăcați pentru a fi cu ușurință recunoscuți, își riscă zi de zi viața în zona în care se desfășoară conflictul armat, pentru a îngriji persoanele fără adăpost, atât localnici din Alep, cât și persoane strămutate din alte zone ale Siriei. În mijlocul haosului care afectează țara, acest grup de peste cincizeci de voluntari a ales să rămână la Alep, pentru a fi alături de cei ce suferă din cauza durerii, a mizeriilor de tot felul și a friicii.

Alep este o enclavă strategică pentru toți cei implicați în lupta armată, în care organizațiile creștine au constituit o rețea de ajutoare umanitare din care fac parte și mariștii albaștri, care au un adăpost în acest oraș din Orientul Mijlociu, al doilea ca mărime din Siria.

Centrele în care lucrează sunt puncte de asistență pentru refugiații interni, ce părăsesc tot ceea ce au în încercarea de a-și salva viața. În afară de acordarea de prim ajutor în caz de urgență, îngrijiri medicale, aprovizionarea cu pături și produse de igienă, mariștii albaștri au lansat un program de distribuire de alimente de bază pentru familii și diverse programe

¹⁹³ Pp. Francisc, *Mesaj cu ocazia Zilei Mondiale a Păcii*, 4 (1 ianuarie 2017), <http://www.magisteriu.ro/mesaj-cu-ocazia-zilei-mondiale-a-pacii-2017/> (accesat la 01.05.2017).

¹⁹⁴ Toate informațiile sunt extrase din cele trei scrisori ale mariștilor albaștri, prezentate în această lucrare sub forma Anexelor 1, 2 și 3.

educative pentru copii și tineri. Pentru toți sirienii afectați de război care recurg la ei pentru a fi ajutați, mariștii albaștri își riscă viața.

Ajutorul lor include aprovizionarea zilnică cu apă potabilă a persoanelor strămutate ce trăiesc în cartiere ce suferă din cauza întreruperilor continue ale serviciului de aprovizionare cu apă; livrarea de coșuri cu alimente, ce conțin produse de strictă necesitate, pentru peste 800 de familii; oferirea unei mese calde pentru 550 de persoane; distribuirea de lapte pentru bebeluși sau de lapte praf pentru copiii sub 10 ani. De asemenea, facilitează reinstalarea persoanelor strămutate și acordă asistență medicală pentru civilii de orice religie răniți de proiectile, grenade și gloanțe. Prin proiectele pedagogice, tuturor copiilor de vârstă școlară le sunt oferite rechizite și se organizează activități educative pentru copii și adolescenți, în lupta pentru eradicarea analfabetismului. Se oferă sprijin psihologic familiilor, acestea fiind periodic vizitate de mariștii care se informează cu privire la nevoile lor, pe care încercă să le rezolve.¹⁹⁵

Scrisorile în care expun experiența lor la Alep sunt emoționante și, în același timp, încărcate de speranță și credință, traduse în iubire și caritate. Urmând exemplul Fecioarei Maria, ei le oferă tinerilor o educație pentru pace, bazată pe acceptarea diferențelor și eliminarea prejudecăților. Această educație înseamnă și prezența alături de cei ce au pierdut totul, care sunt ajutați să păstreze vie speranța în suflete.

Războiul le-a răpit copiilor sirieni viitorul. Mulți dintre ei nu primesc educație, iar un copil care nu studiază poate fi cu ușurință ademenit cu bani sau arme pentru a face, în schimb, ceea ce i se cere. Mariștii albaștri le oferă acestor tineri formare, îndrumare și sprijin psihologic, spunându-le, așa cum învață Marcellin Champagnat¹⁹⁶, că Dumnezeu îi iubește și că este alături de ei în ciuda dificultăților.

Mulți sirieni și-au pierdut nu numai credința spirituală, ci și pe cea în politicienii europeni, din cauza modului în care este gestionată criza refugiaților. Crimelor de război li se adaugă, astfel, încă o crimă: refugiaților le este încălcată demnitatea de persoane, sunt „refuzați” la frontiere, lăsați să moară în foame și suferință.

Pe de altă parte, prezența celor 55 de entități catolice locale ce lucrează direct cu populația siriană și a celor 32 de instituții catolice internaționale ce sprijină cu resurse, personal

¹⁹⁵ Cf. Anexa 2.

¹⁹⁶ Institutul Fraților Mariști ai Școlilor a fost întemeiat de Sf. Marcellin Champagnat, la 2 ianuarie 1817, în satul francez La Vallée. Astăzi, frații mariști sunt prezenți în 81 de țări de pe cele cinci continente. Caracteristicile particulare ale stilului educațional marist sunt: simplitatea, spiritul de familie, dragostea față de muncă, pedagogia prezenței și devotamentul față de Fecioara Maria. Pentru mai multe detalii, v. <http://www.maristascompostela.org/es/biograf%C3%ADa-de-san-marcelino-champagnat>.

sau prin donații populația afectată de război este mărturia iubirii lui Dumnezeu¹⁹⁷. Prin atitudinea și prezența lor în mijlocul evenimentelor, mariștii albaștri de la Alep, Caritas, Crucea Roșie și toate instituțiile catolice implicate, le transmit sirienilor speranța păcii, a ieșirii din război; ei nu vor trebui să poarte la nesfârșit crucea durerii, va veni și ziua renașterii pentru țara lor. Cu aceeași speranță a păcii trăiesc și cei ce au fost nevoiți să-și părăsească țara și să fugă din calea morții - pentru că orice refugiat nu-și dorește decât să se poată întoarce acasă și să trăiască în pace.

În lumea noastră, pacea este indispensabilă. Conflictele actuale dovedesc importanța securității colective regionale și, în consecință, necesitatea dezvoltării securității colective universale: „Obiectivul epocii noastre trebuie să fie dobândirea aceluși echilibru, fără a asmuți câinii războiului. Și trebuie să facem acest lucru în plină vâltoare a istoriei”¹⁹⁸. Adevărata *pacem in terris* presupune mai mult decât absența războiului, mai mult decât lipsa acțiunilor militare, Evanghelia și enciclicele papale invitându-i pe credincioși la o luptă continuă și la un angajament public care să ducă la reconciliere și dreptate între oameni și popoare.

¹⁹⁷ Cf. Religión en Libertad, *La caridad católica para Siria (55 entidades) se centraliza: ya han donado 72 millones de dólares*, disponibil la: <http://www.religionenlibertad.com/articulo.asp?idarticulo=la-caridad-catolica-para-siria-55-entidades-se-centraliza-ya-han-31845>.

¹⁹⁸ H. Kissinger, *op. cit.*, p. 301.

Concluzii

Chiar dacă scena politică mondială s-a schimbat semnificativ de la data la care a fost scrisă enciclica *Pacem in terris*, cuvintele lui Ioan al XXIII-lea nu sunt mai puțin actuale decât în 1963, nedreptatea fiind în orice epocă una dintre cauzele principale ce duc la război, deoarece sunt un atentat împotriva drepturilor omului, întrerupând armonia ordinii sociale, cu influențe asupra sistemului relațiilor internaționale. Astfel, enciclica sintetizează, în gândirea Bisericii, fundamentele ideologice ale Organizației Națiunilor Unite, ce trebuie urmărite cu perseverență pentru a statornici adevărata „pace pe pământ”.

Dacă se analizează situația actuală a drepturilor omului în lume, fără îndoială, documentele fundamentale internaționale nu au fost inutile. Cu toate acestea, suntem departe de a fi ajuns la capătul drumului, cu atât mai mult cu cât noi probleme necesită formularea unor noi drepturi ale omului. Este necesar să se promoveze o nouă generație de drepturi, care să includă o apărare mai activă a dreptului la viață, să dezvolte problematica îndatoririlor și să abordeze vulnerabilitatea anumitor grupuri de populație. Este esențial ca, printre altele, să fie recunoscute următoarele ca drepturi ale fiecărui om, dar și ale umanității, în general: dreptul la pace, la dezvoltare, la condiții de viață satisfăcătoare într-un mediu care să le permită tuturor oamenilor să trăiască în demnitate.

Conflictul din Siria a intrat în cel de-al șaptelea an de atrocități comise împotriva populației civile. Două dintre principiile de bază ale legii războiului constau în distincția necesară ce trebuie făcută între militanți și civili și în obligația ca spitalele și școlile să nu fie atacate. Niciunul dintre aceste principii nu este respectat în Siria. Părțile implicate în conflictul armat au comis crime de război, au adus încălcări grave dreptului internațional umanitar și au comis abuzuri flagrante împotriva drepturilor omului, prin atacurile nediscriminatorii directe împotriva civililor și a bunurilor civile, provocând victime incalculabile.

Situația populației civile din Siria este din ce în ce mai gravă. La fel de grav este și faptul că multe tabere din Europa își închid porțile, nu pentru că nu ar mai dispune de locuri, ci pentru că se consideră că refugiații provoacă nesiguranță și reprezintă un risc pentru societate. Este o stare de fapt ce a agravat situația refugiaților, inclusiv a copiilor, multe țări europene stabilind controale migratorii extrem de riguroase și creând noi ziduri ale intoleranței.

Ca ucenici ai lui Isus, avem obligația de a ne asuma un angajament personal și social pentru a ne aduce contribuția la articularea unor răspunsuri comune și coordonate între

administrații, organizații sociale și cetățenești angajate. Este important să se acorde sprijin integral necesităților sanitare, psihologice, juridice și educative ale refugiaților și să se găsească soluții demne de locuire și integrare în societățile receptoare, în cadrul unui proces orientat către obținerea de soluții sustenabile adresate acestui colectiv de persoane.

De asemenea, este necesar un efort de informare și sensibilizare a populației cu privire la originea, cauzele deplasărilor forțate în lume și instrumentele necesare acordării de asistență socială, adresat atât cetățenilor în general, cât și celorlalți agenți cheie ce lucrează cu persoanele refugiate: funcționari, angajați publici ai serviciilor de asistență socială, instituțiilor sanitare, educaționale, de ocupare a forței de muncă etc.

Totodată, o importanță deosebită o are cooperarea cu asociațiile și rețelele de sprijinire conduse de persoane refugiate și migranți, în vederea demarării unor campanii de responsabilizare a acestor persoane, pentru ca protagoniștii în cadrul procesului să depășească modelele de intervenție asistențială și să își „recupereze” drepturile și libertățile fundamentale.

Religiile au un rol fundamental în promovarea culturii și eticii drepturilor omului, a păcii și reconcilierii, prin iubirea față de aproapele nostru care poate fi, ca în parabola bunului samaritean, un rănit necunoscut ce zace pe marginea drumului.

Referințe bibliografice

Biblia (traducere pr. A. Bulai, pr. E. Pătrașcu), Editura Sapientia, Iași, 2013.

Documente magisteriale

1. *Catehismul Bisericii Catolice – Compendiu*, Editura Presa Bună, Iași, 2006.
2. Consiliul Pontifical pentru Dreptate și Pace, *Compendiul de doctrină socială a Bisericii*, Editura Sapientia, Iași, 2007.
3. Conciliul Vatican II, Constituția Pastorală privind Biserica în lumea contemporană *Gaudium et Spes* (7 decembrie 1965), E. ARCB, București, 1999.
4. Conciliul Vatican II, Declarația despre Libertatea religioasă *Dignitatis Humanae* (7 decembrie 1965), Sapientia, Iași, 2011.
5. Pp. Ioan al XXIII-lea, Scrisoare enciclică *Pacem in terris* (11 aprilie 1963), Sapientia, Iași, 2013.
6. Pp. Ioan al XXIII-lea, Scrisoare enciclică *Mater et magistra* (15 mai 1961), Sapientia, Iași, 2013.
7. Papa Ioan Paul al II-lea, *Sollicitudo rei socialis* (30 decembrie 1987), text preluat de pe <http://www.magisteriu.ro/sollicitudo-rei-socialis-1987/>.
8. Pp. Ioan Paul al II-lea, *Mesaj cu Ocazia Zilei Mondiale a Păcii* (1 ianuarie 2003), text preluat de pe <http://www.magisteriu.ro/mesaj-cu-ocazia-zilei-mondiale-a-pacii-2003>.
9. Pp. Ioan Paul al II-lea, *Mesaj cu ocazia zilei Mondiale a Migranților* (24 decembrie 2003), text preluat de pe <http://www.magisteriu.ro/mesaj-cu-ocazia-zilei-mondiale-a-migrantilor-2004/>.
10. Pp. Benedict al XVI-lea, *Predica Sanctității Sale Papa Benedict al XVI-lea la Liturgia din noaptea de Crăciun Bazilica San Pietro*, (24 decembrie 2012), text preluat de pe <http://www.magisteriu.ro/predica-papei-la-liturgia-din-noaptea-de-craciun-2012/>.
11. Pp. Francisc, *Scrisoarea Sfântului Părinte Papa Francisc către Președintele Federației Ruse, Vladimir Putin, cu ocazia întâlnirii G20 din Sankt Petersburg* (4 septembrie 2013), text preluat de pe <http://www.magisteriu.ro/scrisoarea-papei-catre-presedintele-federatiei-ruse-cu-ocazia-intalnirii-g20-2013/>.
12. Pp. Francisc, *Predica Papei la veghea de rugăciune pentru pace în Siria și în lume* (7 septembrie 2013), text preluat de pe <http://www.magisteriu.ro/predica-papei-la-veghea-de-rugaciune-pentru-pace-in-siria-si-in-lume-2013/>.
13. Pp. Francisc, *Predica Sfântului Părinte Papa Francisc la întâlnire cu refugiații și cu tinerii cu dizabilități în biserica latină din „Betania dincolo de Iordan”* (24 mai 2014), text preluat de pe <http://www.magisteriu.ro/discursul-papei-la-intalnirea-cu-refugiatii-si-tinerii-cu-dizabilitati-2014/>.
14. Pp. Francisc, *Mesaj cu ocazia Zilei Mondiale a Păcii*, 4 (1 ianuarie 2017), text preluat de pe <http://www.magisteriu.ro/mesaj-cu-ocazia-zilei-mondiale-a-pacii-2017/>.
15. Pp. Francisc, *Mesajul Urbi et Orbi* (16 aprilie 2017), text preluat de pe <http://www.magisteriu.ro/mesajul-urbi-et-orbi-pasti-2017/>.

Texte Juridice

Declarația Universală a Drepturilor Omului

Studii de specialitate (cărți și articole)

1. Aron, R., „Penser la guerre”, *Clausewitz*, Tome 2, Paris, 1976.
2. Badea-Guérítée; Ojică, A.(coord.), *Dialogul religiilor în Europa unită*, Iași, 2015.
3. Barucq, A. – Grelot, P., „Săraci”, în X. Leon-Dufour (ed.), *Vocabular de teologie biblică*, Editura Arhiepiscopiei Romano-Catolice, București, 2001, p. 661-663.
4. Beranger, O., *Pacea va fi ultimul cuvânt pe pământ (trad. Alin Tat)*, Târgu-Lăpuș, 2004.
5. Brunner, E., *La justicia. Doctrina de las leyes fundamentales del orden social*, Universidad Nacional Autónoma de México, México, 1961.
6. Castillo, J. M^a, Los pobres y la teología – Qué queda de la teología de la liberación, Descleé de Brouwer, Bilbao, 1998².
7. Coste, R., *Les dimensions sociales de la foi – Pour une théologie sociale*, Les Editions du Cerf, Paris, 2000.
8. Delumeau, J., *Religiile lumii* (trad. Angela Pagu, Carol Litman, Rodica Buburuzan), Humanitas, București, 2014.
9. Diaconu, I., *Drepturile Omului*, Institutul Roman pentru Drepturile Omului, București, 1993, pg. 55-65.
10. Dumea, E., *Doctrina Socială Catolică în lumea contemporană*, Iași, 2015
11. Espeja, J., „Hacia una tercera etapa del postconcilio” (24.07.2014). Preluat pe 30.04.2017 de pe *Religión digital*.
12. Farcaș, L., „Educația socială și formarea integrală a creștinului”, *Dialog teologic 21*, 2008, pg. 183-192.
13. Gil, J., „La Guerra Fría: La OTAN frente al Pacto de Varsovia,, publicado en *Acerca del origen del concepto Guerra Fría*, Editorial Siglo XXI, Madrid, 1998.
14. Girette, J. *Vie et Ecrits*, France-Empire, Paris, 1979.
15. Guenon, R., *Criza lumii moderne* (trad. Anca Manolescu), Humanitas, București, 2008².
16. Guissard, L., „Introduction”, *La paix sur la terre -Pacem in terris*, Editions du Centurion, Paris, 1963.
17. Gutierrez Espada, C., „El conflicto en Siria (2011-2014) a la luz del Derecho Internacional y de la (geo)politica”, *Revista UNISCI*, nr. 37, ianuarie 2015, pg. 99-131.
18. Jamieson, A.G., *Credința prin sabie – scurtă istorie a conflictului dintre creștini și musulmani*, Niculescu, București, 2017.
19. Jeremías, J., *Teología del Nuevo Testamento*, vol. I, Ediciones Sígueme, Salamanca, 1974.
20. Kant, I., *Spre pacea eternă* (trad. Rodica Croitoru), București, 2008².
21. Kissinger, H., *Ordinea mondială* (trad. Adriana Bădescu), Rao Class, București, 2015.
22. Lebacqz, K., *Justicia en un mundo injusto*, Herder, Barcelona, 1991.
23. McCauley, M., *Rusia, America și Războiul Rece, 1949-1991* (trad. Mihaela Barbă), Editura Polirom, Iași, 1999.
24. Moroianu Zlătescu, I., „Declarația Universală a Drepturilor Omului: 65 de ani de promovare și protecție a drepturilor omului”, *Drepturile Omului*, Anul XXIII, nr. 4/2013, pg. 7-10.
25. Napoleoni, L., *ISIS – Califatul terorii* (trad. Sorin Șerb), București, Corint, 2015.
26. Navarro Puerto, M., *María, la mujer. Ensayo psicológico-bíblico*, Publicaciones Claretianas, Madrid, 1987.

27. Nunpa, A., *Vers un sens de la vie – Une réelle alternative pour des hommes libres*, Paris, 2015.
28. Papa Francisc, „Ceea ce iese din inimă distruge fraternitatea”, în *Actualitatea creștină*, nr. 3/2017, p. 5.
29. Petercă, V. „Noțiunea de sărăcie în Biblie și în lumea de astăzi”, în *Dialog teologic* 13, București, 2004, 75-92.
30. Philippe, J., *Caută pacea și o urmează* (trad. Cristian Șoimușan), Cluj-Napoca, 2017.
31. Quoist, M., *Costruirea omului* (trad. Andrei Adam-Motyka), Iași, 2013.
32. Robles, G., „Filosofía y teología de los derechos humanos”, *Persona y Derecho - Revista de fundamentación de las Instituciones Jurídicas y de Derechos Humanos*, no. 23, Universidad de Navarra, 1990, Universidad Teológica Navarra, 23/1990, pg. 291-295.
33. Rogues, J., „*Catolicismul*”, în *Religiile lumii*, volum coordonat de Jean Delumeau, București, 2014.
34. Ruiz de Olabuénaga, J.I., *Inmigrantes*, Editorial Acento, Madrid, 2000.
35. Sâmbosan, C. „Cum a intrat demnitatea în drept și ce a adus demnitatea dreptului”, *Juridical Tribune*, Vol. 2, issue 1, june 2012, pg. 148-154.
36. Sorge, B., *Introducere în Doctrina Socială a Bisericii* (trad. pr.dr. Mihai Pătrașcu), Sapientia, Iași, 2010.
37. Stănculeasa, I., *Femeia în planului lui Dumnezeu*, Editura Dao Psi, București, 2010.
38. Truyol y Serra, A., *Los Derechos Humanos*, Madrid, 1982.
39. Valsasini, F., *Papa Ioan al XXIII-lea „Papa cel Bun”*, Editura Serafica, Baia Mare, 2014.

Documente publicate pe Internet

1. „Șapte enciclice papale care au schimbat lumea”, în *Semnele timpului* (25 iunie 2013, text preluat de pe <https://semneletimpului.ro/religie/papa/sapte-enciclice-papale-care-au-schimbat-lumea.html>).
2. Agenția ONU pentru Refugiați (UNHCR/ACNUR), *Guterres advierte de que sin un acuerdo de paz “es el fin de Siria tal como la conocemos”* (21 decembrie 2015), text preluat de pe <http://www.acnur.org/noticias/noticia/guterres-advierde-de-que-sin-un-acuerdo-de-paz-es-el-fin-de-siria-tal-como-la-conocemos/>.
3. AGERPRES, *Papa Francisc a făcut apel la pace în Siria în tradiționala binecuvântare Urbi et Orbi* (16 aprilie 2017), text preluat de pe <https://www.agerpres.ro/externe/2017/04/16/papa-francisc-a-facut-apel-la-pace-in-siria-in-traditionala-binecuvantare-urbi-et-orbi-15-01-39>
4. Amnistia Internațional, *Raport: Abandonados a la intemperie, La comunidad internacional deja desamparada a la población refugiada siria* (Madrid, 2014), text preluat de pe https://www.google.ro/?gws_rd=ssl#q=Abandonados+a+la+intemperie,+La+comunidad+ad+.
5. Casaldáliga, P., *El corazón lleno de nombres*, text preluat de pe <https://quedepoemas.wordpress.com/category/pedro-casaldaliga/>.
6. Consiliul Drepturilor Omului, *Informe de la comisión internacional independiente de investigación sobre la República Árabe Siria* (13 august 2014), text preluat de pe www.ohchr.org/en/hrbodies/hrc/iicisyria/pages/independentinternationalcommission.aspx.
7. Drăgușin, N., *Drepturile omului, între marxism și liberalism*, text preluat de pe <http://m.romanalibera.ro/aldine/istorie/drepturile-omului--intre-marxism-si-liberalism-116853>.

8. Fondul Națiunilor Unite pentru Copii (UNICEF), *Conflicto en Siria* (4.05.2017), text preluat de pe <https://www.unicef.es/causas/emergencias/conflicto-en-siria>.
9. Fondul Națiunilor Unite pentru Copii (UNICEF), *Los niños y niñas de Siria: ¿Una generación perdida?* (Raport privind criza în Siria, (martie 2011 - martie 2013), text preluat de pe https://www.unicef.org/spanish/media/files/UNICEF_Syria_Two_Year_Report_March_2013_SP.pdf.
10. Fondul Națiunilor Unite pentru Copii (UNICEF), *No es lugar para niños*, (14 martie 2016), text preluat de pe <https://old.unicef.es/actualidad-documentacion/blog/elviajedesuvida-no-es-lugar-para-ninos>.
11. Fondul Națiunilor Unite pentru Copii (UNICEF), *UNICEF pide al parlamento italiano aprobar el proyecto de ley de apoyo a niños migrantes y refugiados no acompañados*, publicat la 28 octombrie 2016, text preluat de pe <http://unicef.cl/web/unicef-pide-al-parlamento-italiano-aprobar-el-proyecto-de-ley-de-apoyo-a-ninos-migrantes-y-refugiados-no-acompanados/>.
12. Fundația Save the children, Raportul *Heridas invisibles* (7 martie 2017), text preluat de pe <https://www.savethechildren.es/sites/default/files/imce/docs/heridas-invisibles.pdf>.
13. Graziano Da Silva, J., *Sembrar seguridad alimentaria, cosechar paz*, Le monde diplomatique (Suplemento paz y seguridad alimentaria), (1 mai 2016), text preluat de pe <http://www.fao.org/3/a-i5638s.pdf>.
14. Universidad Pontificia Comillas, *El papa Francisco y la alegría del Evangelio* (video), text preluat de pe <http://www.comillas.edu/es/component/allvideoshare/video/popular/el-papa-francisco-y-la-alegria-del-evangelio>.
15. Înalțul Comisariat al Națiunilor Unite pentru Refugiați (UNHCR/ACNUR), *El número de Refugiados sirios supera ya los 3 millones* (29 de agosto de 2014), text preluat de pe <http://www.acnur.org/t3/noticias/noticia/elnumero-de-refugiados-sirios-supera-ya-los-3-millones/>.
16. Înalțul Comisariat pentru Refugiați al Națiunilor Unite (UNHCR/ACNUR), Raport: *Cinco años de la Guerra en Siria: una mirada retrospectiva al conflicto* (29.07.2016), text preluat de pe https://www.ucm.es/data/cont/docs/3-2016-07-29-ACN_Cinco_anos_guerra_siria.pdf.
17. INFOVATICANA, *La incansable labor de la Iglesia Católica en la guerra de Siria* (publicat la 18.03.2017), text preluat de pe <https://infovaticana.com/2017/03/18/la-incansable-labor-la-iglesia-catolica-la-guerra-siria/>.
18. Maristas provincia Compostela, *Biografía de San Marcelino Champagnat*, <http://www.maristascompostela.org/es/biograf%C3%ADa-de-san-marcelino-champagnat>
19. ONG Humanium, *Los niños de Siria – descubriendo los derechos del niño en Siria* (2016), text preluat de pe <http://www.humanium.org/es/oriente-medio-africa-norte/siria/>.
20. Organizația Națiunilor Unite pentru Educație, Știință și Cultură (UNESCO), *Réponse de l'UNESCO à la crise syrienne* (20.01.2017), text preluat de pe <http://www.unesco.org/new/fr/syria-crisis-response/regional-response/syria-crisis-intro/>.
21. Possieri, A., L. Scaraffia, L., *Enciclica Pacem in terris după cincizeci de ani* (trad. Pr. Mihai Pătrașcu), <http://lumea.catholica.ro/2013/04/enciclica-pacem-in-terris-dupa-cincizeci-de-ani/>.
22. Religión en Libertad, *La caridad católica para Siria (55 entidades) se centraliza: ya han donado 72 millones de dólares* (23.10.2013), text preluat de pe <http://www.religionenlibertad.com/articulo.asp?idarticulo=la-caridad-catolica-para-siria-55-entidades-se-centraliza-ya-han-31845>.

23. S.Culbertson, S., Ling, T., Henham, M. L. *Evaluation of Emergency Education Response for Syrian Refugee Children and Host Communities in Jordan* (2015), [https://www.unicef.org/evaldatabase/files/UNICEF Jordan Education response Evaluation 2015 Final report.pdf](https://www.unicef.org/evaldatabase/files/UNICEF_Jordan_Education_response_Evaluation_2015_Final_report.pdf).
24. Sancha, N., *La guerra siria en cifras* (14.03.2017). text preluat de pe http://internacional.elpais.com/internacional/2017/03/14/actualidad/1489493449_639847.html.
25. Tec, L., *Biblia și Drepturile Omului*, text preluat de pe <https://provitabucuresti.ro/docs/argument/biblia-drepturile-omului.pdf>.
26. TELESUR, *Desaparecieron diez mil niños refugiados y Europa los ignora* (29.10.2016), text preluat de pe <http://www.telesurtv.net/news/Desaparecieron-10-mil-ninos-refugiados-y-Europa-los-ignora-20161029-0030.html>.
27. Transparency International, <https://www.transparency.org/cpi2011/results>
28. Turbuc, L., *Papa Ioan al XXIII-lea: Pacem in terris*, text preluat de pe <http://www.catholica.ro/2013/11/07/papa-ioan-al-xxiii-lea-pacem-in-terris/>.
29. Villavicencio, G., *Estadísticas*, text preluat de pe <http://www.expreso.ec/opinion/columnas/estadisticas-de-una-guerra-YG1190076>.
30. Ziarul Adevărul, *Adevărul ascuns despre războiul din Siria: O sectă religioasă conduce după voia sa o țară întreagă* (12.11.2012), http://adevarul.ro/international/in-lume/video-adevarul-ascuns-despre-razboiul-siria-secta-religioasa-conduce-voia-tara-intreaga-1_50ae2d587c42d5a6639a633a/index.html .

ANEXA I - Revoltă și compasiune. Scrisoare de la Alep nr. 27¹⁹⁹

Revoltă și compasiune - Încetarea focului negociată între ruși și americani s-a produs acum cinci zile. Până acum a fost respectată. Locuitorii musulmani ai Alepului au putut celebra Eid al Adha (sărbătoarea sacrificiului) pe străzi și în grădini publice, fără să se teamă de aruncătoarele de grenade și buteliile umplute cu cuie și explozivi, care de patru ani și două luni sunt lansate de rebeli asupra Alepului, cauzând zilnic numeroase victime. Deocamdată nu s-a mai produs un masacru ca cel de acum 70 de zile, cu ocazia sărbătorii Fitr, când grenadele lansate în zonele civile, pe străzile pline de familii în sărbătoare, au produs zeci de morți, mai ales copii. Cu toate acestea, locuitorii sunt în alertă, sceptici în ceea ce privește respectarea armistițiului, deoarece acesta nu include cele două grupări recunoscute ca teroriste de comunitatea internațională, Daesh și Al-Nusra.

În ultima vreme, situația s-a complicat foarte mult. În prezent, se observă o internaționalizare a conflictului. Pe de o parte, Turcia care, de mai mulți ani, i-a sprijinit pe teroriști cu arme și le-a permis tranzitarea frontierelor sale, a devenit actor direct în cadrul conflictului. Într-adevăr, se presupune că armata sa a intrat în Siria (fără acordul Siriei, care este un stat suveran, membru fondator al ONU) pentru a lupta împotriva Daesh, dar a făcut-o, mai ales, pentru a lupta împotriva milițiilor kurde ce controlează mai multe sate și orașe de pe fâșia de frontieră, în zona siriană din sudul Turciei. Prin urmare, aceste miliții sunt sprijinite, sfătuite și înarmate de americani care, în principiu, sunt aliații Turciei. Ce paradox! Pe de altă parte, americanii au recunoscut că aveau o bază în Siria, constituită din membri ai forțelor speciale din Hassaké, în estul Siriei. În sfârșit, se vorbește mult despre reluarea negocierilor, iar pozițiile rămân de neclintit.

Alep, orașul nostru, încă suferă. Mijloacele de comunicare în masă occidentale au fost vitrina mediatică a conflictului. Locuitorii Alepului s-ar fi lipsit de o astfel de celebritate. Suferă de mai bine de patru ani și își doresc ca acest coșmar să ia sfârșit. Sunt indignați când mass-media nu menționează suferințele civililor din cartierele estice ale Alepului, controlat de rebeli și de teroriști, locuite de peste 250.000 de persoane. Suferințele îndurate de un milion și jumătate de locuitori din Alep occidental sunt trecute sub tăcere. [Sirienii] sunt indignați din cauza zecilor de grenade, rachete sau butelii cu gaz ce cad zilnic asupra zonelor civile din Alep fără să se audă vreun protest. Ei sunt indignați din cauza întreruperii permanente, cu mult timp

¹⁹⁹ Disponibil la <http://www.maristasmurcia.com/web/?p=4266>

în urmă, a furnizării de energie electrică – centralele electrice se află în zona ocupată de rebeli. Sunt indignați din cauza opririi totale a furnizării de apă pe perioada de vară, în timpul valului de căldură (40 de grade la umbră), obligați să folosească apă scoasă din 300 de puțuri forate chiar în oraș în ultimii doi ani. Sunt indignați din cauza blocadei impuse la anumite intervale și a lipsurilor cauzate de aceasta. Sunt indignați să vadă, de fiecare dată când armata siriană mai avansează puțin sau câștigă o luptă pentru a slăbi asediul impus de teroriști asupra Alepului, cum guvernele și mijloacele de comunicare condamnă crimele împotriva umanității și cer încetarea focului pentru a stăvili avansarea armatei siriene.

Dramele pe care le trăim sau vedem sunt atât de numeroase încât ne simțim indignați neîncetat.

Iată câteva exemple:

Mahmoud, un copil de șase ani, orfan de tată, s-a născut fără brațe. Locuia împreună cu mama, o soră și un unchi într-un orașel din zona Alepului, aflată sub controlul Daesh. Acest grup nu permite ca locuitorii orașelor controlate să părăsească zona, sunt folosiți ca scut uman. Familia, ca multe altele, a decis să părăsească orașul noaptea pentru a veni la Alep. În timp ce Mahmoud era ținut în brațe de unchiul său, o mină pusă de Daesh a explodat și l-a ucis pe unchi, atingând picioarele lui Mahmoud. Am fost nevoiți să i le amputăm. Și așa a ajuns Mahmoud să nu mai aibă nici brațe, nici picioare. Revoltă și compasiune.

Proiectul imobiliar „1070” este compus din zeci de clădiri neterminate din cauza războiului, fără pereți, fără toalete, doar podea și acoperiș. Erau ocupate de sute de familii strămutate. Și-au părăsit casele în iulie 2012, când rebelii au invadat cartierele lor, și s-au refugiat la Alep, aflat sub controlul statului sirian. Au fost cazați mai întâi în școli publice, iar după aceea mutați la „1070”, unde au locuit cu prelate în loc de pereți, bidoane pentru apă în loc de chiuvete și găleți pe post de toaletă. Acum o lună, mai multe zile consecutiv, „1070” a fost ținta aruncătoarelor de grenade și rachete a teroriștilor Al-Nusra înainte de invadarea acestui refugiu. Pentru a treia oară, acești locuitori strămutați și-au părăsit morții, răniții și puștinul pe care îl agonisiseră în patru ani de mizerie pentru a se muta în corturi pe terasamentul central aflat mijlocul orașului. Revoltă și compasiune.

Exodul locuitorilor din Alep, în special al creștinilor, continuă. După Europa și Canada, Australia eliberează cele mai multe vize pentru refugiații sirieni. La Alep mai trăiește doar o pătrime din numărul total al creștinilor de dinaintea războiului. Între revoltă și compasiune, noi, mariștii albaștri, ne continuăm programele adresate familiilor strămutate și oropsiților vieții.

Programul „Mariștii albaștri pentru strămutați” continuă să distribuie coșuri cu alimente și produse sanitare lunare pentru 850 de familii. De asemenea, le ajutăm să plătească prețul abonamentului de „1 amper” pentru a putea aprinde două becuri noaptea cu ajutorul

generatoarelor private. O dată pe lună, le dăm carne. Le închiriem apartamente în care să stea. Iar la începutul acestui an școlar le-am oferit rechizite tuturor copiilor ce merg la școală, în afara ajutorului pentru plata cheltuielilor de școlarizare.

Prin proiectul „Civili Răniți în Război” continuă să fie tratați, gratuit, civili de orice religie, răniți de gloanțele puștilor sau mitralierelor, în Spitalul Sf. Louis, condus de surorile Sf. Iosif al Apariției.

Proiectul „Medic al Mariștilor Albaștri” finanțează peste 100 de proceduri medicale pe lună, venind în ajutorul bolnavilor ce nu au mijloace pentru a plăti costul unei operații chirurgicale, al unei spitalizări, ecografii, iar, uneori, chiar al unei consultații sau al probelor de laborator.

În cadrul proiectului „Îmi este sete” se distribuie gratuit apă familiilor pe care le îngrijim. Cele 4 camionete ale noastre, echipate cu depozite, străbat de dimineața până seara drumul între puțuri și apartamente. Proiectul „Picătura de lapte” distribuie laptele necesar pentru o lună pentru aproape 3000 de copii, cu vârste de la câteva zile până la zece ani.

La începutul verii, am reabilitat o parte a curții noastre, transformând-o într-o grădină cu leagăne, tobogane... Am inaugurat un spațiu, „Vara în Vacanță”, unde familiile noastre vor petrece cinci după-amieze pe săptămână într-un loc mai sigur decât cartierele lor. Copiii se joacă sub supravegherea monitoarelor, iar adulții au parte de câteva momente de liniște, joacă cărți, tric trac sau pur și simplu se relaxează la o cafea, un ceai sau un suc ori mâncând semințe. Cele două autobuze pe care le avem fac naveta dus-întors între sediul nostru și cartiere. Această inițiativă a fost o bucurie pentru toată lumea și o bună terapie împotriva stresului. Echipa noastră de vizitare a persoanelor strămutate a crescut odată cu prezența mai multor voluntari, foști mariști ai familiei Champagnat. Ei trec regulat pe la familii și cămine, chiar și când acestea locuiesc în cele mai periculoase cartiere de periferie, cum este „1070”, pentru a stabili legături de solidaritate, a se informa cu privire la nevoile lor și a încerca să le rezolve.

Proiectele noastre pedagogice au succes. Începând cu luna septembrie, educatorii (educatoarele) celor două proiecte - „Învăț să cresc” și „Vreau să învăț” - se întâlnesc în fiecare dimineață pentru sesiunile de formare și învățare din cadrul programelor, în așteptarea unui nou an școlar. Vom întâmpina dificultăți din cauza numărului record de cereri de admitere și a cererilor acceptate în ciuda spațiului redus. Toți copiii ce participă la „Vreau să învăț” și care nu mergeau la școală din diverse motive au reușit să obțină în vara aceasta nivelul cerut de Ministerul Educației Naționale și sunt pe cale să fie admiși în ciclul școlar fără a începe de la zero. Este un motiv de mândrie pentru copii, părinți și pentru noi.

„Skill School” este un loc de întâlnire dedicat adolescenților. Numărul lor a ajuns la 75, aceasta fiind capacitatea noastră maximă.

În afara sesiunilor de trei zile organizate în ultimii trei ani de mai multe ori pe lună, Centrul de Formare pentru Adulți, M.I.T., va inaugura peste câteva zile o nouă formulă. O sesiune de 100 de ore pe o perioadă de opt săptămâni, trei după-amieze pe săptămână, pentru a le permite angajaților participarea la cursuri. Tema este: cum devenim antreprenori? Am angajat cei mai buni experți din Alep pentru a-i ajuta pe tinerii adulți să devină antreprenori, să realizeze proiecte și să-și câștige astfel pâinea. Participanții vor fi învățați în mod practic cum să găsească idei de proiecte, cum să le realizeze, cum să evalueze costul produsului, cum să pregătească un buget, cum să elaboreze un plan de acțiune, să obțină finanțare, să se ocupe de marketing și vânzare. La sfârșitul sesiunilor, participanții își vor prezenta proiectele în fața unui juriu compus din experți, iar noi vom ajuta la finanțarea celor mai bune și viabile proiecte.

S-a încheiat deja prima etapă a proiectului nostru: „Eradicarea analfabetismului”, alcătuită din cursuri pentru 40 de participanți. Toți s-au prezentat la examenul organizat de Ministerul Culturii și au primit certificate de absolvire a școlii primare. Merita să fim părtași la fericirea acestor adulți atunci când și-au primit certificatele și la mândria lor că au învățat să scrie și să citească.

Însoțim familiile pentru a le asculta, pentru a le oferi sprijin psihologic, pentru a le înțelege necesitățile, pentru a le înapoia demnitatea adesea încălcată, pentru a le da un strop de speranță și a le face să simtă că nu sunt singure.

Consternați din cauza a tot ceea ce trăim, vedem, auzim și simțim, noi, Mariștii Albaștri, ne simțim indignați. Nu putem accepta inacceptabilul.

Compasiunea este una dintre valorile noastre. Împărtășim suferința fraților și surorilor noastre, spaima, disperarea și dramele lor.

Solidaritatea este modul nostru de a trăi caritatea și iubirea împreună cu ei și pentru ei.

Alep, 17 septembrie 2016

ANEXA 2 – Scrisoare de la Alep nr. 26 ²⁰⁰

Războiul ne invadează. Războiul s-a așezat la masa noastră, și-a făcut loc în inimile noastre, în mințile noastre. Pătrunde în viața de zi cu zi și o transformă. **Războiul este aici.**

La guerra nos invade. La guerra se ha instalado en nuestra mesa, en nuestros corazones y nuestras mentes. Se infiltra en nuestro día a día y lo transforma. **La guerra está ahí.**

Vine să anunțe suferința și moartea. Vine să ne spună că trebuie să urâm, că e nevoie să distrugem punți și legături. **Războiul este aici.**

Viene a anunciarnos el sufrimiento y la muerte. Viene a decirnos que debemos odiar, que es necesario destruir puentes y relaciones. **La guerra está ahí.**

Mașinile sale lucrează fără răgaz. Tobele sale răsună năprasnic. Vine să ne preschimbe nopțile în fulgere și căldura zilelor într-un cuptor. **Războiul este aici.**

Sus máquinas están operando a tope. Sus tambores golpean fuertemente. Viene a transformar nuestras noches en un relámpago y el calor de nuestros días en un horno. **La guerra está ahí.**

Ne mânjește mâinile. Obligă atâtea suflete inocente să ia arma în mână, să bombardeze, să ucidă și, mai ales, să-l elimine pe celălalt, oricine ar fi el. **Războiul este aici.**

Ensucia nuestras manos. Obliga a tanta gente inocente a tomar las armas, a bombardear, a matar y sobre todo, a suprimir al otro, cualquier otro. **La guerra está ahí.**

S-a instalat în mașinile infernale. Călătorește către destinații ale morții. Nu se oprește în loc. Vomită moarte și își urmează drumul urlând. **Războiul este aici.**

Se ha instalado en máquinas infernales. Viaja hacia destinos de muerte. No se detiene. Vomita la muerte y continúa su camino gritando. **La guerra está ahí.**

Adună copiii în camionete ca pe cutii de sardele, unii peste alții, pârjoliți doar din dorința de a ucide. Nici lacrimile mamelor, nici strigătele celorlalți copii nu au ecou. Vor să se joace de-a eroii. Unii vor sărbători în ambulanțe. Alții o

Recoge los niños en furgonetas como cajas de sardinas, amontonados, quemados por el solo deseo de matar. Ni las lágrimas de las madres, ni los gritos de los otros niños tienen eco. Quieren jugar a héroes. Algunos lo festejarán en las ambulancias. Otros, la harán, tumbados

²⁰⁰ Disponibilă la <http://www.periodistadigital.com/religion/mundo/2016/07/05/religion-iglesia-siria-alepo-maristas-azules-solidaridad-educacion-paz.shtml>

vor face prăbușiți peste ruinele pieirii.
Războiul este aici.

sobre las ruinas de la no vida. **La guerra está ahí.**

Ne spune: „Nu vă părăsesc. Vă ador. Vă iubesc, vă doresc, vă dezmierd. Vă invit la banchetul meu. Nu lipsiți de la întâlnire.”

Nos dice: "No os dejo. Os amo tanto. Os quiero, os deseo, os acaricio. Os invito a mi banquete, no faltéis a la cita".

Aceasta este adresa. Alep, strada rușinii, clădirea mizeriei, apartamentul suferinței.
Războiul este viața noastră de zi cu zi. Refuzăm să participăm la banchetul său. Optăm pentru viață. Preferăm să alegem diferit, suferința și dorința de a trăi și supraviețui.

Esta es su dirección. Alepo, calle de la vergüenza, inmueble de la miseria, piso del sufrimiento. **La guerra es nuestra vida diaria.** Nos negamos a participar en su banquete. Optamos por la vida. Elegimos lo otro, en su miseria y su voluntad de vivir y sobrevivir.

Pentru ei, pentru fiecare copil, pentru fiecare bărbat și fiecare femeie, pentru toți cei ce suferă din cauza războiului, **am ales să întindem o mână**, să construim o punte, să doborâm un zid al rușinii și al excluziunii. Am ales să dăm, să ne dăm pe noi înșine. Am ales să fim instrumente ale harului lui Dumnezeu. Am ales calea ce conduce către viață.

Para ellos, para todo niño, para todo hombre y toda mujer, para todos aquellos que sufren de esta guerra, **hemos optado por tender una mano**, por construir un puente, derribar un muro de vergüenza y de exclusión. Elegimos dar, darnos. Elegimos ser instrumentos del don de Dios. Elegimos el camino que conduce a la vida.

Georges Sabé, marist

27 iunie 2016

ANEXA 3 - Mariștii albaștri, Scrisoare de la Alep nr. 24

În dimineața asta e frig la Alep, un frig pătrunzător și nu ne putem încălzi din lipsă de combustibil... Am rămas fără electricitate de mai bine de 50 de zile. Slavă Domnului că furnizarea cu apă, raționalizată, a fost reluată după o întrerupere de mai multe săptămâni. Singura șosea care leagă orașul de restul lumii a fost redeschisă după ce fusese blocată 13 zile.

Ieri după-amiază, A. H., un copil de 9 ani, a venit la noi acasă. A făcut mai bine de o oră pe drum. Este al zecelea fiu al unei familii cu 12 copii. Voia pâine. Mama lui îl trimisese. Repeta într-una: „sper să nu fiu dezamăgit”. Nu a fost. S-a întors acasă fericit. La fel ca el, mulți copii trăiesc în condiții precare: frig, foame, sănătate amenințată, nesiguranță...

La 20 noiembrie, întreaga lume a aniversat ziua internațională a drepturilor copilului. Copiii de la Alep, ca mulți copii ai lumii, suferă din cauza atrocităților războiului atunci când oamenii puternici ai lumii își urmăresc propriile interese. Ce se poate spune? Ce se poate face? Cum pot fi sprijiniți atâția copii ce trăiesc în mizerie? Cum li se poate oferi acestor copii sprijin psihic, uman și spiritual care să le permită să-și trăiască pe deplin copilăria?

Am ales să le garantăm o educație de calitate, o educație în cea mai pură tradiție maristă, o educație care, după dorința fondatorului nostru, Sf. Marcellin Champagnat, să-l ajute pe copil să fie în viitor „un bun creștin și un cetățean onorabil”.

În timpul unei discuții, o voluntară tânără foarte activă m-a întrebat: „De ce pierd cei mai frumoși ani ai vieții? De ce nu sunt ca toți tinerii acestui pământ? De ce nu am dreptul să-mi trăiesc din plin tinerețea? E oare asta voința lui Dumnezeu? De ce nu răspunde rugilor și strigătelor noastre? În ciuda încrederii noastre în el, nu vedem lumina de la capătul tunelului...”

Ce răspuns li se poate da ei și atâtor tineri? Îi ascultăm, îi sprijinim, căutăm cuvinte de încurajare și credință. Nu întotdeauna e ușor.

Tinerii noștri trăiesc în chinuri... încercă să scape... să iasă din acest infern nemaivăzut... Părinții ne cer sfatul... Ce să le spunem? Ce răspuns să le dăm când situația este din ce în ce mai amenințătoare și nesigură? Pe cerul Alepului, ca pe cerul întregii Sirii, pământ al păcii și civilizației, marile puteri se luptă... Oameni de toate rasele și națiunile, cu arme, cu avioane.... Țara noastră s-a prefăcut în cerul și pământul confruntărilor.

Și părinții se simt apăsați de griji. Mulți membri ai familiilor și prieteni s-au mutat în altă parte, într-o altă țară, un alt oraș sirian. Ce viitor îi așteaptă? Uneori, prietenii mă întrebă:

„Tu, frate, vrei să rămâi, nu ai chef să pleci, să scapi, să te muți într-o altă comunitate, într-un alt loc, departe de această situație dramatică?”

Răspunsul este foarte simplu: „Pentru noi, mariștii albaștri, a trăi la Alep înseamnă să acceptăm riscul așteptării ... Să așteptăm pacea, să așteptăm întoarcerea vieții. Să așteptăm nașterea civilizației iubirii... În acest timp de așteptare, în acest timp de advent, pentru noi toate se aseamănă așteptării de acum mai bine de 2000 de ani. Este o așteptare plină de întrebări. Ziua de după care nu mai vine. Îndrăznim să rămânem împreună, până la capăt.

E adevărat că multe familii din jur renunță, pribegesc cum au făcut acea familie și fiul lor acum 2000 de ani. Rătăcesc pe drumurile lumii în căutarea nu știu cărei țări sigure. În calea lor, descoperă că singura garanție folositoare este credința în Dumnezeu”.

Tânărului care m-a întrebat cândva: „Frate, acesta este sfârșitul lumii?”, i-am răspuns: „sper să fie sfârșitul timpului urii”. A vorbi despre frică înseamnă a vorbi despre Alep sau despre oricare alt oraș sirian... A vorbi despre frică înseamnă a vorbi despre femeile și bărbații îngroziți în fiecare zi, la răsăritul soarelui. Am ales să rămânem alături de poporul sirian în suferință, să-l slujim, să mărturisim iubirea lui Dumnezeu, să fim martori ai luminii în vremuri ale întunericii, martori ai păcii într-un timp al violenței fără precedent.

Ne continuăm activitățile...

Coșurile cu alimente se distribuie fără întrerupere în fiecare lună. Cu ocazia diferitelor sărbători (Al Adha și Noél), am împărțit pantofi și haine tuturor adulților și tuturor copiilor de care ne ocupăm. Proiectul nostru „Picătura de lapte” continuă: constă în a distribui lapte praf sau lapte pentru bebeluși tuturor copiilor mai mici de zece ani. Răspundem pozitiv de fiecare dată când ni se cere ajutorul pentru o chirie. Proiectul nostru sprijină, în total, peste 100 de familii strămutate.

Prin intermediul programului nostru de asistență medicală, sprijinim mai mulți pacienți ce recurg la noi pentru tratament medical sau pentru intervenții chirurgicale. Proiectul „Civili răniți în război” continuă să salveze viețile răniților din cauza fragmentelor de bombe ce cad zilnic în cartierele Alepului.

Centrul nostru de formare, M.I.T., care are un mare succes, a lansat noul său program pentru următoarele 2 luni. Cele trei proiecte educaționale și de dezvoltare: „Vreau să învăț”, „Învăț să cresc” și „Skill School” sunt pe punctul de a încheia primul semestru cu multe activități ce răspund necesităților copiilor și tinerilor adolescenți.

Aș dori să închei această scrisoare cu următoarele cuvinte ale abatelui Pierre:

*Aș continua să cred chiar dacă toată lumea și-ar pierde speranța.
Aș continua să iubesc chiar și când alții ar împrășca ură în jur.
Aș continua să clădesc chiar dacă alții ar distruge.
Aș continua să vorbesc de pace chiar și în mijlocul războiului.
Aș continua să iluminez chiar și în bezna totală.
Aș continua să semăn chiar dacă alții ar călca în picioare recolta.
Aș continua să strig chiar și când ceilalți ar tăcea.
Și aș desena zâmbete pe obrajii înlăcrimați.
Aș aduce alinare în mijlocul durerii.
Aș oferi motive de bucurie acolo unde e doar întristare.
L-aș invita să meargă pe cel ce a hotărât să se oprească...
Și mi-aș întinde brațele către cei ce se simt fără vlagă.*

Abatele Pierre

!Drum fericit către Crăciun!

Împreună cu voi, alegem viața.

11 decembrie 2015

